

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Katja Pauhala
Heidi Reinikainen

Mönni, Tito ja Nuu – monenlaista erilaisuutta
SUOMEN PUNAISEN RISTIN TYÖPAJA ESIKOULUIKÄISILLE
LAPSILLE

Opinnäytetyö
Toukokuu 2017

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2017
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
(013) 260 600

Tekijät
Katja Pouhula ja Heidi Reinikainen

Nimeke
Mönni, Tito ja Nuu – Monenlaista erilaisuutta
Suomen Punaisen Ristin työpaja esikouluikäisille lapsille

Toimeksiantaja
Suomen Punainen Risti, Savo-Karjalan piiri

Tiivistelmä

Toiminnallisen opinnäytetyömme aiheena on erilaisuuden hyväksyminen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme tarkoitus on luoda yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja kolmannen sektorin toimijan välillä. Tavoite oli suunnitella Suomen Punaiselle Ristille erilaisuuden hyväksymiseen tarkoitettu työpaja, jonka kohderyhmänä ovat esikouluikäiset lapset. Työpajan tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuksen eettistä kasvatustyötä, antaa uudenlainen työväline erilaisuuden hyväksymisen käsittelyyn ja positiivisen pedagogiikan vahvistaminen päiväkodeissa. Työpajan tavoitteena on herättää ajatuksia ja keskustelua erilaisuudesta positiivisena asiana ja vahvuutena. Tiedontuotannon menetelminä käytimme teemahaastattelua sekä osallistuvaa ja suoraa havainnointia.

Opinnäytetyöprosessin konkreettisena tuotoksena syntyi työpajan materiaalikansio, jonka keskiössä on satu erilaisuudesta. Sadussa seikkailevat kolme hahmoa, Mönni, Tito ja Nuu, ja sadun käännekohtia havainnollistavat still-kuvat. Työpajassa tärkeää on positiivisen keskustelun herättäminen erilaisuuteen liittyen sekä samaistuminen sadun hahmoihin ja tapahtumiin.

Työpajan materiaalikansio jää Suomen Punaisen Ristin käyttöön ja sitä voidaan tarjota päiväkodeille niin, että vapaaehtoinen voi vierailta pyynnöstä päiväkodeilla materiaalin kanssa. Materiaalikansion tarkoitus on toimia vapaaehtoisen työvälineenä, jotta hän voi toimia työpajan ohjaajana ilman erillistä koulutusta. Jatkotutkimusaiheena voisi tutkia millaisia kokemuksia ja palautetta työpajasta on saatu ja miten yhteistyö Suomen Punaisen Ristin ja varhaiskasvatuksen välillä on toiminut. Mielenkiintoista olisi myös tutkia miten näiden kahden toimijan yhteistyötä voisi lisätä ja syventää.

Kieli
suomi

Sivuja 94
Liitteet 6
Liitesivumäärä 27

Asiasanat
varhaiskasvatus, erilaisuus, positiivinen pedagogiikka, sosiaaliset taidot

THESIS
May 2017
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FI 80220 JOENSUU
FINLAND
+358260 600

Authors
Katja Pouhula and Heidi Reinikainen

Title
Mönni, Tito and Nuu – A Variety of differences
A Finnish Red Cross Workshop for Pre-school Children

Abstract

The theme of our functional thesis is the acceptance of difference in early childhood education. The purpose of our thesis is to establish cooperation between early childhood education and the third sector. The aim was to design a workshop for the Finnish Red Cross, targeting children of pre-school age. The purpose of the workshop is to support ethical education in early childhood education, to provide a new kind of tool for dealing with the acceptance of diversity and the strengthening of positive pedagogy in kindergartens. The aim of the workshop is to stir ideas and discussion about diversity as a positive thing and a strength. As methods of data production we used theme interviews as well as participatory and direct observation.

The tangible output of the thesis process was the creation of a material folder of the workshop, the core of which is the story of diversity. In the story there are three characters, Mönni, Tito and Nuu, and still-pictures to illustrate different turns in the fairy tale. It is important in the workshop to have a positive conversation about diversity and to identify with the characters and events of the fairy tale.

The workshop material folder remains available to the Finnish Red Cross and can be provided to kindergartens so that a volunteer can visit on request in the kindergarten. The purpose of the material folder is to act as a volunteer's tool so that he is able to act as a tutor in the workshop without any separate training. As a further research topic, one could explore the experiences and feedback from the workshop and how the cooperation between the Finnish Red Cross and early childhood education has worked. It would also be interesting to explore how to enhance and deepen co-operation between these two parties.

Language
Finnish

Pages 94
Appendices 6
Pages of Appendices 27

Keywords early childhood education, difference, positive pedagogy, social skills

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	5
2	Yhdenvertaisuus varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa	6
3	Lapsen sosiaaliset taidot ja suhtautuminen erilaisuuteen	9
3.1	Erilaisuuden kokeminen	9
3.2	Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot	10
4	Positiivinen vuorovaikutus ja -pedagogiikka	13
5	Draama ja sadut sosiaalisten taitojen tukena	16
5.1	Draamakasvatuksen monet mahdollisuudet	16
5.2	Satujen maailmasta eväitä elämään	18
6	Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt	20
7	Opinnäytetyön lähtökohdat	24
7.1	Yhteistyökumppanit ja tehtävä	24
7.2	Tavoite, tarkoitus ja kohderyhmä	27
7.3	Toiminnallinen opinnäytetyö	29
7.4	Tiedontuotannon menetelmät	30
7.4.1	Teemahaastattelu	30
7.4.2	Osallistuva ja suora havainnointi	32
8	Matka ideasta lopputuotokseen	34
8.1	Teemahaastattelun avulla alkuun	35
8.2	Työpaja hahmottuu Mönnin, Titon ja Nuun syntyessä	38
8.3	Suunnittelusta toteutukseen	42
8.4	Reflektointia työpajan toimivuudesta	44
8.5	Työpajan toinen kokeilu	45
8.6	Työpajan kokeilusta risuja ja ruusuja	48
9	Valmis materiaalikansio ja Monenlaista erilaisuutta -työpaja	50
10	Materiaalikansion ja työpajan arviointi	52
10.1	Kasvatustyön tukeminen	54
10.2	Positiivinen näkökulma	57
10.3	Satu työmenetelmänä	58
11	Pohdinta	60
11.1	Opinnäytetyöprosessi	60
11.2	Eettisyys	61
11.3	Ammatillinen kasvu ja jatkotutkimusaiheet	63
	Lähteet	65

Liitteet

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Liite 2 Havainnointilomakkeet

Liite 3 Lupakirje vanhemmille

Liite 4 Alustava työpajarunko

Liite 5 Materiaalikansio

Liite 6 Toimeksiantosopimus

1 Johdanto

Osallistuimme Suomen Punaisen Ristin (SPR) järjestämään Rasismiin puuttumisen treenikehä -ohjaajakoulutukseen, joka on rasisminvastainen työpaja. Koulutuksen edetessä ihmettelimme, miksei vastaavanlaista työpajaa ole tarjolla päiväkodeille. SPR:n mukaan päiväkoteihin soveltuvasta työpajasta on tarvetta, sillä kyselyitä päiväkodeilta tulee heille lähes päivittäin. Opinnäytetyömme aihe nousi pohtiessamme, miten erilaisuutta voisi käsitellä mukavalla tavalla varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyömme tavoite oli suunnitella esikouluikäisille lapsille soveltuva erilaisuuden hyväksymiseen liittyvä työpaja, jota SPR voi vapaaehtoistyöntekijöiden kautta tarjota päiväkodeille. Samalla lähdimme kehittämään uudenlaista yhteistyömuotoa varhaiskasvatuksen ja kolmannen sektorin toimijan, eli SPR:n, välille. Erilaisuuden hyväksyminen ja ymmärtäminen rikkautena on tärkeä tavoite nyky-yhteiskunnassa ja varhaiskasvatuksessa. Se vastaa lisäksi sekä Suomen Punaisen Ristin että varhaiskasvatuksen arvoperustaa.

Lopputuotoksemme syntyi materiaalikansio, johon kokosimme työpajan eri vaiheet sekä tavoitteet ja jossa avaamme työpajan ohjaajan roolia sekä lasten kanssa toimimisessa huomioon otettavia asioita. Työpajan tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuksen eettistä kasvatustyötä, antaa uudenlainen työväline erilaisuuden hyväksymisen käsittelyyn ja positiivisen pedagogiikan vahvistaminen päiväkodeissa.

Tässä raportissa avaamme aihetta koskevaa teoreettista viitekehystä, joka perustuu positiiviseen pedagogiikkaan, kaikille tasa-arvoiseen varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen, lapsen sosiaalisiin taitoihin, draamakasvatukseen ja satuihin. Avaamme myös opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitteita, aiheesta tehtyjä aiempia

tutkimuksia ja opinnäytetöitä sekä käytettyjä menetelmiä. Kuvaamme opinnäytetyöprosessiamme ja arvioimme toteutusta. Lopuksi tarkastelemme tavoitteiden saavuttamista, eettisyyttä sekä ammatillista kasvua ja jatkotutkimusideoita.

2 Yhdenvertaisuus varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Koska opinnäytetyömme kohderyhmä on esikouluikäiset lapset ja toimintaympäristönä varhaiskasvatus, lähdimme syventymään varhaiskasvatusta ohjaavaan asiakirjaan eli Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Halusimme selvittää, miten erilaisuutta, eettistä kasvatusta ja yhdenvertaisuutta käsitellään asiakirjoissa ja varhaiskasvatusta koskevilla lailla sekä kirjallisuudessa.

Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteissa (2016) todetaan, että varhaiskasvatus on palvelu, joka edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä vanhempien kanssa (Opetushallitus 2016, 14). Varhaiskasvatustalaki ohjaa varhaiskasvatuksen toimintaa, ja lakiin on säädetty varhaiskasvatuksen tavoitteet. Yksi tavoitteista on asetettu lasten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyen. Tavoite pitää sisällään sukupuolten välisen tasa-arvon, oman sekä toisten kulttuuriperinteen kunnioittamisen. Tavoitteisiin on kirjattu myös vuorovaikutustaitojen kehittäminen, vertaisryhmätoiminta ja toisten kunnioittaminen sekä eettisesti vastuullinen toiminta. (Varhaiskasvatustalaki 580/2015, 2a. §, 6. & 8. mom.)

Yhtenä varhaiskasvatuksen arvoperustana on ajatus yhdenvertaisuudesta, tasa-arvosta ja moninaisuudesta, jotka ovat myös suomalaisen yhteiskunnan arvoja. Lapsella on myös oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Kulttuurinen osaaminen ja vuorovaikutustaidot ovat osaamisen osa-alue, johon kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä ja omien arvojen ja asenteiden pohtimisen taito. Itseilmaisulla on merkittävä rooli lapsen identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. (Opetushallitus 2016, 19–23.)

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta ja sen yhtenä tavoitteena on parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetus alkaa pääsääntöisesti oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna. (Perusopetuslaki 1136/2003, 1. & 2.§.) Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) sanotaan, että esiopetuksen oppimiskäsitys perustuu muun muassa siihen, että oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen sekä lähiympäristön kanssa. Oppiminen nähdään kokonaisvaltaisena tapahtumana, jossa yhdistyvät toiminta, tunteet, keholliset kokemukset, aistihavainnot sekä ajattelu. Lapset oppivat esiopetuksessa esimerkiksi leikkien, liikkuen, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta. (Opetushallitus 2014, 16–17.)

Esiopetuksessa on tärkeää, että lapsia ohjataan kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina sekä itsenäisesti. Toiminnalliset ja kokemukselliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat oppimismotivaatiota. Niiden tulisi kehittää muun muassa mielikuvitusta ja muistia sekä tarjota mahdollisuuden liikkua ja käyttää kaikkia aistejaan. Lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, päättelämään, tutkimaan, ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteistä päämäärää kohti. (Opetushallitus 2014, 28–32.)

Moninaisuus voidaan määritellä tarkoittavan erilaisten ominaisuuksien summaa, johon kuuluvat esimerkiksi ulkonäkö, kulttuuri, tausta, sukupuoli ja ikä, mutta myös sisäinen erilaisuus (Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry 2017). Varhaiskasvatuksen yksi tehtävistä on auttaa lasta ymmärtämään monimuotoisuutta ja oppia toimimaan suhteessa erilaisuuteen. (Opetushallitus 2016, 43–44.) Puhutaan eettisestä kasvatuksesta, joka voidaan määrittää perustuvan etiikkaan eli oikean ja väärän erottamiseen. Eettinen kasvatus perustuu moraaliin, arvo- ja normimaailmaan, mitkä ovat taas sidottu aikaan ja paikkaan. Eettinen kasvatus on siis alati muuttuvaa. (Vienola 2016, 164–165.)

Eettistä kasvatusta voidaan toteuttaa tutustumalla erilaisiin eettisiin teemoihin toiminnallisuuden kautta. Teemoja voivat olla esimerkiksi ajankohtaiset yhteiskun-

nalliset asiat, uskonto, oikea ja väärä, ystävyys, oikeudenmukaisuus, pelot, erilaiset tunteet sekä ystävyys. Teemoja voidaan lähestyä musiikin, draaman, leikin, satujen tai vaikka erilaisten vierailijoiden kautta. Tärkeää on, että asioita pohditaan yhdessä lapsen kanssa ja lapsen ihmettelyle annetaan tilaa. (Opetushallitus 2016, 43–44.)

Eettisen kasvatuksen tilalla voidaan myös käyttää käsitettä sosiaalinen kasvatus. Molempiin käsitteisiin sisältyy samanlaisia aiheita kuten ystävällisyys, erilaisuuden hyväksyminen ja kunnioittaminen, tasa-arvo, rehellisyys ja oikeudenmukaisuus. Käytännössä sosiaalinen kasvatus näkyy päiväkodin arjessa yhteisesti sovittuina sääntöinä ja sopimuksina. Voidaan puhua myös tapa- ja turvasäännöistä. Lapsia kasvatetaan ilmaisemaan tunteitaan sosiaalisesti ja eettisesti kestäväällä tavalla ja toimimaan moraalisesti oikein muita ihmisiä kohtaan. (Vuokkola 2016, 173–174, 179.)

Toista kunnioittava ilmapiiri on tärkeässä roolissa varhaiskasvatuksessa. Tällöin jokaisen läsnäoloa arvostetaan ja toisten kuunteleminen on tärkeää. Asioita lähestytään useista eri näkökulmista yhdistäen niitä lasten omaan kokemusmaailmaan. Näin ollen lapset tulevat tietoisemmiksi toinen toisistaan yksilöllisinä ajattelijoina ja yhteisöllisyys lisääntyy. Varhaiskasvatuksen ryhmätoiminnot ovatkin oiva mahdollisuus harjoitella toisten kunnioittamista. Ryhmätoiminnot antavat mahdollisuuden harjaannuttaa taitoja kuten yhteistyötä, avuliaisuutta ja erilaisuutta, joka ilmenee niin lapsen olemuksessa kuin käyttäytymisessäkin. (Eerola-Pennanen 2011, 169–170, 247.)

Henkilöstön vastuulla on luoda sellainen hyväksyvä ilmapiiri, jossa jokaisella lapsella on oikeus ja mahdollisuus tehdä valintoja riippumatta sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muusta henkilökohtaisesta ominaisuudesta. Varhaiskasvattajat pyrkivät tukemaan lapsia tekemään valintoja ilman ennakkoaiaituksia. Varhaiskasvattajien olisi tärkeää kiinnittää huomiota myös omaan kielenkäyttöön ja toimintamalleihin sekä tunnistaa omia asenteita. Monimuotoisuus tulisi nähdä voimavarana, mikä edellyttää varhaiskasvattajilta taitoa nähdä asioita

eri näkökulmista ja asettua toisen asemaan. Erilaisista tavoista toimia ja olla puhutaan rakentavasti ja luodaan omia toimintatapoja. Yhteisesti sovitut säännöt luovat turvallisen, toisia kunnioittavan ja yhteisvastuullisen ilmapiirin, jossa kaikilla on oikeus ilmaista itseään. Varhaiskasvatuksessa ei hyväksytä kiusaamista, väkivaltaa tai häirintää. (Opetushallitus 2016, 19–35.)

3 Lapsen sosiaaliset taidot ja suhtautuminen erilaisuuteen

Lapsen sosiaalisilla taidoilla on suuri vaikutus siihen, kuinka hän reagoi erilaisuuteen, koska sosiaalisesti taitava lapsi on myös taitava tekemään havaintoja toisten tunteista, ajatuksista ja aikomuksista ja hän kykenee näkemään oman toimintansa seuraukset. Sosiaalisesti taitava lapsi osaa hallita tunteitaan ja impulssejaan ja osaa toimia joustavasti yhdessä muiden kanssa. Lapsen sosiaalisten taitojen perusta on kehittyminen osana erilaisia yhteisöjä, ryhmiä ja kulttuuria. Kun lapsi omaksuu yhteisöjen tiedot, taidot, arvot, normit ja asenteet, hän oppii säätelemään omaa toimintaansa erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa eli käyttäytymään sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Sosiaalisen kehityksen kautta ihminen tulee tietoiseksi omasta erityisyydestään. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 36.)

3.1 Erilaisuuden kokeminen

Kaikki ihmiset ovat erilaisia ja omien yksilöllisten ominaisuuksien muodostama kokonaisuus. Tärkeintä onkin, miten havainnoimme erilaisuutta ja millaisiin ominaisuuksiin kiinnitämme huomiota. Erilaisuuden kokemiseen liittyy aina tulkintaa, jossa havaittuja asioita peilataan sen herättämiin tunteisiin ja ajatuksiin sekä aikaisempiin kokemuksiin. Erilaisuus voidaan siis tulkita olevan negatiivista eli poikkeavaa tai positiivista eli rikastuttavaa. Normaalius ja siten myös erilaisuus ovat siis aina sopimuksenvaraista. (Oja-Koski 1999, 122–124.) Se, ettei erilaisuutta hyväksytä, saattaa johtua esimerkiksi pelosta tuntematonta asiaa kohtaan, ”var-

muuden vuoksi vastustelusta”, itsekkyydestä tai yksinkertaisesti lapsen kehitystasosta, jolloin hän ei kykene ajattelemaan asioita toisen ihmisen osallisuuden näkökulmasta. (Vienola 2016, 177.)

Se, mikä koetaan normaalina ja toisaalta erilaisuutena, on kulttuuri- ja aikasidonnaista ja voidaan sanoa, ettei normaaliutta oikeastaan ole olemassakaan. Se mikä meidän kulttuurissamme koetaan normaaliksi, onkin toisessa kulttuurissa täysin vierasta. Siksi tärkeämpää olisikin korostaa jokaisen erityisyyttä ja oppia kunnioittamaan sitä. Jokainen lapsi on erilainen ja on lapsesta riippuvaista, kuinka hän suhtautuu omaan ja muiden erilaisuuteen. (Cantell 2010, 134–137.)

Rastaa (2002) mukaan pienet tai kovin nuoret lapset eivät miellä erilaisuutta haluttavana tai kiinnostavana ominaisuutena. Heidän todellisuudella ei ole ominaista se, että erilaisuus koettaisiin positiivisena pääomana. Lasten ja nuorten arjessa tavallisuus nähdään eräänlaisena itsestään selvänä pidettyä asiana. Erilaisuus nähdään vasta paljon myöhemmin, aikuisuuden kynnyksellä olevan haluttava ja myös hyödynnettävissä oleva ominaisuus. (Rastas 2002, 13.)

3.2 Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot

Sosiaalisuus tarkoittaa synnynnäistä temperamenttipiirrettä, joka vaikuttaa siihen, miten tärkeää ihmiselle on toisten ihmisten seura. Sosiaalisuus on halua olla ihmisten kanssa. Sosiaaliset taidot taas ovat taitoja, jotka opitaan kokemuksen ja kasvatuksen kautta. Ne tarkoittavat ihmisen kykyä tulla toimeen muiden kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 49.) Eli vaikka ihmisellä olisi hyvät sosiaaliset taidot, hän ei välttämättä ole sosiaalinen (Koivunen & Lehtinen 2016, 175). Sosiaalisuuteen kuuluu kiinnostus muita ihmisiä kohtaan, joka lapsilla ilmenee esimerkiksi uusien ihmisten aktiivisena lähestymisenä ja tuttavuuden tekemisenä (Keltikangas-Järvinen 2010, 37).

Sosiaaliin taitoihin kuuluu muun muassa kyky analysoida sosiaalisia tilanteita, kyky ymmärtää muiden ihmisten mielialoja, kyky ratkaista ongelmia, sovitella,

neuvotella ja tehdä kompromisseja. Erilaisten ongelmanratkaisumallien käyttäminen sopivana hetkenä ja kyky ennakoida, mihin tehdyt ratkaisut johtavat ovat myös sosiaalisia taitoja. (Keltikangas-Järvinen 2012, 49–50.) Lapsen sosiaaliset taidot voidaan siis määritellä valmiuksiksi, joiden avulla lapsi pystyy ratkaisemaan arkitilanteita ja saavuttamaan päämääriään positiivisin seurauksin (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen & Ruoppila 2006, 54). Sosiaaliset taidot ovat “konkreettista toimintaa, puhetta, tekoja ja valintoja, joiden avulla lapsi voi saavuttaa myönteisiä tavoitteita” (Poikkeus, Aro, Adenius-Jokivuori 2014, 287).

Sosiaaliset taidot voidaan jakaa kolmeen osaan: vuorovaikutustaitoihin, tunnetaitoihin sekä assersiivisuuteen. Assersiivisyys tarkoittaa kykyä pitää puoliaan, kyseenalaistaa epäreiluja sääntöjä ja puolustaa toisia. Kommunikointi, ongelmanratkaisu ja yhteisölliset taidot, kuten auttaminen ja huolenpito toisista, kuuluvat vuorovaikutustaitoihin. Tunnetaitoihin kuuluvat itsesäätely, empatia sekä tunteiden tunnistaminen ja ilmaiseminen. (Koivunen & Lehtinen 2016, 175.) Empatia tarkoittaa kykyä asettua toisen ihmisen asemaan, toisen tunteiden ymmärtämistä ja kykyä eläytyä toisen eri tunteisiin (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 128).

Itsesäätelytaidoilla tarkoitetaan lapsen kykyä säädellä omia tunteitaan, käyttäytymistään ja kognitiivista toimintaansa, kuten tarkkaavaisuuden säätely, muisti, oman toiminnan suunnittelu ja arviointi, tilanteen vaatimalla tavalla. Tämä edellyttää kykyä tunnistaa omia tunteitaan ja ilmaista niitä sillä tavoin, että lapsen omat tavoitteet tulevat ymmärretyksi, unohtamatta kuitenkaan muiden ihmisten huomioon ottamista. Tämän saavuttamiseen tarvitaan empatiakykyä. Empatiakyvyn lapsi oppii aluksi häntä hoivaavien aikuisten kautta ja myöhemmin vertaisryhmissä sekä muissa sosiaalisissa ympäristöissä. Vaikka empatiakykyä voi harjaannuttaa ja opetella, on esitetty, että joillakin lapsilla on esimerkiksi synnynnäisesti helpompi tunnistaa ja tulkita toisten ihmisten tunteita, jolloin lasten empatiakyvyssä on lähtökohtaisia eroavaisuuksia. (Ahonen 2017, 18–21.)

Itsesäätelytaidot ovat siis merkittävässä roolissa sosiaalisessa kanssakäymisessä. Puutteet itsesäätelytaidoissa saattaa merkitä sosiaalisten suhteiden ka-

ventumista, koska lapsella ei ole kykyä toimia myönteisellä tavalla vertaisryhmässä. Lapsi oppii itsesäätelyä sosiaalisten suhteiden kautta, kun hän ymmärtää oman käyttäytymisen seuraukset ja vaikutukset vuorovaikutustilanteissa. (Ahonen 2017, 19–20.)

Kun lapsi vuorovaikutustilanteissa opettelee tulkitsemaan ja tuottamaan viestejä ja saa kokemuksen, että häntä kuullaan, oppii hän itsekkin huomaamaan muiden tarpeita ja käyttäytymään sen mukaisesti. Perustana ovat lapsen ja aikuisen avoin tunneilmapiiri ja selkeät rajat, jotka helpottavat empatian opettelua erityisesti impulsiivisella lapsella. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 128–129.) Lapsen sosiaaliseen taitoihin vaikuttaa myös lapsen temperamentti, joka voidaan määrittellä ”yksilölle tyypilliseksi käyttäytymistyyliksi”. Temperamenttipiirteet vaikuttavat siihen miten voimakkaasti lapsi reagoi asioihin. (Ahonen 2017, 23–25.)

Keltikangas-Järvinen (2008) määrittelee temperamentin yksilöllisiksi taipumuksiksi ja valmiuksiksi, jotka selittävät sen, miten ihminen reagoi ympäristöönsä tai sisäisiin tuntemuksiinsa. Temperamentti on suhteellisen pysyvä ja ainakin osittain perinnöllinen. Temperamentti ei määrittele ihmisen taitotasoa tai kyvykkyyttä, vaan ainoastaan toiminnan tyylin ja reagoinnin voimakkuuden. Temperamentti on osa ihmisen yksilöllisyyttä, jonka takia ihmiset pysyvät erilaisina läpi elämän. (Keltikangas-Järvinen 2008, 12–13, 20–21, 145.)

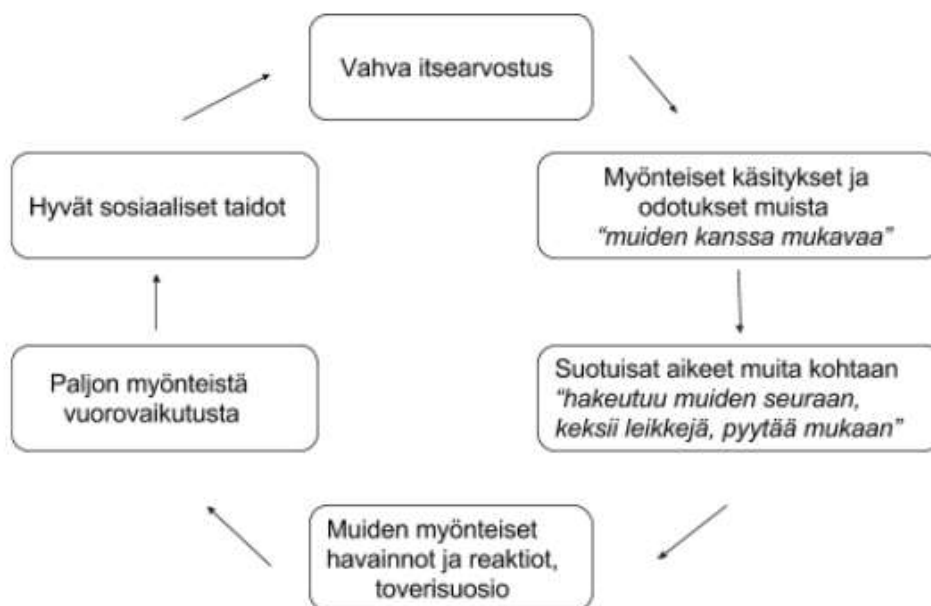
Kasvatuksella vaikutetaan temperamentin voimakkuuteen, mutta itse temperamentti on pysyvä. Ympäristö määrittelee sen, mitkä temperamenttipiirteet suvaitaan tai odotuksenmukaisina. (Keltikangas-Järvinen 2008, 145.) Se, miten temperamenttipiirteet näkyvät käyttäytymisenä, on biologian, psyykkisen kypsymisen ja ympäristön odotusten muodostama kokonaisuus. Kasvatuksen kautta voidaan vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten lapsi oppii ilmaisemaan itseään ja huomioimaan toisia ihmisiä sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Lapsi ei siis ole temperamenttinsa ”vanki”, vaan kasvatuksen kautta ympäristö voi joko vahvistaa tai heikentää temperamenttia ja persoonallisuutta. (Ahonen 2017, 17–28.) Temperamentti siis osiltaan määrittää sitä, kuinka lapsi toimii sosiaalisissa tilanteissa, mutta tärkeintä

on lapsen vuorovaikutuksen kautta oppimat toimintamallit (Liuska & Turunen 2015, 43).

4 Positiivinen vuorovaikutus ja -pedagogiikka

Meidän kulttuurissamme lapset viettävät paljon aikaa vertaisryhmissä, joissa sosiaalisia taitoja voidaan harjoitella. Vertaisryhmä on saman ikäisten lasten muodostama ryhmä, jossa lapset ovat tasa-arvoisessa valta-asemassa toisiinsa nähden. Lapsen perustarpeisiin kuuluu kokemus tulla hyväksytyksi osana ryhmää. Arvostus ja kunnioitus sekä turvallisen aikuisen läsnäolo ja apu ovat edellytyksiä positiiviseen ryhmässä toimimiseen. (Repo 2015, 128.) Kokemukset sosiaalisissa tilanteissa vaikuttavat lapsen haluun liittyä muiden seuraan ja siihen, miten paljon hän hakee läheisyyttä. Jos lapsi on saanut myönteistä palautetta toiminnastaan, arvioi hän omat sosiaaliset taitonsa myönteisiksi. (Poikkeus, Aro & Adenius-Jokivuori 2003, 288.)

Varhaiskasvatusikäiset lapset harjoittelevat sosiaalisia taitoja erilaisissa ryhmätilanteissa oman iän ja kehitystasonsa mukaisesti. Valmius tukea näitä taitoja varhaiskasvatuksessa on tärkeää lapsen hyvinvoinnin ja ongelmien ennaltaehkäisyn näkökulmasta. (Ahonen 2017, 20–22.) Varhaiskasvatuksessa lapsen vertaissuhteita tulisi tukea monipuolisesti ja harjoitella taitoja, joita tarvitaan ystävyysuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen. Repo (2015, 152) on kehittänyt positiivisen vuorovaikutuksen kehän (kuvio 1), johon hänen näkemyksensä mukaan kaikkien lasten on oikeus päästä varhaiskasvatuksessa. Kehä perustuu ajatukseen, että kun lapsi saa myönteisiä vuorovaikutuskokemuksia, hänen sosiaaliset taitonsa kehittyvät ja samalla itseluottamus kasvaa. Tällöin hän kohtaa myös muut lapset positiivisesti.

Kuvio 1. Positiivisen vuorovaikutuksen kehä (mukaillen Repo 2015).

Viime vuosina varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan on vahvasti noussut positiivinen pedagogiikka. Positiivinen pedagogiikka antaa mahdollisuuden ja konkreettisen työvälineen varhaiskasvattajille tukea positiivista vuorovaikutusta, kun lapset oppivat näkemään vahvuuksia itsessään ja muiden toiminnassa. Positiivinen pedagogiikka perustuu positiiviseen psykologiaan ja ajatukseen, että jokaisella on omia vahvuuksia ja hyveitä (Positiivinen pedagogiikka 2016.)

Positiivisen pedagogiikan lähtökohta on, että kasvatustoiminta lähtee niistä asioista, jotka tekevät oppimisesta mielekästä, kannattelevat lapsia ja saavat lapset tuntemaan oppimisen iloa. Tavoitteena on tukea lasten hyvinvointia sekä oppimista ja ymmärtää lasta ja lapsen elämää hänen mielenmaisemansa näkökulmasta. (Kumpulainen, Mikkola, Rajala, Hilppö & Lipponen 2014, 225, 229.) Positiivisen pedagogiikan periaatteita ovat, että toiminta liitetään lapsen omaan kokemusmaailmaan ja harjoitellaan myönteisten hetkien ja ajatusten huomaamista. Kasvattajan on tärkeää sanoittaa ja käyttää vahvuuskieltä, kun hän "huomaa hyvää". Vahvuuskieli perustuu vahvuuksiin, jotka ovat itsehillintä, sinnikkyys, elämänvoima ja innokkuus, toiveikkuus, kiitollisuus, ihmissuhteet ja uteliaisuus. Kasvattaja kannustaa ja käyttää vahvuuskieltä, auttaen lasta havaitsemaan vahvuuksia itsessään. (Positiivinen pedagogiikka 2017.)

Positiivinen pedagogiikka nostaa lasten näkökulman keskiöön hyvinvoinnin ja oppimisen tarkastelussa, sillä lapsen näkökulma on pedagogisen vuorovaikutuksen lähtökohta ja sen perusta. Oppimisen ja hyvinvoinnin tarkastelu kytkeytyy erityisesti ihmisten väliseen toimintaan ja vuorovaikutukseen. Oppimisessa pidetään tärkeimpänä sitä, millaisissa sosiaalisissa yhteisöissä yksilö on mukana ja kuinka hän pystyy niissä toimimaan. Positiivisessa pedagogiikassa lähdetään siitä ajatuksesta, että lasten oppiminen ja hyvinvointi pohjautuvat eri toimintaympäristöjen ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Positiivinen pedagogiikka kannustaa lapsia dokumentoimaan, tarkastelemaan sekä jakamaan omaa elämäänsä eri toimintaympäristöissä. Huomion kohteena ovat ne asiat ja merkitykset, jotka tuottavat hyvää oloa lapselle. Vaikeuksia ja vastoinkäymisiä ei sivuuteta, vaan niitä käsitellään positiivisesta näkökulmasta. (Kumpulainen ym. 2014, 226–228.)

Lapsen elämän tärkeät asiat saadaan yhteisesti jaettua dokumentoinnin avulla. Samalla voidaan tarkastella muun muassa lapsen tapaa hahmottaa itseään ja maailmaa. Ihmisen tutkivat maailmaansa ja muodostavat merkityksiä visuaalisesti eli tarkkailemalla ympäristön tapahtumia. Tämän takia positiivisessa pedagogiikassa käytetään erityisesti visuaalisia dokumentointimenetelmiä kuten piirustuksia ja valokuvia. Dokumentoinnissa keskeistä on lapsen osallisuus ja autonomia, sillä sen avulla lapsi itse valitsee, mitä ja miten hän haluaa elämästään kertoa. Joskus lapsen voi olla vaikea pukea sanoiksi omia ajatuksiaan ja tunteitaan (Kumpulainen ym. 2014, 231–232.) Visuaalinen dokumentointi ja sen tuoma symbolinen etäisyys mahdollistavat monenlaisten tunteiden, asioiden ja kokemusten tarkastelun (Kaljunen 2011, Kumpulaisen ym. 2014, 232 mukaan).

Kun lapsi saa mahdollisuuden jakaa tuotoksensa, ja kun niistä keskustellaan yhdessä, syntyy tunne yhteisöllisyydestä ja ryhmään kuulumisesta. Näin voidaan huomata, kuinka paljon yhteisiä kiinnostuksen kohteita ryhmän jäsenillä on. Kuvien avulla voidaan palauttaa lapsen mieleen hänen vahvuutensa ja hyvät puolensa tilanteessa, kun lapsi ei itse usko omiin kykyihinsä tai on surullinen. Dokumentointi toimii siis myös muistin apuvälineenä. Lapsen tekemiä kuvia on hyvä laittaa esille, jotta niitä voi tutkia vapaasti myöhemminkin. (Kumpulainen ym. 2014, 232–234.)

Toimintaympäristöt, jotka perustuvat positiiviseen pedagogiikkaan, korostavat lapsen erilaisuutta ja ainutkertaisuutta. Lapsen vahvuudet kehittyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa arjen toimintaympäristöissä. Vahvuuksien tunnistaminen edistää lasta luottamaan omiin kykyihinsä toimia erilaisissa tilanteissa sekä syventää lapsen myönteistä käsitystä itsestään. Myönteisissä tunnetiloissa ihmiset omaksuvat vaivattomammin laaja-alaisen kuvan asioista, omaksuvat uusia näkökulmia sekä kykenevät paremmin arvioimaan omaa käyttäytymistään. (Kumpulainen ym. 2014, 229–230.) ”Myönteiset tunteet ovat vahvasti sidoksissa oppimiseen, luovuuteen, ongelmanratkaisukykyyn, sosiaalisiin suhteisiin ja fyysiseen terveyteen”. (Positiivinen pedagogiikka 2017.)

5 Draama ja sadut sosiaalisten taitojen tukena

Sosiaalisia taitoja tulisi harjoitella monipuolisesti ja aidoissa arjen tilanteissa. Kun lapsi on saanut mahdollisuuden yhdessä aikuisen kanssa opetella toimimaan osana ryhmää, voidaan sosiaalisia taitoja opetella esimerkiksi draaman kautta, joka yhdistetään lapsen omaan kokemusmaailmaan. (Repo 2015, 153.) Kuten draamassakin, satujen avulla lapsi kykenee käsittelemään erilaisia asioita, kokemuksia ja tunteita, kuten esimerkiksi turvattomuutta ja pelkoa, iloa, surua tai ahdistusta. (Helenius, Jäälinoja & Sormunen 2000, 31.)

5.1 Draamakasvatuksen monet mahdollisuudet

Draamakasvatus voidaan määritellä monella eri tavalla. Se on yksi luovan puheilmaston muoto sekä taideaine, jossa korostuvat lasten elämyksellinen yhteistointi ja ilmaisu. Se voidaan määritellä myös oppimisprosessiksi, jossa käytetään teatterin elementtejä, mutta ei välttämättä tähdätä esittämiseen ryhmän ulkopuoliselle yleisölle. Erään määritelmän mukaan draamakasvatus on ”tarinoiden, omien havaintojen, kokemusten ja opittavien aiheiden tutkimista teatterin, leikin ja kasvatuksen keinoin.” (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 12.)

Löyhästi määriteltynä voidaan sanoa, että draamakasvatus alle kouluikäisten lasten kanssa on ohjattua leikkiä, jolla on pedagogisia tavoitteita. Draamakasvatukseen voidaan siis katsoa toimivan leikin virittäjänä ja rikastuttajana, mutta myös että taidekasvatuksena. Draamakasvatuksessa ovat läsnä leikki, tarinat ja teatteri. Draama luodaan ryhmänä ja keskiössä on sosiaalinen ja kokemuksellinen prosessi – ei niinkään valmis teatteriesitys. (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 9.)

Draamakasvatuksessa lapset pystyvät ottamaan turvallisesti uudet roolit ja luomaan yhdessä kuvitteellisen tarinan ja todellisuuden. Lapset tarkastelevat rooliensa kautta tarinan kulkua, tekevät omia tulkintojaan ja tarkastelevat omia tunteitaan sekä ajatuksiaan suhteessa toisiin. Puhutaan “eri maailmojen välillä kulkemisesta”. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 30–35.) Draaman avulla voidaan käsitellä erilaisia teemoja, maailmaa, yhteiskunnallisia ilmiöitä tai lasten kokemuksia, ja sen avulla voidaan sanoittaa asioita, joista muuten olisi hankalaa tai jopa mahdotonta puhua (Kotka 2011, 17). Tällaisia teemoja voivat olla esimerkiksi ystävyys, yksinäisyys, erilaisuus, kiusaaminen tai monikulttuurisuus. Tavoitteena on tunnistaa erilaisia tunnetiloja, kehittää empatiakykyä ja oppia tarkastelemaan asioita eri näkökulmista. Draamaan voi liittyä eettiset keskustelut ja syvälliset pohdinnat. (Ruokonen ym. 2009, 30–35.)

Draama on osa varhaiskasvatuksen eettistä pedagogiikkaa. Varhaiskasvatuksessa draama on lähellä leikkiä, johon voidaan lisätä draaman elementtejä helposti (Helenius ym. 2000, 27–28). Draamassa voidaan hyödyntää loruja, runoja ja tarinoita (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 13). Kun lapsi kuulee sadun tai tarinan, joka on herättänyt hänessä tunteita tai koskettanut häntä, muistelee hän satua pitkään ja todennäköisesti haluaa kuulla sen uudelleen. Tällainen satu voidaan dramatisoida esitykseksi tai käydä läpi vain joitakin osia siitä. (Helenius ym. 2000, 36–38.)

5.2 Satujen maailmasta eväitä elämään

Vaikka satua voidaan käyttää osana toiminnallisia ja elämyksellisiä työtapoja, on kerrottu satu itsessäänkin merkityksellinen. Lapsi tarvitsee satuja kehittyäkseen: sillä on monta eri tehtävää kasvattajana, viihdyttäjänä, opettajana ja elämysten tarjoajana. Lisäksi se kehittää lapsen mielikuvitusta ja kieltä. Kuten draamassakin, satujen avulla lapsi kykenee käsittelemään erilaisia asioita, kokemuksia ja tunteita, kuten esimerkiksi turvattomuutta ja pelkoa, iloa, surua tai ahdistusta. Näin ollen sadut tukevat lapsen tunne-elämän kehittymistä. Kun lapsi kuulee sadun, näkee hän tarinan sisäisesti ja samaistuu sadun sankariin. Sadun maailma on hyvin mustavalkoinen ja lapsi erottaa helposti tarinan sankarin ja sankarin vastavoimat. Satuihin sisältyy aina myös valinta, mihin hahmoon lapsi samaistuu ja kenen kaltaiseksi lapsi haluaa tulla. (Helenius ym. 2000, 29–31.)

Tunteiden käsittelemisen lisäksi sadut auttavat myös tunnistamaan omia tunteita, kuten jännitystä, murhetta ja iloa. Saduista lapsi voi löytää hyväksyntää omille vaikeille tunteilleen, kuten vihalle ja kateudelle. Lapsi oppii sallimaan kielteisiä tunteita sekä itsessä että toisissa. Satu kertoo lapselle, että haasteista ja vaikeuksista voi selvitä. Yksi sadun tärkeimmistä tehtävistä on tunteiden kehittäminen, ja sadut tukevat myös sosiaalisten taitojen kehittymistä. Satujen avulla voidaan valmentaa lasta kohtaamaan uusia asioita ja tilanteita kuten luopumista, anteeksi-antoa, ystävyyttä ja uskollisuutta. (Heikkilä-Halttunen 2015, 100–102.)

Parhaimmillaan sadut antavat eväitä moraaliin, elämäkatsomukseen ja tunne-elämään pitkälle kouluikään ja aikuisuuteen asti (Heikkilä-Halttunen 2015, 99). Sadut ovat todellisen elämän harjoittelua, sillä sadun kautta lapsi voi harjoitella tilanteita, ristiriitoja ja sääntöjä. Mielikuvitusmaailmassa lapsi hallitsee säännöt ja hänellä on luontainen halu toimia satumaailmassa. Sadun avulla lapsi jäsentää, käsittelee ja hallitsee maailmaa. Sadussa voidaan tutkia kuvitteellisia maailmoja ja luoda kuvakieltä, mikä vaikuttaa lapsen abstraktin ajattelun ja mielikuvituksen kehittymiseen ja lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. (Karppinen, Puurula & Ruokonen 2001, 144–146.)

Jotta lapsi innostuu sadusta, täytyy sen olla tarpeeksi selkeä ja jännittävä. Hyvä satu jättää lapselle aina turvallisuuden tunteen ja päättyy onnellisesti. Hyvällä sadulla on aina rakenne, johon kuuluvat johdanto, eteneminen, kriisivaihe, käännekohta ja onnellinen päätös. Johdantovaiheessa esitellään lähtötilanne ja ongelma, etenemisvaiheessa ongelmat monimutkaistuvat ja tarina etenee toiminnallisesti. Kriisivaiheessa sankari kohtaa vastoinkäymisiä, joista hän joko selviää tai epäonnistuu. Tämän jälkeen tapahtuu käänne ja asia tai ongelma ratkeaa eli saa onnellisen loppuratkaisun. (Helenius ym. 2000, 31–33.) Satujen kaavamainen rakenne ja ennalta-arvattavuus tuottaa lapselle tyydytystä (Heikkilä-Halttunen 2015, 98).

Esikouluikäinen lapsi on myös kykenevä seuraamaan juonellisesti monimutkaisia satuja ja tarinoita ja ne kiinnostavat häntä suuresti. Myös roolileikit ovat mieluisia ja vaikka 5–6-vuotiaalla on vilkas mielikuvitus, erottaa hän toden mielikuvituksesta entistä paremmin. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016.) Tämän ikäinen lapsi on ahnas kuuntelemaan satuja, ja hän kokee usein olevansa rajatilassa, vanhan ja uuden välissä. Lapsi pohtii paljon suhteitaan läheisiin ja omaa paikkaansa maailmassa. Sadut lohduttavat, rohkaisevat ja tukevat lapsen itsenäistymistä. Jokaisen koulun aloittavan lapsen olisi hyvä harjoittaa taitoja, kuten empatiakykyä, itsehillintää sekä ongelmanratkaisua. Sadut sopivat todella hyvin näiden taitojen kartuttamiseen. (Heikkilä-Halttunen 2015, 99, 101.)

Sadun kerronnalla on myös suuri merkitys siihen, miten tarkkaavaisesti satua kuunnellaan. Eläytyvä ja innostunut kertoja saa satuhetken tuntumaan ainutkertaiselta. Äänensävyillä maalataan sadun maailmaa ja tunnelmaa. Ilmeet ja eleet merkitsevät paljon havainnollistaen tarinaa. Myös rekvisiittaa voi käyttää eläytymisen apukeinona. Hyvä sadun kertoja on harjoitellut satua ja luonut sille oman sisäisen maailmansa, mikä helpottaa tarinaan eläytymistä. Sisäiset mielikuvat ovat saduissa tärkeitä ja siksi sadussa tulisi olla riittävästi taukoja. (Helenius ym. 2000, 34–37.)

Sadun lukuhetken tulisi olla turvallinen ja rauhallinen, jotta lapsi saa halutessaan myös keskeyttää lukemisen. Joku sadun kohtaaminen voi olla lapselle jollain tavalla

merkittävä, pelottava tai vaikuttava, ettei hän enää pysty kuuntelemaan keskittyneesti, vaan vaatii saada pienen tauon tai keskustelua aikuisen kanssa. Sadun lukemisen jälkeen on hyvä varata aikaa sadun sanoman sulatteluun. Lapselta ei tarvitse tentata ymmärsikö hän sadun keskeisen sanoman, vaan satu kypsyy lapsen tajunnassa ja palat loksahtelevat ajan kanssa paikoilleen, vaikkei lapsi näyttäisikään ymmärtävän kaikkia yksityiskohtia heti kuunteluhetkellä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 97–98.)

6 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt

Lähdimme tutkimaan opinnäytetöitä ja muita julkaisuja, joissa olisi esillä oman opinnäytetyömme tärkeimmät teemat eli erilaisuuden hyväksyminen, positiivinen pedagogiikka ja sadut toiminnallisena menetelmänä. Kuten omassa opinnäytetyössämme, halusimme rajata pois teemat kuten esimerkiksi kiusaamisen, monikulttuurisuuden ja erityislapset. Lähestyimme aihetta positiivisuuden kautta niin, että erilaisuus nähdään jokaisen ihmisen oikeutena ja vahvuutena alleviivamatta tiettyä lapsiryhmää. Mielenkiintomme kohdistui tietenkin myös esikouluikäisiin lapsiin ja kokemuksiin heidän kanssaan toimimisesta.

Huomasimme pian, että alle kouluikäisten lasten käsityksiä erilaisuudesta on tutkittu hyvin vähän. Tätä mieltä olivat myös Tauriainen ja Valtanen, jotka ovat tehneet pro gradu -tutkielman (2017) ”Mutta miksi tällä yhellä on näin isot korvat?” erilaisuutta esikouluikäisten lasten kertomissa saduissa. Heidän tarkoituksena oli muun muassa selvittää käsittelevätkö esikouluikäiset lapset erilaisuutta saduissaan ja millaisena erilaisuus tuodaan niissä esille. Tutkimusaineisto koostui tarinoista, joita lapset ovat kertoneet näkemästään kuvasta. Menetelmänä käytettiin sadutusta. (Tauriainen & Valtanen 2017, 1.)

Lasten sadut sisälsivät tärkeää tietoa siitä, miten lapset käsittelevät erilaisuutta, mikä Tauriainen ja Valtanen mukaan kasvattajien on hyvä tiedostaa. Tutkielmassa kävi ilmi, että lapset käsittelevät yleensä erilaisuutta saduissaan, ja kun

sitä käsiteltiin, se tuotiin esille joko negatiivisena, neutraalina eli normaalina tai positiivisena asiana. Aineistossa oli vain muutamia satuja, joissa erilaisuutta ei tuotu esiin lainkaan. Positiivinen erilaisuus oli pienin kategoria, jossa erilaisuus nähtiin erityisenä tai yliluonnollisena asiana. Tarinoita lukeutui eniten neutraalin erilaisuuden, eli normaaliuden kategoriaan mutta negatiivisen erilaisuuden kategoriaan kuuluvat tarinat nousivat sen sijaan hyvin vahvasti esiin. (Tauriainen & Valtanen 2017, 61, 65–66, 74.)

Tutkielmassa negatiivinen erilaisuus oli merkittävässä osassa tutkimustuloksissa. Näissä saduissa käsiteltiin syrjintää ja kiusaamista. Lisäksi erilaisuus nähtiin negatiivisena ja häiritseväenä asiana, joka haluttiin jollain tavalla normalisoida. Negatiivinen erilaisuus näyttäytyi ominaisuutena, jota ei hyväksytä. Samanlaisuus sen sijaan nähtiin positiivisena asiana. Vaikka negatiivisuus olikin ajoittain voimakasta, mukana oli myös satuja, joissa tapahtui käänne positiiviseen suuntaan eli käsitys erilaisuudesta muuttuu sadun aikana, ja sen tuomiin ongelmiin löydetäänkin ratkaisu. Tauriainen ja Valtanen mukaan olisi hyvä pohtia sitä, millaisilla keinoilla voitaisiin vaikuttaa myönteisesti lasten asenteisiin erilaisuutta kohtaan. Tieto erilaisuudesta helpottaa sen ymmärtämistä, joten lasten tulisi antaa esittää kysymyksiä ja saada niihin vastauksia. Erilaisuus ei saisi olla tabu, vaan asia, jota voidaan käsitellä avoimesti. (Tauriainen & Valtanen 2017, 63–64, 66–67, 75.)

Krista Hakopuron (2014) opinnäytetyössä ”Erilaisuuden kohtaaminen leikkiässä” erilaisuutta lähdetään lähestymään voimavarana ja on täten lähellä positiivisen pedagogiikan ajatuksia. Hakopuron opinnäytetyö on toiminnallinen ja sen tuloksena syntyi sähköinen tietopaketti ja materiaali työntekijöille ”Erilaisuuden kohtaaminen päivähoitossa”. Materiaali on suunnattu käytettäväksi 4–7-vuotiaille lapsille, sillä Hakopuron työssä puhutaan, että erilaisuuden käsittely on hyvä aloittaa jo ennen kouluikää ja näin pystytään vaikuttamaan lasten asenteisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tietopaketti sisältää erilaisia valmiita satuja, jotka on jaoteltu teemoittain. Teemat ovat erilaisuus, suvaitsevaisuus, ennakkoluulot ja monikulttuurisuus. Teemat nousevat sosiaalisen esteettömyyden käsitteestä eli ihmisten vuorovaikutukseen vaikuttavista tekijöistä. Opinnäytetyön

viitekehys rakentuu ympäristön esteettömyyden lisäksi lapsen kasvun ja kehityksen tarkasteluun, monikulttuurisuuteen, suvaitsevaisuuskasvatukseen sekä sadun merkitykseen lapsen kehitykselle. (Hakopuro 2014, 8–10.)

Hakopuro on valinnut teemojen alle satuja, joissa erilaisuutta lähestytään positii-visuuden kautta ja tavoitteena Hakopuron opinnäytetyössä on osoittaa satujen merkityksellisyys tärkeiden asioiden käsittelyssä ja kuinka sadun kautta voidaan vaikuttaa lapsen ajatusmaailmaan. Hakopuro puhuu ”lapsilähtöisestä asioiden käsittelystä tavalla, joka on arkipäivää päiväkodeissa”. Hakopuro korostaa, että sadun tulee olla kohderyhmälle sopiva ja sadun opetuksen tai sanoman tarpeeksi selkeä. (Hakopuro 2014, 24–26, 43)

Henriikka Rosenqvistin (2015) opinnäytetyössä ”Esikouluikäisten lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen toiminnallisilla menetelmillä” sivutaan samaa aihepiiriä, kuin Hakopuron työssä. Rosenqvistin opinnäytetyössä syntyi toiminnallisten tuokioiden kokonaisuus ja materiaali, jonka tavoitteena oli vahvistaa esikouluikäisten lasten sosiaalisia taitoja. Keskeisenä viitekehysenä Rosenqvistilla on sosiaaliset taidot ja esikoulu sosiaalisten taitojen kehittämisen näkökulmasta. Rosenqvistin opinnäytetyössä tuodaan esille, että esikoulu on mahdollisuus harjoitella monipuolisia vuorovaikutustilanteita ja oppia taitoja, joita koulussa tarvitaan. Ryhmään kuulumisen on itsessään tärkeää ja kuuluvuuden tunne on oleellista, jotta voi tuntea itsensä täysivaltaiseksi yhteisön jäseneksi. Samalla lapsi opettelee ryhmän sosiaalisia sääntöjä ja saa palautetta omasta toiminnastaan. (Rosenqvist 2015, 5, 15.)

Rosenqvist suunnitteli neljä toimintatuokiota, jotka pitivät sisällään piirtämistä, näyttelemistä ja leikkimistä. Tuokioiden teemoina olivat tunteiden ymmärtäminen, tunteiden käsittely ja ilmaiseminen, yhteistyö ja toisten huomioiminen sekä luonteva yhdessä olo. Rosenqvist käyttää tiedonkeruumenetelmänä osallistavaa havainnointia, jolloin hän on itse sekä havainnoitsijan että ohjaajan roolissa. Hän havaitsi, että yhteistyöpäiväkodin esikouluikäiset lapset tunnustivat tunteita ja niitä ilmaisevia eleitä ja ilmeitä hyvin. Keskustelua syntyi laajasti ja se syveni muun

muassa tunteiden syntymiseen ja kokemiseen sekä siihen, miten reagoida sopivasti toisten tunteisiin. Lapset oivalsivat keskusteluissa teon vääryyden, mutta kaikkien tunteen oikeellisuuden. Erääseen toimintatuokioon sisältyi myös tarina oppilaasta, jolla oli särkynyt sydän, koska muut käyttäytyivät oppilasta kohtaan huonosti. Lapsilta tuli tarinaan liittyen paljon ajatuksia, mitä pitäisi tehdä toisin, jotta sydän korjaantuisi. Rosenqvist korostaa, että tilanteissa edettiin lasten aloitteiden ja ehdotusten mukaan. (Rosenqvist 2015, 18–22.)

Jama ja Hämäläisen opinnäytetyö ”Kasvetaan suvaitsevaisiksi: Suvaitsevaisuuskasvatusta esikoululaisille” rakentuu suvaitsevaisuuskasvatuksen ympärille ja sen näkökulma on enemmänkin monikulttuurisuus. Opinnäytetyössä lähtökohdiana on ajatus siitä, että suvaitsevaisuuskasvatus on myös itsetunnon vahvistamista. Kasvatuksen kautta lapsia opetetaan puuttumaan vääryyteen, eikä olemaan passiivisia sivustaseuraajia. Opinnäytetyössä käsitellään rasismia, kiusaamista ja ennakkoluuloja. (Jama & Hämäläinen 2015, 7–8.)

Opinnäytetyön tavoite on tutustuttaa lapsia erilaisiin kulttuureihin ja ihmisiin sekä ”opettaa lapsille erilaisuuden suvaitsemista”. Aihetta lähdettiin lähestymään toiminnallisten menetelmien kautta ja toimintatuokioita pidettiin yhteistyöpäiväkodissa yhteensä seitsemän kertaa. Tuokioista opinnäytetyön tekijät kokosivat oppaan eli toimintatuokioista kootun materiaalin päiväkodin henkilökunnalle. Tuokiot koostuivat eri maan leikeistä, käsinukketeatterista ja tarinoista. (Jama & Hämäläinen 2015, 27–29.)

Yksi käytetyistä saduista oli Ruma ankanpoikanen, jota yritettiin ensin käsitellä draaman kautta, mutta koska kukaan ei halunnut esittää rumaa ankanpoikasta, päädyttiin keskustelemaan sadun aiheesta. Keskustelua aiheesta syntyi, mutta lapset olivat suuressa tilassa melko levottomia. Opinnäytetyön pohdinnassa nostetaankin esille se, millaiset asiat vaikuttivat lasten keskittymiseen heidän toimintatuokioillaan. Levottomuutta aiheutti heidän mielestään liian pitkä paikallaan olo, lasten poissa olot tuokioilta, liikuntasalin käyttö (liian suuri ja yhdistyy lapsen mielessä liikkumiseen) ja myös uusien aikuisten läsnäolo saattoi aiheuttaa levotto-

muutta, koska lapset eivät aina tienneet tulisiko heidän totella paikalla olevaa tuttua aikuista vai ohjaajia. Lapsilta kysyttiin palautetta jokaisesta tuokiosta hymynaamoilla tai erilaisten leikkien kautta ja palaute oli pääsääntöisesti kuitenkin positiivista. (Jama & Hämäläinen 2015, 37–39, 49–50.)

Valitsimme yllä esiteltyt opinnäytetyöt syvemmän tarkastelun kohteeksi, koska ne antoivat meille ideoita siitä millaisia menetelmiä erilaisuuden käsittelyssä kannattaisi käyttää, millaisia asioita tulisi ottaa huomioon itse ohjaustilanteessa ja millaisia tiedontuotannon menetelmiä niissä oli käytetty. Kaikki opinnäytetyöt olivat toiminnallisia, ja havainnointi oli yksi tärkeimmistä tiedontuotannon menetelmistä. Hakopuron opinnäytetyöstä saimme muun muassa ideoita oman materiaalikan-siomme kirjallisuuslistaan ja viitekehyksen rajaamiseen. Rosenqvistin opinnäytetyöstä taas saimme tietoa siitä, millaisia edellytyksiä esikouluikäisillä lapsilla on käsitellä erilaisuuteen liittyviä tunteita ja tilanteita sekä kuinka keskustelua heräsi toimintatuokioiden aikana. Jaman ja Hämäläisen työstä saimme esimerkiksi tietoa siitä, millaiset asiat vaikuttavat ohjaustilanteeseen.

7 Opinnäytetyön lähtökohdat

7.1 Yhteistyökumppanit ja tehtävä

Toimeksiantajanamme toimi Suomen Punainen Risti. Suomen Punainen Risti (SPR) on yksi Suomen suurimmista kansalaisjärjestöistä, jonka tehtävänä on auttaa kotimaassa ja ulkomailla apua eniten tarvitsevia esimerkiksi onnettomuuksien ja katastrofien sattuessa. Punaisen Ristin toimintaan kuuluu myös ihmisten kannustaminen hoitamaan terveyttään ja pitämään huolta toisistaan. Punaisen ristin toimintaan kuuluu muun muassa syrjäytymisen ehkäiseminen, työllistäminen sekä turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten vastaanotto. Järjestöllä on 86 000 jäsentä ja sen toiminnassa on 40 000 vapaaehtoista työntekijää. Toiminta perustuu

seitsemään periaatteeseen, joita ovat inhimillisyys, tasapuolisuus, puolueettomuus, riippumattomuus, vapaaehtoisuus, yleismaailmallisuus ja ykseys. (Suomen Punainen Risti 2016a.)

Punainen Risti järjestää erilaisia hankkeita. Eräs hankkeista on nimeltään Ei rasismille!, joka on laaja valtakunnallinen Raha-automaattiyhdistyksen tukema monivuotinen kumppanuushanke. Kumppaneina toimivat muun muassa Pelastakaa Lapset ry sekä Suomen pakolaisapu. Hankkeen tarkoituksena on yhdistää eri tahoja monipuolistamaan keskustelua rasismista sekä ehkäistä vihapuheen lisääntymistä ja juurtumista suomalaiseen puhekuulttuuriin. Tavoitteina ovat valistaminen, rasisminvastainen kasvatus sekä kansalais- ja vapaaehtoistoiminta. Hanke tarjoaa kouluille rasisminvastaista materiaalia ja kouluvierailuja, rasismia kohdanneille vertais- ja ryhmätukea sekä välineitä toimia rasisisessa tilanteessa. Hankkeen avulla Punainen Risti ja kumppanijärjestöt suunnittelevat ja kehittävät rasisminvastaista toimintaa. (Suomen Punainen Risti 2012.)

Ei rasismille! -hankkeessa tuotettiin Rasismiin puuttumisen treenikehä -työpaja yhdessä Suomen Pakolaisavun kanssa. Työpajan kohderyhmäksi sopivat kaikenlaiset ryhmät kuten esimerkiksi työyhteisöt, yläkoulut, lukiot ja muut toisen luokan oppilaitokset, ammattiliitot ja eri ammattiryhmät, kuten opettajat ja vartijat. Rasismiin puuttumisen treenikehää kuvataan kaikille sopivaksi, iloiseksi ja energiseksi työpajaksi, joka perustuu toiminnalliseen Forum-teatterimenetelmään. (Suomen Punainen Risti 2016b.) Forum-teatterissa aiheet kumpuavat yleensä arjesta, ja sen avulla ratkotaan pohjimmiltaan omia, arjen keskellä tapahtuvia asioita, vaikka konflikti etäännytetäänkin valittujen roolihenkilöiden elämään. Tavoitteena on saada osallistujia vaikuttamaan oman elämänsä epäkohtiin, ja antaa välineitä toimia oikeudenmukaisesti. (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 72–73.)

Rasismiin puuttumisen treenikehän tavoitteena on, että osallistujat oppivat tunnistamaan rasismia ja saamaan tietoa ja kokemuksia siihen puuttumisesta. Painopisteenä ovat arkipäiväiset vuorovaikutustilanteet esimerkiksi julkisilla paikoilla. Treenikehän kesto on noin 2 tuntia ja mukaan mahtuu 10–30 osallistujaa. Työpaja alkaa esittelyllä, jossa ohjaaja esittelee itsensä, hankkeen, työpajan ja

työtavan. Esittelyä seuraa lämmittely, jonka jälkeen jakaannutaan pienryhmiksi, joissa osallistujat kertovat omista rasismikokemuksista toisille ryhmäläisille. Jokaisen pienryhmän tarinoista valitaan yksi, josta tehdään näytelmällinen kohtaus. Kun kaikkien pienryhmien tuotokset on katsottu, valitaan niistä jatkokäsittelyyn yksi esitys, jossa rasistinen teko tai toiminta koko ryhmän mielestä näyttäytyy selvimmin. (Suomen Punainen Risti 2016b.)

Valittu esitys katsotaan uudelleen, jonka jälkeen osallistujat miettivät, kuka kyseisessä kohtauksessa olisi voinut toimia toisin. Keskustelu on tärkeämpää kuin oikeat vastaukset. Arvioinnin seurauksena syntyy uusia vaihtoehtoja ja ratkaisumalleja. Yleisen keskustelun jälkeen pohditaan itsekseen, kuinka itse aikoo muuttaa toimintaa vastaavanlaisissa tilanteissa. Pohdinnasta syntyneet mietteet kerrotaan vierustoverille. Lopuksi työpajan ohjaaja kertoo lisää Ei rasismia! -hankkeesta ja mistä saa lisätietoa, jonka jälkeen työpaja päättyy. (Suomen Punainen Risti 2016b.)

Opinnäytetyömme idea lähti liikkeelle, kun osallistuimme Rasismiin puuttumisen treenikehään, johon vapaaehtoisia koulutetaan koko ajan lisää. Rasismiin puuttumisen treenikehä -työpajaa ei ole suunniteltu varhaiskasvatuksessa käytettäväksi, joten opinnäytetyömme idea oli lähteä kehittämään treenikehää varhaiskasvatukseen sopivaksi. Tarjosimme aiheita Suomen Punaisen Ristin Pohjois-Savon piiriin ja he kertoivat, että kyselyjä aiheesta oli jo heille tullut. Myös Ei Rasismille! -hankkeessa oltiin aiheestamme kiinnostuneita ja saimme tehtäväksemme suunnitella erilaisuuden hyväksymiseen liittyvän työpajan, joka soveltuu varhaiskasvatukseen ja jonka ohjaajina toimivat vapaaehtoiset. Työpaja toimisi toteutukseltaan kuten Rasismiin puuttumisen treenikehä eli päiväkodeilla olisi mahdollisuus tilata itselleen työpajavierailu SPR:ltä mutta vapaaehtoisille ei järjestettäisi erillistä koulutusta.

Koska opinnäytetyömme on osa varhaiskasvatusopintoja, oli luontevaa, että pyysimme yhteistyökumppaniksi myös päiväkotia. Ajattelimme, että koska olemme suunnittelemassa uudenlaista työpajaa, olisi tärkeää päästä kokeilemaan sitä

käytännössä lasten kanssa. Yhteistyöpäiväkodiksi saimme joensuulaisen päiväkodin. Joensuun kaupungin verkkosivuilla kerrotaan, että “Penttilän päiväkodin varhaiskasvatuksen tärkeänä tehtävänä on tarjota eväät hyvän oppimispolun taakamiseksi kunkin lapsen omien vahvuuksien ja tuen tarpeiden mukaan.” Penttilän päiväkodissa on seitsemän lapsiryhmää aina alle kolmivuotiaiden ryhmästä esikouluryhmään. (Joensuun kaupunki 2016.) Päiväkodin henkilökunta kiinnostui aiheestamme ja sovimme heidän kanssaan, että voimme haastatella osaa henkilökuntaa sekä kokeilla työpajaa heidän kahden esikouluryhmän kanssa. Sovimme myös, että saisimme heiltä palautetta työpajasta kokeilukertojemme jälkeen.

7.2 Tavoite, tarkoitus ja kohderyhmä

Opinnäytetyömme tavoite on kehittää esikouluikäisille lapsille soveltuva työpaja, jonka aiheena on erilaisuuden hyväksyminen. Pohjana kehittämistyölle on SPR:n Rasismiin puuttumisen treenikehä, joka perustuu Forum-teatteriin. Konkreettinen lopputuotos on materiaalikansio, joka sisältää kaiken sen materiaalin, jota SPR:n vapaaehtoiset tarvitsevat työpajan vetämiseen. Suomen Punaisen Ristin toive oli, että työpaja pitäisi olla helposti toteutettava, kertaluontoinen vierailu ja sellainen, ettei se vaadi vapaaehtoisten erillistä koulutusta. Tavoitteenamme on, että työpaja on vapaaehtoiselle helppo toteuttaa ilman mitään erityistaitoja ja että kuka tahansa vapaaehtoinen voi ohjata työpajaa materiaalikansioon tutustumalla. Materiaalikansion tulisi mielestämme herättää mielenkiintoa ja olla ulkoasultaan selkeä ja loogisesti etenevä. Materiaalikansion tarkoitus on toimia vapaaehtoisen työvälineenä, jotta hän voi toimia työpajan ohjaajana ilman erillistä koulutusta.

Työpajan tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuksen eettistä kasvatustyötä, antaa uudenlainen työväline erilaisuuden hyväksymisen käsittelyyn ja positiivisen pedagogiikan vahvistaminen päiväkodeissa. Työpajan tarkoitus ei ole käsitellä erilaisuutta kaiken kattavasti eri näkökulmista, vaan enemmänkin motivoida ai-

heen käsittelyyn. Tavoitteenamme on herättää ajatuksia ja positiivista keskustelua liittyen erilaisuuteen ja sadun kautta tuoda aihetta esille. Tarkoituksenamme on, että satu jäisi elämään lasten mieliin ja siihen voitaisiin palata uudelleen.

Tarkoituksena on työpajan kautta olla kehittämässä uudenlaista yhteistyömuotoa Suomen Punaisen Ristin ja varhaiskasvatuksen välillä. Päiväkodeilla on tarvetta käsitellä suvaitsevaisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä nyky-yhteiskunnassa, johon SPR:lle kehittämämme työpaja tarjoaa mahdollisuuden. Tavoitteenamme on kehittää työpajamateriaali, joka vastaa molempien yhteistyökumppaneiden arvoja ja tarpeita. Erilaisuus nähdään vahvuutena ja rikkautena, koska kaikki ihmiset ovat erilaisia. Positiivinen pedagogiikka yhdistyy aiheeseemme luontevasti, joten tarkoituksemme on myös, että työpajamme voisi olla väline vahvistaa päiväkodin positiivisen pedagogiikan käsittelyä ja työtapaa.

Työpaja on suunnattu esikouluikäisille lapsille. Päätimme rajata kohderyhmäksi juuri tämän ikäiset lapset, koska kyseisessä iässä lapsi on yleensä melko itsenäinen, oppii mallien kautta ja kaverisuhteet nousevat merkittävämmäksi kuin aikaisemmin. Kavereiden mielipide on tärkeä ja lapsi haluaa olla samanlainen kuin kaverit. Esikouluikäinen lapsi viihtyy ryhmässä ja alkaa löytää parhaita kavereita. (Hakulinen, Lopperi, Rauatmaa, Sandelin, Suikki, Tapio, Truelsen & Vidman 2004, 54–55.) 5–6-vuotias lapsi on yleensä myös halukas keskustelemaan asioista, jotka liitetään lapsen kokemusmaailmaan. Lapsi kykenee pohtimaan moraalisia kysymyksiä ja erottaa oikean ja väärän. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016.) Tämä on tärkeää, sillä työpajamme perustuu tunteiden ja tilanteiden pohdintaan.

Esikouluikäinen lapsi osaa jo pohtia ilmiöiden taustalla olevia tekijöitä ja hakea niihin aikuiselta vastauksia. Yhteinen asioiden pohdiskelu on lapselle mieluisaa. Lisäksi moraalikäsitys ja neuvottelutaidot kehittyvät tässä vaiheessa voimakkaasti. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016.) Esikouluikäinen lapsi pystyy vastavuoroiseen kanssakäymiseen ottaen muut huomioon: hän kykenee odottamaan vuoroaan, mukauttamaan käytöstään ryhmän mukaan ja hyväksyy toisten erilaisia mielipiteitä. (Nurmi ym. 2006, 54–57.) Toisaalta esikouluikäinen lapsi voi

olla hyvinkin kriittinen omaa ja toisten toimintaa kohtaan. Hänellä saattaa olla vahvoja mielipiteitä, joita hän tuo esille mielellään. (Liuska & Turunen 2015, 85–86.)

Päätimme kohdentaa työpajan esikouluikäisille lapsille, ensinnäkin siksi, että mielestämme esikouluikäisellä on parhaimmat valmiudet ja taidot käsitellä aihetta niin, että työpaja on sekä toimiva että palvelee sille asetettuja tavoitteita. Työskentely edellyttää kykyä samaistua toisten tunteisiin, puhua niistä ja kykyä pohtia syitä koettuihin tunteisiin. Kun työpaja tapahtuu ryhmässä, jossa on saman ikäisiä lapsia, ovat myös vuorovaikutustaidot merkittävässä roolissa. Ilman kykyä odottaa vuoroa tai kuuntelutaitoa työpajaa on mahdotonta toteuttaa. Toiseksi iän rajaaminen helpotti myös meidän opinnäytetyön viitekehyksen rajaamista sekä itse työpajan suunnittelua. Työpajan sisältö on suunniteltu vastaamaan esikouluikäisen kokemusmaailmaa, mielenkiinnon kohteita ja toiminnalliset menetelmät on valittu sellaisiksi, että lapsilla on edellytyksiä olla mukana. Esikouluikäinen lapsi pitää saduista ja kuvista ja hän pystyy käsittämään, mikä on kuviteltua ja mikä on totta (Hakulinen ym. 2004, 54–55).

7.3 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyön tulisi olla Vilkan ja Airaksisen (2003, 10) mukaan “työelämälähtöinen, käytännönläheinen, tutkimuksellisella asenteella toteutettu ja riittävällä tasolla alan tietojen ja taitojen hallintaa osoittava.” Tämä määritelmä oli lähtökohdana, kun aloitimme opinnäytetyöprosessin. Opinnäytetyömme on toiminnallinen ja valitsimme toimintaa ohjaavaksi menetelmäksi toimintatutkimuksen spiraalimallin.

Toimintatutkimus on laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen muoto, johon liittyy aina havainnointi tiedonkeruumenetelmänä (Kananen 2014, 27). Opinnäytetyöprosessimme mukailee spiraalimallia, jossa uuden asian kehittäminen tapahtuu jatkuvana syklinä. Sykli koostuu suunnittelusta, toiminnasta, havainnoinnista ja

reflektoinnista. Sama sykli voi toistua useamman kerran, jolloin aiempi tuotos arvioidaan ja tarvittaessa suunnataan aina uudelleen. Spiraalimallissa tärkeää on reflektiivisyys ja vuorovaikutus, jossa ihmiset toimijoina ovat vahvasti läsnä. (Salonen 2013.) Toistimme spiraalimallin sykliä kaksi kertaa, jotta saimme tarvittavat tiedot johtopäätösten sekä materiaalikansion tekemiseen.

Toiminnallinen opinnäytetyö on esimerkiksi toiminnan järjestämistä ammatillisessa kentässä. Toteutustapana voi olla muun muassa kansio, vihko tai tapahtuma. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.) Koska opinnäytetyömme tavoite on kehittää uudenlainen materiaalikansio erilaisuutta käsittelevää työpajaa varten, on toiminnallisen opinnäytetyön valitseminen hyvin luonteva valinta. Teoriatietoon perehtymisen ja teema- ja asiantuntijahaastattelun jälkeen kehitimme työpajaa melko suurelta osin työpajakokeiluista saatujen havaintojen ja reflektoinnin perusteella.

Aloitimme opinnäytetyön raportin kirjoittamisen heti suunnitelmamme hyväksymisen jälkeen. Täydensimme raporttia jatkuvasti, kun saimme vietyä prosessia eteenpäin ja tarkennettua opinnäytetyön viitekehystä. Arvioimme jatkuvasti toimintaamme ja tuomme huomioitamme esiin myös toiminnan kuvauksessa. Vilkan (2003) mukaan Opinnäytetyöraportissa tulisi näkyä mitä, miksi ja miten opinnäytetyö on tehty ja millaisia tuloksia ja johtopäätöksiä on syntynyt. Raportissa arvioidaan myös prosessia, tuotosta sekä omaa oppimista, jolloin raportin perusteella voidaan päätellä, miten opinnäytetyö on onnistunut. (Vilka & Airaksinen 2003, 65.)

7.4 Tiedontuotannon menetelmät

7.4.1 Teemahaastattelu

Haastattelu on hyvin joustava menetelmä, joka mahdollistaa tiedonhankinnan suuntaamisen itse tilanteessa. Se on käytetyimpiä tiedonkeruumuotoja. Haastat-

telu sopii käytettäväksi silloin, kun kysymyksessä on vähän kartoitettu, tuntematon alue. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 34–35.) Haastateltavaksi tulee valikoida sellaisia ihmisiä, joilla arvellaan olevan parhaiten tietoa kiinnostuksen kohteena olevista asioista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Koska tarkoituksemme oli saada tietoa siitä, miten lähdemme kehittämään uutta työpajaa varhaiskasvatukseen, oli mielestämme yhteistyöpäiväkotimme henkilökunnan jäsenet luonnollinen valinta teemahaastattelun kohteeksi.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, sillä siinä ei ole laadittu yksityiskohtaisia ja tarkkaan muotoon laadittuja kysymyksiä kuten strukturoidussa haastattelussa, vaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Haastattelussa kysymykset kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelussa korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 47–48.) Meidän haastattelussamme pääpaino oli varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkemykset muun muassa työpajan tarpeellisuudesta, sen rakenteesta sekä draaman käytöstä päiväkodeissa.

Mielestämme teemahaastattelu oli hyvä valinta haastattelun toteutusmuodoksi, sillä halusimme haastattelutilanteesta mahdollisimman keskustelunomaisen. Teemojen puhumisjärjestys on teemahaastattelussa vapaa, ja haastateltavalla on mahdollisimman lyhyet muistiinpanot käsiteltävistä teemoista, jotta hän voi keskittyä papereiden selailun sijaan itse keskusteluun (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Ajattelimme myös, että saamme teemahaastattelun avulla rajattua haastattelun teemat haluamaamme suuntaan ja estämme sillä tavalla mahdollisen aiheesta ohi puhumisen riskiä. Kaikesta huolimatta puolistrukturoidussa haastattelussa saadaan runsaasti myös tutkimuksen kannalta hyödyttöä materiaalia (Hirsjärvi & Hurme 2014, 36). Teemahaastattelurunko löytyy opinnäytetyön liitteistä (liite 1).

Toteutimme teemahaastattelun ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelun etuja ovat Hirsjärven ja Hurmen (2014) mukaan se, että osallistujat voivat kommentoida asioita melko vapaasti. Vaikka haastattelijä puhuu useille haastateltaville

yhtä aikaa, on mahdollista suunnata kysymyksiä myös jollekin yksittäiselle ryhmän jäsenelle. Sen avulla saadaan nopeasti tietoa useammalta vastaajalta. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 61–63.) Ryhmähaastattelun aikana jäsenet voivat auttaa toisiaan muistamaan jotain, mitä ei yksilöhaastattelussa olisi välttämättä tullut mieleen. Jos haastattelussa on hyvä ryhmähenki, puhuminen voi olla myös rennompaa kuin yksilöhaastattelussa kahdestaan vieraan haastattelijan kanssa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.)

Aloitimme teemahaastatteluaineiston käsittelyn kirjoittamalla ääninauhurin avulla saadun aineiston tekstiksi eli litteroimalla sen. Koska aineisto tulee käsitellä mahdollisimman pian haastattelun jälkeen (Hirsjärvi & Hurme 2014, 135), teimme litteroinnin heti samana päivänä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä litteroinnin ei ole välttämätöntä olla yhtä täsmällistä ja järjestelmällistä kuin tutkimuksellisissa opinnäytetyöissä, sillä aineistoa käytetään usein suuntaa antavaksi tiedoksi (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63–64). Litteroimme haastattelusta saamamme äänitteen valikoiden niin, että otimme mukaan vain teema-alueitamme käsittelevät asiat emmekä käyttäneet raportissamme suoria lainauksia. Tiivistimme haastattelun valitsemiemme teemojen mukaan. Tiivistäminen tarkoittaa haastateltavien esiin tuomien merkitysten pukemista tiiviimpään muotoon (Hirsjärvi & Hurme 2014, 137).

7.4.2 Osallistuva ja suora havainnointi

Opinnäytetyömme keskeisin tiedonkeruumenetelmä on osallistuva ja suora havainnointi. Kanasen (2014, 81) mukaan havainnointi on perusteltua silloin, kun ilmiöstä ei ole tietoa tai tiedon määrä on vähäistä. Havainnoinnin etuna on tilanteen ja ilmiön autenttisuus, sillä ilmiö tapahtuu luonnollisessa ympäristössään.

Osallistuva havainnointi tarkoittaa sitä, että havainnoija on fyysisesti mukana havainnointitilanteessa. Hän osallistuu toimintaan, jolloin hän pääsee syvälle kiinni havainnoitavaan asiaan. Havainnoijan vaikutusta ei voida täysin poistaa, mutta

se tulee mahdollisuuksien mukaan minimoida. (Kananen 2014, 80–81.) Havainnoija on ryhmässä täysjäsenenä osallistuen aktiivisesti toimintaan, jolloin hän saattaa vaikuttaa suuresti toiminnan sisältöön ja havainnoitaviin tapahtumiin. Tämä tulee ottaa huomioon havaintoja arvioitaessa. (Koivunen & Lehtinen 2016, 58.)

Käytimme osallistuvaa havainnointia, kun kokeilimme suunnittelemamme työpajan toimivuutta ensimmäisen kerran. Tavoitteena oli, että me molemmat pääsemme kokeilemaan työpajan ohjaajana toimimista, jolloin saimme omakohtaista kokemusta siitä, miltä työpajan ohjaaminen tuntuu, mitä tulisi ottaa jatkossa huomioon ja kuinka materiaalia voisi mahdollisesti vielä muokata. Koska olemme ohjaajina erilaisia ja ohjattavat ryhmät olivat keskenään erilaisia, saimme monenlaisia näkökulmia työpajamateriaalin työstämiseen.

Kiinnitimme huomiota muun muassa siihen, pysyvätkö lapset kiinnostuneina koko työpajan ajan ja olivatko työpajassa käytetyt harjoitukset ja leikit helppoa ohjata. Pyrimme luomaan työpajaan turvallisen ilmapiirin ja havainnoimme, onnistummeko siinä. Kirjasimme havainnoinnistamme asioita ylös heti työpajakokeilun päättymisen jälkeen, jotta saimme mahdollisimman nopeasti havainnot dokumentoitua. Havainnoinnin jälkeen on hyvä päästä käsittelemään havaintoja yhdessä mahdollisimman pian, sillä varsinkin dokumentoimattomat havainnot vääristyvät tai unohtuvat nopeasti (Koivunen & Lehtinen 2016, 51). Keskustelimme havainnoista myös jälkikäteen keskenämme sekä SPR:n yhteistyöhenkilöiden kanssa, jotta pystyimme hyödyntämään työpajan ohjaamiskokemustamme ja havaintojamme mahdollisimman tehokkaasti.

Suorassa havainnoinnissa havainnoija seuraa tapahtumia paikan päältä mutta ei itse osallistu toimintaan (Kananen 2014, 80). Käytimme suoraa havainnointia, kun tarkkailimme toistemme toimintaa työpajan ohjaajina ja kun SPR:n vapaaehtoinen ohjasi viimeiset kaksi työpajakokeilukertaa. Kirjasimme havaintojamme ylös tekemäämme havainnointilomakkeeseen samalla, kun seurasimme toimin-

taa (liite 2). Kiinnitimme huomiota esimerkiksi ajan kulumiseen, lapsiryhmän toimintaan ja innostuneisuuteen, lasten osallisuuteen, ohjaajan toimimiseen sekä työpajan sujuvuuteen.

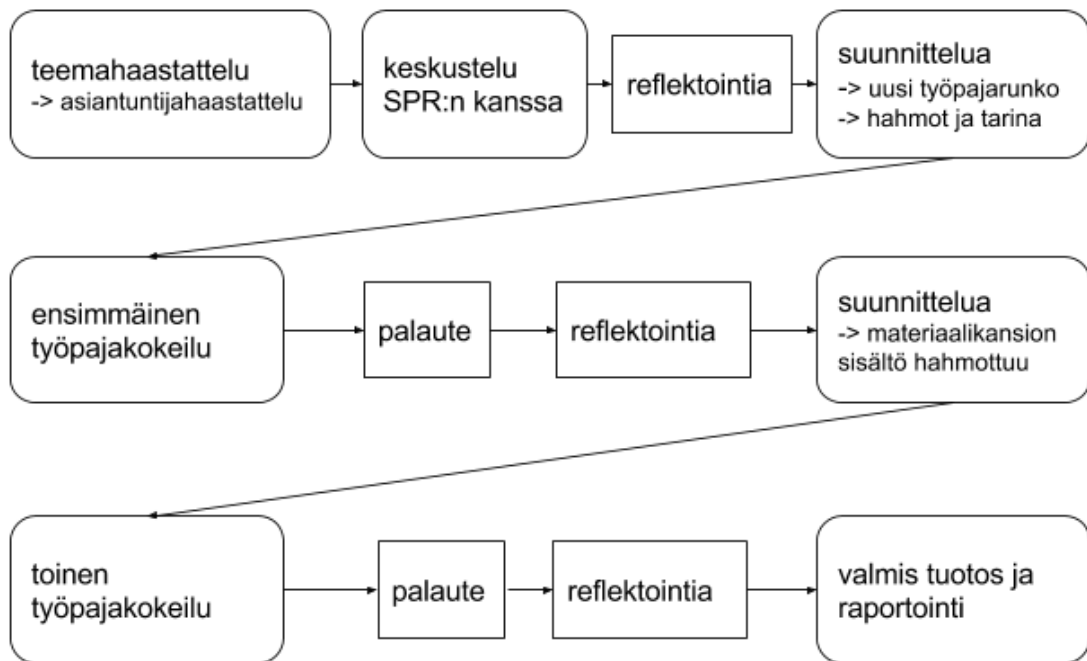
Kun havainnoija on lapsille vieras henkilö, lapset saattavat kysyä, miksi hän on paikalla mukana. Suositeltavaa on olla avoin ja kertoa lapsille, minkälaisia asioita aikoo papereihin kirjoittaa. Useimmat lapset unohtavat pian havainnoijan läsnäolon. Hänen läsnäolonsa kuitenkin vaikuttaa aina jollakin asteella lapseen, joten havainnoijan ei tule tarpeettomasti häiritä tilannetta. Hänen ei tule puuttua tai olla osallisena lapsiryhmän toimintaan, vaan keskittyä ainoastaan havainnoitaviin asioihin. (Koivunen & Lehtinen 2016, 56–57.) Pidimme mielessämme sekä toteutimme näitä periaatteita työpajakokeiluja havainnoidessamme.

Toiveissamme oli, että saisimme videoitua jonkin ohjauksen, jotta voisimme yhdessä SPR:n yhteyshenkilöiden kanssa palata työpajan tapahtumiin jälkikäteen ja katsoa tallennetta yhdessä, jolloin työpajan työstäminen sujuisi hedelmällisemmin. Pyysimme vanhemmilta lupaa videointiin samalla kaavakkeella, kun pyysimme lupaa lasten osallistumiseen työpajaan (liite 3). Koivunen ja Lehtinen (2016) mukaan videointi on havainnointivälineenä hyödyllistä, sillä uudelleenkatselussa havainnoituista tilanteista voi löytyä lisää yksityiskohtia ja joskus yllätyksiäkin. Havainnoija ei ole saattanut huomata jotain asiaa tai kiinnittänyt huomiota johonkin merkitykselliseen seikkaan. Videoiden katselu antaa mahdollisuuden havainnoida samaa tilannetta monta kertaa ja yhtä aikaa usean ihmisen läsnäollessa. Videointi on työläs havainnointimenetelmä mutta samalla se antaa luotettavimman tuloksen havainnoituista asioista. (Koivunen & Lehtinen 2016, 58–59.)

8 Matka ideasta lopputuotokseen

Aloitimme työpajan suunnitteluprosessin niin, että tutustuimme paremmin Suomen punaiseen ristiin toimijana, Rasismin puuttumisen treenikehä -materiaaliin

sekä perehdyimme toiminnallista opinnäytetyötämme ohjaaviin menetelmiin ja tietoperustaan. Kuviossa 2 näkyy opinnäytetyöprosessimme kannalta tärkeimmät kohdat. Toteutimme toimintatutkimuksesta tutun spiraalimallin kaksi kertaa.

Kuvio 2. Opinnäytetyöprosessimme kuvaus.

Aluksi ajatus oli, että käyttäisimme forum-teatterimenetelmää myös tässä varhaiskasvatukseen suunnatussa työpajassa ja suunnittelimme rungon siihen pohjautuen (liite 4). Teimme ensimmäisen hahmotelman, jonka SPR hyväksyi. Kun saimme opinnäytetyön suunnitelman hyväksytyä ja yhteistyöpäiväkodin sovittua, lähdimme toteuttamaan teemahaastattelua.

8.1 Teemahaastattelun avulla alkuun

Haastattelimme yhteistyöpäiväkotimme johtajaa sekä kahta esiopettajaa, sillä halusimme saada tietoa siitä, millaisia kokemuksia ja toimintatapoja päiväkodilla on erilaisuuden hyväksymiseen liittyen sekä kuinka laajasti draamaa käytetään päiväkodissa toimintamuotona. Lisäksi halusimme tietää yhteistyöstä kolmannen

sektorin kanssa ja pohtia yhdessä sitä, mitä SPR:n vapaaehtoisen tulisi huomioida lasten kanssa toimiessa. Päädyimme tekemään haastattelun ryhmähaastatteluna, sillä saimme sillä tavoin haastateltua kaikkia kolmea osallistujaa yhtä aikaa ja heräteltyä keskustelua aiheesta. Saimme kaikilta osallistujilta luvan nauhoittaa haastattelu.

Teemahaastattelussamme oli viisi teemaa (liite 1), jotka olivat erilaisuuden hyväksymisen huomiointi ja kokemuksia päiväkodissa, draaman käyttö päiväkodissa, yhteistyö kolmannen sektorin kanssa, lasten kanssa toimiessa huomioitavaa sekä vapaa sana alustavasta työpajaringosta (liite 4). Emme litteroineet haastattelua sanatarkasti, vaan tiivistimme haastattelusta meidän työllemme oleelliset asiat jaotellen ne haastattelun teemojen mukaisesti.

Ensimmäisestä teemasta eli erilaisuuden hyväksymisen huomioimisesta päiväkodista tuli ilmi, että erilaisuus haastaa päiväkotia, sillä siellä on tavallisten ryhmien lisäksi pienryhmiä, joissa lapsilla on erityisen tuen tarpeita. Haasteita on esimerkiksi siinä, miten selittää lapsille sitä, että jollakin lapsella on joissain tilanteissa erilaiset säännöt kuin muilla. Lapsilta tulee välillä kommenttia, että "miks tuo saa ja mie en!" Se, etteivät samat säännöt koskekaan kaikkia, aiheuttaa hämmennystä lasten keskuudessa.

Toisen teeman kohdalla käsitelimme tarkemmin draaman käyttöä päiväkodin arjessa. Draama on läsnä päiväkodin arjessa ja lapsille on hyötyä draaman käytöstä, sillä sen avulla saadaan aikaan elämyksiä, eläytymistä, mielikuvituksen ja ajattelun laajentumista. Se kehittää vuorovaikutustaitoja ja draaman käyttö liittyy vahvasti erilaisuuden käsittelemiseen ja suvaitsevaisuusajatteluun. Päiväkodin lapset pitävät kaikenlaisten esitysten tekemisestä ja lähtevät innostuneesti mukaan draamatoimintaan sadun ja tarinan kautta.

Kolmannen sektorin kanssa toimimisesta saimme tietää, että kolmannen sektorin toimijoita tarvitaan ehdottomasti rinnalle. Päiväkoti on tehnyt paljon yhteistyötä monenkin toimijan kanssa mutta SPR:n kanssa ei ole ollut viime aikoina yhteistyölinkkejä sellaisten projektien puuttumisen vuoksi, jotka olisi kohdennettu päiväkotiin. Yhteistyötä myös SPR:n kanssa kaivattiin. Toiveena kolmannen sektorin

toimijoille haastateltavat haluaisivat selkeyttä siihen, mistä lisätukea voisi lähteä hakemaan tiettyyn asiaan.

Lopuksi keskustelimme alustavasta työpajarungostamme; millaiset ovat esikouluikäisen valmiudet osallistua kuvatuunlaiseen työpajaan ja siitä, mitä lasten kanssa työskenneltäessä olisi huomioitava. Työpajaan tulevista hahmoista toivottiin erikokoisia ja -muotoisia. Työpajan osallistujamääräksi tarkentui enimmillään 10 lasta, sillä omassa pienryhmässä on turvallista työskennellä. Jos jollakin osallistuvalla lapsella on erityisen tuen tarpeita, olisi hänellä hyvä olla oma aikuinen mukana, jotta kaikki muutkin saavat työrauhan. On myös hyvä pohtia, voivatko kaikki lapset osallistua työpajaan.

Haastattelussa kävi ilmi, että SPR:n tulevilla vapaaehtoisilla tulisi olla sellainen persoona, jota lasten olisi helppo lähestyä. On huomioitava, millä tavoin lapsia lähestyy ja miten lapsille puhutaan ja jutellaan. Vapaaehtoisen olisi hyvä olla perillä omista asenteistaan, jotta pystyisi olemaan työpajan ohjaajana mahdollisimman neutraalissa roolissa ja antaa lasten synnyttää omia ajatuksia ja näkökulmia. Vapaaehtoisen tulisi myös ymmärtää, että vaikka lapset lähtevät yleensä hyvin tekemiseen mukaan niin jotkut lapset tarvitsevat enemmän aikaa prosessoida asioita ja osallistua toimintaan. Lisäksi on myös lapsia, jotka ovat mukana, mutta eivät näytä siltä ulkoisesti.

Alustavasta työpajarungosta (liite 4) haastateltavat olivat sitä mieltä, että työpaja on liian pitkä. Ehdotettiin, että sen voisi jakaa kahteen erilliseen osaan, sillä osa lapsista ei jaksa keskittyä niin pitkään yhdellä kertaa. Lisäksi työpajan jakamiseksi kahtia perusteltiin sillä, että lapsilla voi teema muhia ajatuksissa yön aikana ja he voivat keksiä kotona jotain, jota voivat hyödyntää seuraavana päivänä, ja näyttelemisen voi onnistua sitä kautta helpommin. Myös tuttuun tilanteeseen on helpompi palata ja osallistua. Lapsilla työstäminen tapahtuu ajan kanssa ja haastateltavien mielestä he pääsevät paremmin kiinni aiheeseen, kun ei ole niin kiire.

Haastateltavien mielestä alkuleikki tarvitaan ehdottomasti, sillä se johdattelee sopivasti aiheeseen ja on tärkeää luoda vapautuva ilmapiiri heti alussa leikin kautta.

Piirtämiseen suhtauduttiin kaksijakoisesti. Toisaalta oli hyvä, että valitaan lasten piirtämistä kuvista yksi, jota lähdetään työstämään, mutta toisaalta on huomioitava, että piirtämiseen menee osalta lapsista paljon aikaa. Toiveena oli, että työpaja herättäisi sekä lapsissa että aikuisissa keskustelua. Työpaja olisi alkusysäys tulevalle, ja olisi tärkeää miettiä, kuinka jatkaa ja pitää yllä keskustelua työpajan jälkeen. Työpajan jälkeisistä keskusteluista saattaa lähteä aukeamaan ja syntyämään jotain uutta, josta saisi päiväkodille uusia ajatuksia ja aineksia. Kirja- ja tarinavinkkejä toivottiin suvaitsevaisuuteen liittyen.

8.2 Työpaja hahmottuu Mönnin, Titon ja Nuun syntyessä

Teemahaastattelun jälkeen teimme asiantuntijahaastattelun Karelia-ammattikorkeakoulun luovien menetelmien aineopettajan kanssa. Sen jälkeen meille hahmottui selkeämmin se, että työpajan runkoa suunnitellessa täytyy ottaa huomioon kolme tärkeää asiaa. Ensinnäkin työpajalle on varattu rajallinen aika ja se tulee toteuttaa yhden päivän aikana yhdellä kertaa, sillä kysytyämme SPR:ltä työpajan jakamisesta saimme vastauksen, ettei työpajan jakaminen kahteen osaan onnistu. Aikaa työpajalle on varattu 45–50 minuuttia, jotta esikouluikäiset lapset jaksavat keskittyä koko toiminnan ajan. Toiseksi SPR:n tulevat ohjaajat eivät todennäköisesti ole varhaiskasvatuksen ammattilaisia tai kokeneita draamamenetelmien käyttäjiä, joten työpaja on suunniteltava niin, että se olisi mahdollisimman helppo ohjata ja toteuttaa.

Kolmas huomioon otettava asia on, että kun vapaaehtoinen menee ohjaamaan työpajaa, hän menee vieraaseen paikkaan ja vastassa ovat aina uudet lapset. Työpaja täytyisi suunnitella niin, ettei siihen tarvitse varata erityisen suurta tilaa tai paljoa materiaalia. Mielestämme noin 7–10 lapsen ryhmä soveltuu tämän kaltaisen työpajan toteuttamiseen hyvin. Koivusen ja Lehtisen (2016) mukaan pienryhmätoiminnassa on vähemmän ulkoisia häiriötekijöitä, kuten vuoron odottelua tai hälinää. Lapset saavat enemmän ohjaajan huomiota, ja yleensä lasten on helpompaa keskittyä ja sitoutua toimintaan pienryhmässä. (Koivunen & Lehtinen 2016, 52.)

Tulimme siihen johtopäätökseen, että Rasismin puuttumisen treenikehässä käytetty forum-teatterimenetelmä ei tässä varhaiskasvatukseen suunnatussa työpajassa tule kysymykseen, vaikka se olisi ollut hyvä tapa peilata omia kokemuksia draaman keinoin. Vastaan tuli rajallinen aika sekä se, ettei vapaaehtoisella ole välttämättä tarvittavia valmiuksia forum-teatterin ohjaamiseen. Lisäksi halusimme tehdä työpajasta mahdollisimman matalan kynnyksen -työpajan sekä ohjaajan että osallistujien näkökulmasta, jotta sitä olisi helppo toteuttaa käytännössä. Lähtökohtana oli se, että työpajaa ohjaavan vapaaehtoisen ei tarvitsisi jännittää turhaan työpajan onnistumista, vaan siellä tehtävät harjoitukset olisivat mahdollisimman yksinkertaisia.

Lähdimme uudelleen pohtimaan, mikä olisi paras mahdollinen toimintatapa työpajaan. Olimme edelleen vahvasti sitä mieltä, että työpajan täytyy sisältää alkua ja lämmittelyleikkejä, jotta päästään virittäytymään tunnelmaan ja aiheeseen. Työpajan loppuun olisi hyvä varata aikaa keskustelulle, jotta lapset saisivat käsiteltäviä työpajan aikana heränneitä tunteita. Työpajan lopuksi suunnittelimme käytettäväksi jotakin hassutteluleikkiä, joka auttaisi irtautumaan aiheesta ja toisaalta toimisi merkinä, että työpaja on päättynyt.

Tutustuimme useisiin lastenkirjoihin, joissa aiheena olivat kiusaaminen, ennakkoluulot, erilaisuus ja ystävyys. Ajattelimme ensin, että käytämme työpajassamme valmista satua, mutta kun sopivaa ei meidän tarkoitukseemme löytynyt, päätimme kehittää sadun itse. Poimimme lukemistamme kirjoista ideoita omaan satuumme ja lisäsimme listan kyseisistä kirjoista lopulliseen materiaalikansioon, sillä päiväkodilla tekemässämme haastattelussa kävi ilmi tarve saada lisämateriaalia erilaisuuden hyväksymisen käsittelyyn liittyen. Valitsimme erilaisuuden hyväksymisen käsittelyyn positiivisen näkökulman. Lähtökohtamme oli, että sadun täytyisi pohjautua yhteistyön merkitykseen ja siihen, että erilaisuus onkin voimavara.

Ensin ajatuksena oli, että työpajassa kerrottaisiin vain sadun alku, josta lapset saisivat piirtää jatkoa. Piirtämisen jälkeen syntyneistä piirroksista valittaisiin yksi, jonka pohjalta näyteltäisiin se yhdessä. Tämä vaihtoehto olisi ollut mielestämme

hyvä sillä perusteella, että se olisi osallistanut lapsia ja tehnyt jokaisesta työpajasta erilaisen sekä mahdollistanut toiminnan juuri siinä päiväkodissa olevien lasten lähtökohdista käsin. Samoista syistä totesimme, että se on myös liian haastavaa toteuttaa niillä resursseilla, jotka meillä on käytössä. Työpaja olisi saattanut venyä aivan liian pitkäksi, sillä osa lapsista tarvitsee aikaa piirtämiseen enemmän kuin toiset ja itse näyttelemisen esimerkiksi naamareiden avulla olisi voinut olla hyvin haastavaa ohjaajalle ohjeistaa ja lasten toteuttaa.

Yhteistyöpäiväkodissa tekemässämme teemahaastattelussa nousi ehdotus siitä, että työpajan voisi jakaa kahteen eri päivään, jolloin lapset olisivat saaneet piirtää rauhassa ja sulatella työpajassa käytyjä asioita läpi yön aikana, jolloin olisivat seuraavana päivänä virkein ajatuksin näyttelemässä mukana. Tämä ei kuitenkaan ollut SPR:n mukaan mahdollista toteuttaa, jonka vuoksi luovuin lopullisesti piirtämis- ja näyttelemissuunnitelmista.

Kyseisistä seikoista johtuen päädyimme siihen, että kehittelemme työpajaan itse kokonaisen sadun. Halusimme elävöittää satua niin, että siihen liittyisi kolme mahdollisimman erilaista hahmoa. Lisäksi suunnittelimme, että sadun tueksi olisi hyvä olla hahmokuvien lisäksi still-kuvia, joiden avulla satua voitaisiin käydä vaiheittain läpi. Olimme sitä mieltä, että konkreettisten hahmojen avulla satu nousisi eri tavalla eloon ja hahmoista tulisi lasten silmissä eläviä. Still-kuvat mahdollistavat sadun etenemisen havainnoinnin ja sen, että sadun tapahtumiin voidaan palata uudelleen sadun lukemisen jälkeen. Kuvista olisi tarkoitus keskustella sadun lomassa ja pohtia yhdessä lasten kanssa siitä miltä kenestäkin mahtaa tuntua ja miten satu mahdollisesti voisi edetä. Lisäksi hahmojen kohdalle voidaan pysähtyä hieman pidemmäksi aikaa ja pohtia satua tietyn hahmon kannalta.

Aloimme miettimään hahmoja ja satua siltä pohjalta, että hahmojen täytyisi olla erilaisuutta hyvin kuvaavia ja tätä päivää. Halusimme, että hahmot sopivat monenlaisen erilaisuuden käsittelyyn: monikulttuurisuuteen, ulkoiseen eli näkyvään erilaisuuteen tai luonteenpiirteiden erilaisuuteen. Halusimme hahmot, jotka ovat sukupuoleettomia ja tunnistamattomia eli etteivät ne olisi ihmisiä eivätkä oikein

eläimiäkään. Kaikilla hahmoilla tulisi olla sekä vahvuuksia että heikkouksia. Näiden toiveiden perusteella pyysimme kuvataiteilija Anni-Sofia Knuuttilan suunnittelemaan meille kolme hahmoa ja neljä still-kuvaa sadun tueksi. Toimeksiantajamme SPR maksoi hänelle palkkion tekemästään työstä. Kuvissa 1 ja 2 on Anni-Sofian piirtämiä ensimmäisiä hahmoluonnoksia.

Kuva 1 ja 2. Anni-Sofia Knuuttilan hahmoluonnoksia 2016.

Kun hahmot oli luonnosteltu yhdessä kuvataiteilijan kanssa, jatkoimme hahmojen kehittelyä. Kehittelimme hahmoista sellaisia, että kaikilla kolmella on aivan erilaisia kiinnostuksen kohteita ja lempipuuhiä. Kaikki hahmot ovat toiveidemme mukaisesti erinäköisiä ja -kokoisia ja heillä on jokin näkyvä erityispiirre: Yhdellä hahmoista on kolme käsiparia ja hänet koetaan erilaiseksi sen vuoksi, toisella on erikoiset silmät ja kolmannella epätavalliset jalat mutta näppärät sormet.

Kun olimme valinneet ja suunnitelleet hahmojen erityispiirteet, aloimme kehittää niiden ympärille satua. Sadussa on vahvasti mukana yhteistyön voima - toisen erilaisuuden hyväksymällä ja yhteistyötä tekemällä voi saada aikaan jotain sellaista, mitä ei yksin saisi onnistumaan. Lisäksi halusimme tuoda esille, että erilaisista ihmisistä voi saada uusia ystäviä, ja toisten mielenkiinnon kohteet saattavat tarjota itselleenkin uusia yllätyksiä. Sadun opetus on se, että jokaisella on omia vahvuuksia ja jokaisen erilaisuus on hyvä asia. Ensiksi puutteena näyttäytyvä seikka voikin olla hyödyksi myöhemmin. Sadun lopussa käykin niin, että hahmojen erilaisuus onkin asia, joka ratkaisee esille tulevan ongelman.

Halusimme noudattaa sadussa draaman kaarta siksi, että sadun hahmottaminen olisi meille helpompaa ja toisaalta, jotta lapset jaksaisivat olla kiinnostuneita sadusta ja kuunnella. Satua kuvitetaan still-kuvilla, joiden kautta lapset pääsevät eläytymään satuun helpommin. Kuvat toimivat keskustelun herättelijöinä. Mietimme satuun tauotukset ja mitä sadun kohtaa lähdetään pohtimaan tarkemmin lasten kanssa sekä mitkä ovat olennaisia teemoja erilaisuuden hyväksymisen kannalta. Myös tässä draaman kaari otettiin huomioon eli pysähdykset oli loogisinta tehdä käännekohdissa tai kohdissa, jotka herättävät tunteita.

Hahmottelimme kuhunkin still-kuvaan valmiita kysymyksiä, joita työpajan ohjaaja kysyy lapsilta. Kysymysten lisäksi kehitimme muutamia väittämiä, joihin lapset voivat vastata näyttämällä peukalo joko ylöspäin (olen samaa mieltä), alaspäin (olen eri mieltä) tai peukalo vakaan (en osaa sanoa). Väittämien vastauksista on myös tarkoitus keskustella työpajan ohjaajan kannustamana. Kysymysten ja väittämien teemoiksi valitsimme sen, miltä tuntuu olla tai leikkiä yksin, miten toimin oikein, miten erilaisuus on hyvä asia sekä mitä hyvää on yhteistyössä ja ystävyydessä. Kuvat tukevat väittämien teemoja niin, että aluksi hahmot toisistaan erillään ja sadun edetessä hahmot lähenevät toisiaan myös konkreettisesti.

8.3 Suunnittelusta toteutukseen

Kävimme kokeilemassa työpajan toimivuutta Penttilän päiväkodilla joulukuussa 2016. Ohjasimme kaksi työpajakertaa ja vuorottelimme niin, että kumpikin toimi Ohjasimme kaksi työpajakertaa ja vuorottelimme niin, että kumpikin toimi sekä ohjaajan että havainnoijan roolissa. Laadimme havainnointilomakkeen (liite 2), jonka pohjalta teimme havainnot turvalliseen ilmapiiriin liittyen, lasten osallistumisesta, työpajan sujuvuudesta sekä yleisiä huomioita toiminnasta työpajan kehittämistä varten.

Ensimmäisessä ryhmässä oli yhdeksän osallistujaa, joka tuntui liian suurelta määrältä. Yhdeksän lapsen kanssa ryhmänhallintaan täytyi keskittyä todella paljon, jolloin työpajan sujuvuus heikkeni. Tässä ryhmässä osa lapsista jäi hieman

taustalle, sillä mukana oli yksi erityistä tukea tarvitseva lapsi, joka vei paljon huomiota muilta osallistujilta. Jälkimmäisessä ryhmässä osallistujia oli seitsemän ja heidän kanssaan työpaja toimi sujuvammin.

Keskustelun herättäminen onnistui jälkimmäisessä eli pienemmässä ryhmässä paremmin, kun taas ensimmäisessä ryhmässä keskustelu jäi irralliseksi. Mielestämme laatimamme kysymykset olivat tarpeeksi haastavia, jotta lapset joutuivat miettimään asioita, eikä vastaus ollut liian ilmiselvää. Lasten omiin kommentteihin oli hyvä tarttua työpajan aikana, jolloin keskustelu eteni luonnollisesti. Lasten kommentit jäivät kuitenkin välillä irrallisiksi, sillä aitoa keskustelua ei syntynyt ensimmäisessä ryhmässä. Kyseinen ryhmä oli liian suuri, osallistujat olivat vilkkaita eikä ohjaaja keksinyt sanottavaa lasten kommenttien jälkeen, jotta keskustelu olisi edennyt luontevasti.

Huomasimme, että materiaalikansiossa on hyvä painottaa myös siitä, että päiväkotito on luontaisesti sellainen ympäristö, jossa on hyvä varautua moneen asiaan. Meidän kokeilukerralla kävi esimerkiksi ilmi, että meille varattu tila oli epäsopiva: huone oli verstaas, jossa oli paljon kaikenlaisia työvälineitä ja tila oli ahdas. Emme voineet toteuttaa alku- ja loppuharjoituksia liikuntaa hyödyntäen, vaan päädyimme käyttämään peukalokyselyä. Tämä muutos aiheutti sen, että lapset väsyivät äkkiä, eivätkä jaksaneet keskittyä loppua kohden, kun he eivät päässeet missään vaiheessa liikkumaan. Lisäksi työpajan aloitus myöhästyi 10 minuuttia, sillä lapset eivät olleet valmiina tulemaan työpajaan sovittuna aikana, vaan meidän piti odottaa heidän siirtymistään.

Päiväkodille on siis tärkeää toimittaa ohjeet etukäteen, jotta työpajalle varattu tila on tarkoituksenmukainen, sellainen, jossa pystyy liikkumaan. Päiväkodin puolelta tulee olla aikuinen paikalla koko työpajan ajan ja jos jollakulla osallistujista on erityisen tuen tarpeita, olisi niistä hyvä tiedottaa työpajan ohjaajalle etukäteen. Tässä tapauksessa myös erityisen tuen lapsen tuntevan aikuisen olisi tärkeää olla mukana.

8.4 Reflektointia työpajan toimivuudesta

Pyrimme luomaan työpajassa turvallisen ja sallivan ilmapiirin ja onnistuimme siinä mielestämme melko hyvin. Huomasimme, että alussa on hyvä olla nimikierros, jonka aikana ohjaajan on hyvä kirjoittaa osallistujien nimet itselleen ylös, sillä nimet saattavat muuten helposti unohtua, jos ohjaaja esimerkiksi jännittää. Jokaisen lapsen nimen tietäminen mahdollistaa jokaisen lapsen yksilöllisen huomioimisen työpajan aikana, kun jokaista osaa kutsua nimeltä.

Työpajan rakenne tuntui sujuvalta, mutta kaipasimme alkuväittämiin lisää erityyppisiä väittämiä, joten keksimme niitä itse tilanteessa lisää lapsilta kyselemisen lisäksi. Huomasimme, että ohjaajan oma osallistuminen on tässäkin vaiheessa tärkeässä osassa. Väittämiin oli hyvä saada yhteyksiä päiväkodista, jotta asiat linkittyvät osallistujien arkeen. Työpajan loppupuolella voidaan esimerkiksi kysyä lapsilta, että miten erilaisuus näkyy heidän päiväkodissaan.

Päädyimme laittamaan materiaalikansioon ohjeen, että jokaisen osion tulee päättyä ohjaajan loppukoontiin, jolloin käyty keskustelu saadaan koottua yhteen. Ohjaajan tulee miettiä valmiiksi argumentteja väittämiin, joihin hän saa materiaalikansiosta tueksi meidän kokoamia esimerkkejä. Meille jäi kuitenkin sellainen vaikutelma, että kaikki, ketkä halusivat, saivat sanottua mitä halusivat, joten mielestämme lasten osallistaminen onnistui pääosin hyvin. Lapset osallistuivat pääsääntöisesti innokkaasti toimintaan ja keskusteluun, ja he vaikuttivat olevan kiinnostuneita sekä sadusta että hahmoista. Satu vaikutti olevan sopivan mittainen ja hahmot mielenkiintoisia. Huomasimme, että sadun edetessä on hyvä palata hahmoihin ja käydä yksityiskohtaisesti läpi mitä erikoista ja erityistä kussakin hahmossa on.

Havainnoimme, että materiaalikansioon on hyvä koota ohjaajalle muutamia vinkkejä siitä, miten hän voi odottaa esikouluikäisten lapsiryhmän käyttäytyvän. Hiljaisempia lapsia on hyvä houkuttaa mukaan ja vilkkaimmilta voi kysyä suoraan jonkun kysymyksen, jolloin mielenkiinto saattaa siirtyä helposti takaisin käsiteltävään asiaan, mikäli keskittyminen on päässyt herpaantumaan. Jokaiseen lapsen aiheesta ohimenevään kommenttiin ei kannata puuttua, vaan voi viedä satua

eteenpäin, jolloin kiinnostus sillä hetkellä käsiteltävään saattaa palata luonnollisesti. Ohjaajan on hyvä tiedostaa, että lapsille on luontaista liikkua ja sallia se heille, jollei liikkuminen häiritse muita osallistujia. Ohjaajan olisi hyvä olla fyysisesti lapsen tasolla esimerkiksi lattialla istuen, jolloin vuorovaikutus tapahtuu lapsen tasolla.

Kokemuksemme työpajan ohjaamisesta oli positiivinen ja saimme havainnoitua konkreettisia asioita, joita on hyvä tuoda materiaalikansiossa esille. Huomasimme, että peukalokyselyn säännöt on hyvä kerrata sekä alussa että lopussa ja toiminnallisuutta on hyvä lisätä. Ohjaajan on hyvä tulla ajoissa paikalle ja materiaalikansion sisältöön on tärkeää tutustua etukäteen. Tärkeä havainto oli myös se, että materiaalikansioon tulee painottaa, että omalla heittäytymisellä sekä innostuksella pääsee eteenpäin haastaviltakin tuntuvina hetkinä.

8.5 Työpajan toinen kokeilu

Työstimme ensimmäisen työpajakokeilun jälkeen materiaalikansiota eteenpäin ja helmikuun alussa 2017 oli vuorossa työpajan toinen kokeiluversio, tällä kertaa SPR:n vapaaehtoisen ohjaamana. Olimme lähettäneet hänelle materiaalikansion sähköpostitse viikkoa ennen työpajakokeilua. Hän ohjasi kaksi ryhmää peräjälkeen ja me havainnoimme toimintaa sivusta havainnointilomakkeita (liite 2) täytäten. Emme puuttuneet työpajan ohjaamiseen millään tavalla. Meidän oli tarkoitus videoida nämä ohjaukset, mutta emme saaneet videokameralle jalustaa ja huomasimme, että videosta ei tule käsin kuvaten laadultaan sellaista, että voisimme hyödyntää sitä opinnäytetyössämme, joten luovuimme videoinnista kokonaan.

Työpaja pidettiin tällä kertaa suurehkossa lepotilassa, joten lapset pääsivät liikkumaan. Tila oli kuitenkin ongelmallinen sen takia, että vilkkaille lapsille oli liian suuri houkutus kiipeillä parvisängyille ja vapaaehtoinen oli hieman pulassa ensimmäisen ryhmän kanssa, jossa oli viisi lasta. Lapset palasivat kuitenkin aina

lopulta takaisin kuuntelemaan työpajan jatkumista, joten työpajan suunniteltu rakenne säilyi loppuun saakka. Me sekä vapaaehtoinen olimme kaikki sitä mieltä, että päiväkodin työntekijän on välttämätön olla paikalla työpajaa pidettäessä. Se korostui etenkin ensimmäisen ryhmän kanssa, missä mukana oli levoton lapsiryhmä.

Lapsiryhmien välillä oli todella paljon eroja, sillä toinen ryhmä, jossa oli kuusi lasta, oli rauhallinen ja keskittyvä. Osa lapsista oli osallistunut aikaisempaan työpajakokeiluun joulukuussa, mikä aiheutti pientä hämmennystä, sillä vapaaehtoinen ei tätä tiennyt ja ihmetteli lasten kommentteja. Tämä ei ollut tarkoituksemme, mutta jostain syystä päiväkodin varhaiskasvattajilla oli mennyt sekaisin, ketkä lapset olivat osallistuneet työpajaan aikaisemmin ja ketkä eivät.

Työpajan aikana havainnoimme, että kaikki lapset saivat halutessaan äänensä kuuluville. Huomasimme jälleen, että on hyvä, että joitakin kysymyksiä osoitetaan nimellä jollekulle, jotta saadaan kaikkien lasten mielenkiinto säilymään. Keskustelun herättäminen onnistui mutta aiheissa pysyminen oli vaikeaa. Havainnoimme, että ohjaajan persoonalla on suuri merkitys työpajan sujumisen kannalta. SPR:n vapaaehtoinen oli hyvin rauhallinen ja sai luotua turvallisen ilmapiirin työpajaan.

Huomasimme kuinka tärkeää on, että ohjaaja kokoaa keskustelun pääasiat jokaisen lasten kanssa käydyn keskustelun jälkeen. Näin saadaan tuotua esille tärkeimmät huomiot ja ajatukset ja lisäksi se rytmittää työpajan kulkua. Ohjaajan täytyy kiinnittää huomiota siihen, että jos kysyy lapsilta jotain, on siihen myös vastattava, mikäli lapset eivät tiedä vastausta tai halua vastata. Esimerkiksi kysymykseen ”millaista voisi olla sellainen erilaisuus, joka ei näy päällepäin” osoitautui haastavaksi kysymykseksi sekä lasten että ohjaajan vastata.

Esittelyssä on hyvä, että ohjaaja kertoo jotain itsestään, ja samalla tutustuu osallistujiin. Uusi ihminen herättää mielenkiintoa, joten esittelyvaiheeseen on hyvä varata aikaa. Toisen ryhmän kanssa alku meni jouhevasti niin, että ohjaaja kyseli vuorollaan kunkin osallistujan nimen, kirjoitti sen maalarinteippiin, joka toimi nimilappuna ja lapset menivät vuorollaan istumaan lattialle nimilapun saatuaan.

Lapset innostuivat alkuleikistä mutta ohjaajan tulee näyttää mallia alkuleikin sujumisesta, jotta lapset oikeasti ymmärtävät, mistä on kyse. Lisäksi huomaisimme, että on hyvä, että alkuleikin väittämät etenevät helposta vaikeampaan, jotta lapset saavat leikin ideasta kiinni. On tärkeää, että ohjaajan omien esimerkkien lisäksi annetaan lasten itse keksiä omia väittämiä. Työpajaan on olennaista liittää sellaisia asioita, jotka ovat lasten omaa kokemusmaailmaa. Liikunnallinen alkuleikki vapautti tunnelmaa ja jo sen aikana heräsi keskustelua siitä, miten lapset kokevat erilaisuuden.

SPR:n ohjaaja ei lukenut satua suoraan paperista, vaan oli opetellut sen ulkoa ja kertoili sen omin sanoin. Tämä toimintatapa toimi todella hyvin ja lapset kiinnostuivat sadusta ja hahmoista, ja esittivät kysymyksiä niihin liittyen. Etenkin stillikuvat toimivat mielenkiinnon ylläpitäjinä ja ne keräsivät huomiota. Myös hahmojen esittely ja mielenkiinnon kohteet kiinnostuvat osallistujia.

Lapset eivät oikein jaksaneet enää keskittyä loppuleikkiin, joten meidän täytyi pohtia, muuttaisimmeko loppuleikkiä toisenlaiseksi. Saimme lapsilta palautetta, että sama leikki sekä alussa että lopussa oli joidenkin lasten mielestä hyvä asia ja toisten mielestä tylsää – ”taas tätä samaa”. Lisäksi huomasimme, että säännöt olisi hyvä kerrata uudelleen ennen leikin aloittamista. Lasten oli vaikea perustella valintojaan loppuleikin aikana. Emme olleet varmoja, johtuiko se keskittymisen puutteesta vai siitä, että kysymykset olivat liian vaikeita.

Saimme idean, että palautteen antaminen linkittyisi loppuleikkiin. Viimeisimpänä kysymyksenä voisi kysyä, oliko työpaja lasten mielestä ollut mukava, ja lapset sijoittuisivat siihen kohtaan viivaa, kuin heistä tuntuu. Perustelujen kerääminenkin onnistuisi tällä tavoin helpommin. Loppuleikin jälkeen työpaja voisi luontevasti loppua eikä tarvitsisi enää palata piiriin istumaan.

8.6 Työpajan kokeilusta risuja ja ruusuja

Saimme SPR:n vapaaehtoiselta ohjaajalta palautetta suullisesti heti työpajojen jälkeen sekä sähköpostitse noin kuukauden kuluttua työpajojen pitämisestä. Hänen mielestään ohjaaminen oli kiva kokemus ja hän kiitteli hyvää materiaalikansiota ja ihania kuvia. Hänen mielestään satu ja hahmot olivat hyviä, ja hänestä satu on hyvä tapa lähestyä asioita lasten kanssa. Hän oli kuitenkin yllättynyt ryhmän levottomuudesta ja mainitsi, että työpajan pitämisessä tarvitaan joustavuutta paikan päällä, koska ryhmät voivat olla niin erilaisia.

Kun kysyimme mikä oli työpajan pitämisessä helppoa ja mikä vaikeaa, hän sanoi, että työpajan pitäminen oli helppoa sen vuoksi, että materiaali oli todella hyvä. Hänen mielestään materiaalikansiossa on riittävän selkeät ohjeet ja hän koki muistilistan ”esikouluikäinen lapsi on...” todella hyödylliseksi. Hänen mielestään materiaalikansioon oli helppo tutustua, ”just sellaista tarvitaan” ja työpajan pitäminen sujui hyvin, vaikka hän perehtyi materiaaliin vain paria päivää aikaisemmin.

Vaikeimmaksi asiaksi hän mainitsi ensimmäisen ryhmän lasten levottomuuden. Hänen oli hankala arvioida, johtuiko levottomuus lapsista vai oliko hänellä itsellään tai työpajalla vaikutusta asiaan. Hän pohti palautteessaan sitä, että olisiko ollut viisaampaa lukea satu suoraan paperista eikä kertoa omin sanoin puuttuvan kielitaitonsa takia, mutta hänen mielestään hieman joustavammalla kertomistavalla on helpompi saada kontaktia lapsiin. Hänen mielestään lepotila ei ehkä ollut paras mahdollinen paikka työpajan pitämiseen, sillä lasten on vaikeaa keskittyä, ”jos on niin paljon huonekaluja, jolle voi kiipeillä.”

SPR:n vapaaehtoisen mielestä oli hyvä, että työpaja sisältä vaihtelua: saa osallistua mutta välillä istua ja vain kuunnella. Parempi järjestys aloitukseen ja esittelyyn olisi hänen mielestään niin, että erilaisuuden syvällisempi pohdiskelu tulisi vasta janatyöskentelyn jälkeen, sillä esimerkkien kautta keskusteleminen saattaisi onnistua luontevammin. Kuvien laminointi olisi hänen mielestään ehdotto-

man hyvä juttu. Hänenkin mielestään loppuleikkiin olisi hyvä ottaa mukaan palautteen keruuta. Myös materiaalikansiossa olevat kirjallisuusvinkit olivat hänen mielestään hyviä.

Penttilän päiväkodin esiopettaja, joka oli seuraamassa molempia työpajan ohjauskokeiluja, antoi palautetta sähköpostitse. Hänen mielestään työpaja oli "oikein antoisa". Aihe on hänen mielestään todella tärkeä ja aina pohdinnan alla oleva asia. Hän kirjoitti, että lapset osallistuivat työpajaan kiinnostuneina aiheesta keskustellen. Aiheeseen liittyvä satu ja siihen liittyvät kuvat pitivät hänen mielestään hyvin lasten keskittymistä yllä ja lapset keskustelivat aiheesta pitkään.

Esiopettajan mielestä tunnelma ja ilmapiiri olivat sallivia ja vapautuneita, ja lapset esittivät hyvin erilaisiakin mielipiteitä. Hänen mielestään ei haitannut, vaikka osa lapsista osallistui työpajaan kahdesti, sillä "kertaus on opintojen äiti". SPR:n ohjaaja piti hänen mielestään hyvin keskustelua yllä alussa vähän levottomiakin lapsia rauhallisesti ohjaten. Hänen mielestään mielipidejana oli todella hyvä, koska lapset innostuivat siitä ja vähitellen uskalsivat tuoda erilaisiakin mielipiteitä esille. Kritiikkiä sai ensimmäisen ohjauskerran tilana ollut verstaas, sillä siellä ei mahtunut liikkumaan ja ottamaan mukaan toiminnallista tekemistä.

Saamamme palautteen ja havainnointiemme perusteella muokkasimme hieman materiaalikansion satua ja siihen liittyviä väittämiä ja kysymyksiä. Annoimme työpajalle nimeksi Monenlaista erilaisuutta. Koska työpajan tavoite on herättää keskustelua aiheesta, ajattelimme lisätä työpajaan idean siitä, miten aihetta voisi päiväkodilla jatkaa. Halusimme nimetä ja lisätä vielä sadun hahmoille konkreettisia positiivisen pedagogiikan luontevahvuuksia, koska se mielestämme tukee hyvin erilaisuuden hyväksymisen teemaa ja on ajankohtainen asia varhaiskasvatuksessa. Ajattelimme myös, että työpajaa voisi hyödyntää niin, että sen kautta voitaisiin vahvistaa positiivisen pedagogiikan käyttöä arjessa.

9 Valmis materiaalikansio ja Monenlaista erilaisuutta -työpaja

Valmis materiaalikansio (liite 5) pohjautuu Rasismiin puuttumisen treenikehän ohjaajakansion rakenteeseen. Materiaalikansio sisältää aluksi työpajan järjestämiseen liittyviä asioita, kuten taustan, tavoitteen, kohderyhmän, sisällön, tilavaatimukset ja ennen työpajan ohjaamista huomioon otettavia asioita. Koska työpajaan ei kuulu erillistä koulutusta, koimme tärkeäksi, että ohjaaja saa mahdollisimman kattavan kuvan siitä, mitä häneltä odotetaan, mitä hän tekemässä ja miksi. Halusimme, että ohjaaja valmistautuu työpajaan huolellisesti, eikä vain "ilmesty paikalle".

Kokosimme yhteen eräänlaisen muistilista, johon pyrimme kirjaamaan ylös käytännön järjestämiseen liittyvät asiat ennen työpajaa, työpajan aikana ja työpajan jälkeen. Lisäksi halusimme tuoda esille työpajan tavoitteen eli positiivisen keskustelun herättämisen liittyen erilaisuuteen. Tutustuimme työpajan suunnitteluvaiheessa useisiin lasten satuihin, joiden aihe liittyi erilaisuuteen, suvaitsevaisuuteen, omiin vahvuuksiin ja ennakkoluuloihin. Päätimme lisätä materiaalikansioon listan löytämistämme kirjoista, joita päiväkodit voivat hyödyntää myöhemmin.

Avaamme materiaalikansiossa lyhyesti työpajan kohderyhmää eli esikouluikäisiä lapsia, sillä ohjaajana voi toimia kuka tahansa SPR:n vapaaehtoinen. Mielestämme on tärkeää, että vapaaehtoisella on hieman tietämystä esikouluikäisen lapsen valmiuksista osallistua työpajaan, jonka vuoksi listasimme lyhyesti sellaisia asioita ylös. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi, että esikouluikäinen lapsi voi olla kriittinen itseään ja muita kohtaan, pohtii asioita, hakee aikuiselta vastauksia sekä osaa neuvotella. Päätimme myös rajata työpajaan osallistujia 5–8 lapseen työpajakokeilujen perusteella. Koimme, että yhdeksän lasta oli liikaa, mutta toisaalta jos osallistujia on vain muutamia, voi keskustelun herättäminen olla vaikeampaa. Työpajassa on myös oltava mukana päiväkodilta varhaiskasvatusvastuullinen henkilö, koska vapaaehtoiselta ei voi vaatia toimittamaan rikosrekisteriotetta, jonka vuoksi hän ei voi toimia yksin lasten kanssa.

Työpajan ohjaustilanteessa halusimme korostaa lapsen tasolla fyysisesti toimimista ja turvallista ilmapiiriä niin, että jokainen lapsi saa osallistua siinä määrin, kuin itsestä hyvältä ja luontevalta tuntuu. Ohjaajan on hyvä ottaa huomioon, että kaikille tulee antaa mahdollisuus osallistua ja kannustaa siihen, mutta ketään ei saa pakottaa. Koimme tärkeäksi, että listaamme ylös myös eettisiä periaatteita, joita työpajassa noudatetaan. Eettiset periaatteet perustuvat Lastentarhanopettajanliiton (2016, 4) määrittelemiin lastentarhanopettajan työn ammattieettisiin arvoihin, kuten ihmisarvon kunnioittamiseen, totuudellisuuteen, oikeudenmukaisuuteen ja vapauteen.

Itse työpaja sisältää esittelyn, lämmittelyleikin, sadun, lopetusleikin ja jatkotyöskentelyidean. Esittelyssä ohjaaja ja lapset esittäytyvät ja lapsille laitetaan tarvittaessa nimilaput työskentelyn helpottamiseksi. Esittelyssä kerrotaan myös, mikä työpajan aihe on ja mitä siinä tehdään. Esittelyssä pyritään luomaan turvallinen ilmapiiri, jossa lapset tietävät mitä tulee tapahtumaan ja toisaalta herättämään mielenkiintoa aihetta kohtaan.

Lämmittelyleikiksi valitsimme janatyöskentelyn, jossa lapsille kerrotaan, että lattiasa on kuvitteellinen viiva, jonka toisessa päässä on samaa mieltä -piste ja toisessa päässä eri mieltä -piste. Lapsille esitetään väittämiä ja heidän tulee oman mielipiteensä mukaan valita paikkansa viivalta. Lapsilta on tärkeää myös kysyä perusteluja, miksi hän on valinnut kyseisen paikan, mutta kuitenkin niin, ettei lapselle tule mielikuvaa oikeasta tai väärästä vastauksesta. Väittämät liittyvät ulkoiseen erilaisuuteen (minulla on siniset silmät), mutta myös mielenkiinnon kohteisiin (pidän laulamista). Janatyöskentelyn tavoite on orientoitua aiheeseen ja huomata, että kaikissa on jotain samaa ja jotain erilaista. Valitsimme janatyöskentelyn siksi, että se on helppo toteuttaa, eikä se vaadi mitään välineitä tai järjestelyjä. Ajattelimme myös, että kaikki lapset pystyvät osallistumaan siihen ja toiminnallinen työskentely toimisi ”jäänsärkijänä” ohjaajan ja lasten välillä.

Työpajan varsinainen työskentely koostuu sadusta ja siihen liittyvistä hahmoista sekä still-kuvista. Halusimme, että satu sijoittuu sellaiseen paikkaan, joka on lähes kaikille lapsille tuttu ja on rakenteeltaan tarpeeksi jännittävä ja mielenkiintoa

herättävä. Päädyimme sijoittamaan sadun leikkikentälle. Halusimme liittää satuun kuvia, jotta satu tulisi elävämmäksi, ylläpitäisi mielenkiintoa ja syventäisi aiheen käsittelyä. Still-kuvat yhdistyvät sellaisiin sadun käännekohtiin, jossa tapahtuu tai on tapahtumassa jotakin merkittävää ja vaatii tarkempaa käsittelyä. Still-kuviin liittyy pohdintakysymyksiä, joista keskustellaan yhdessä (esimerkiksi miksi hahmot eivät halunneet leikkiä toistensa kanssa) sekä väittämiä, joihin vastataan näyttämällä peukalolla ylös (samaa mieltä), alas (eri mieltä) tai vaakaan (en osaa sanoa). Jos lapsilla herää kysymyksiä liittyen still-kuviin, ohjaajan olisi hyvä reagoida ja vastata kysymyksiin sekä miettiä etukäteen erilaisia argumentteja.

Työpajan lopuksi palataan janatyöskentelyyn, jossa on jälleen erilaisuuteen liittyviä väittämiä. Janatyöskentely summaa yhteen työpajan teemaa ja sadussa esiintyvät hahmot ovat mukana väittämässä. Tavoitteena on vielä muistella sadun tapahtumia ja pohtia miksi erilaisuus on hyvä asia. Lopuksi osallistujilta pyydetään palautetta ja kiitetään työpajaan osallistumisesta. Ohjaaja kirjaa saadut palautteet palautelomakkeeseen.

Jatkotyöskentelyideamme on, että päiväkodille toimitetaan kuvat sadun hahmoista, joihin he liittävät hahmojen ominaisuuksia ja vahvuuksia. Tämän jälkeen, jokainen lapsi tekee samanlaisen itsestään niin, että ensin piirretään oma kuva ja kuvaan liitetään omia vahvuuksia, mielenkiinnon kohteita ynnä muuta sellaista. Kuvista muodostuu seinälle vahvuuksien seinä, johon voidaan lisätä vahvuuksia aina sitä mukaan, kun niitä huomataan. Lapset voivat esitellä oman ominaisuus- taulun toisille lapsille tai aikuisille. Tätä kautta erilaisuus tulee näkyväksi päiväkodin arjessa positiivisuuden kautta ja aiheeseen voidaan palata uudelleen. Tämä dokumentointitapa on myös positiivisen pedagogiikan mukaista.

10 Materiaalikansion ja työpajan arviointi

Materiaalikansiota kootessamme ja työpajakokeilujen jälkeen ymmärsimme, että siitä on mahdotonta tehdä kaiken kattavaa tietopakettia, koska lapsiryhmät ovat

aina erilaisia ja ohjaajat toimivat tilanteissa omalla persoonallaan. Tärkeämpää oli koota rakenne, joka muokkautuisi sitä mukaan, kun työpajasta saadaan lisää kokemuksia ja palautetta.

Materiaalikansio noudattaa rakenteeltaan pitkälti Rasismiin puuttumisen treeni-kehän ohjaajakansiota. Erilaisuuden hyväksymisen työpajan ohjaamista varten ei tarvita erillistä koulutusta, joten siksi oli tärkeää koota eräänlainen tietopaketti ohjaajalle työpajan tarkoituksesta, tavoitteista, ohjaajuudesta ja huomioon otettavista asioista ylipäänsä. Menetelmänä satu ja siihen liittyvät kuvat sekä kysymykset ovat ohjaajan kannalta helposti haltuun otettavissa, eivätkä vaadi erityistaitoja. Halusimme tehdä työpajasta sellaisen, että kuka tahansa uskaltaisi sitä lähteä ohjaamaan. Tällöin SPR:n on helpompi saada ohjaajia mukaan, kun työmenetelmä ei ole liian vaativa.

Työpajassa ohjaaja toimii omalla persoonallaan, mutta materiaalikansiossa kannustetaan tutustumaan materiaaliin hyvissä ajoin, jotta työpajatilanne olisi mahdollisimman luonteva. Ohjaajan persoona vaikuttaa todella paljon siihen millaiseksi työpajan vuorovaikutustilanne muodostuu ja kuinka hän osaa ohjata tilannetta eteenpäin. Toisaalta uskomme, että työpajan ohjaajiksi valikoituu sellaisia vapaaehtoisia, joilla on mielenkiintoa ja kykyä toimia lasten kanssa. Työpaja vaatii onnistuakseen kuitenkin heittäytymistä ja myös ennakkoon valmistautumista.

Materiaalikansio on toimeksiantajalle helppo jaettava, sillä sen voi lähettää ohjaajalle sähköpostitse. Sähköpostitse jaettava materiaali on myös hyvin kustannustehokas ja se voidaan lähettää ohjaajalle hyvissä ajoin. Kuvat voidaan tulostaa etukäteen ja tarkoituksena olisi, että oikea sadun kohta on aina kyseisen kuvan takana.

Päiväkodille työpajasta käyttöön jäävät satu, hahmo- ja still-kuvat sekä kirjallisuuslista liittyen erilaisuuden hyväksymiseen. Lisäksi heille jää jatkotyöskentelyidea, jossa he voivat hyödyntää heille jäänyttä materiaalia. Mielestämme draamaa voisi hyödyntää sadun jatkokäsittelyssä. Satua ja sen hahmoja voisi palautella mieliin ja tämän jälkeen sadusta tai osasta siitä voidaan tehdä esitys. Draaman

kautta voitaisiin sadusta heränneitä tunteita käsitellä syvemmin ja kokemuksellisesti. Tällöin satu ja sen sanoma jää lasten mieleen paremmin. Ruokosen (2009, 30) draaman avulla voidaan tunnistaa erilaisia tunnetiloja, keskustella ja pohtia asioita eri näkökulmista. Tällöin mielestämme päästään aiheeseen syvemmälle.

10.1 Kasvatustyön tukeminen

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo kuuluvat sekä SPR:n että varhaiskasvatuksen keskeisiin arvoihin ja erilaisuuden hyväksyminen on aiheena aina ajankohtainen. Varhaiskasvatuksessa puhutaan moninaisuuden kunnioittamisesta (Opetushallitus 2016, 19) ja SPR:llä ykseydestä ja rasismien vastaisesta työstä (Suomen Punainen Risti, 2016a). Rasismi on kuitenkin käsitteenä sellainen, että se on lapsille vaikeasti ymmärrettävä, joten siksi päätimme käyttää työpajassa käsitettä erilaisuus. Erilaisuuden käsite pitää myös sisällään paljon erilaisia asioita, kun taas rasismi keskittyy pikemmin vain tietynlaiseen erilaisuuteen. Näin ollen saimme vapaammat kädet käsitellä erilaisuutta painottamatta mitään tiettyä näkökulmaa.

Työpajamme pohjautuu varhaiskasvatuslaissa määrättyihin tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tavoitteisiin (Varhaiskasvatuslaki 580/2015, 2a. §, 6. mom.) ja tukee mielestämme varhaiskasvatuksen suvaitsevaisuuskasvatusta noudattaen varhaiskasvatuksen työtapoja. Työpajassamme on mukana toimintaa, ajattelua ja tunteita, jotka esiopetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan ovat osana kokonaisvaltaisen oppimisen edellytyksiä. Lapset oppivat esiopetuksessa esimerkiksi liikkuen, itseään ilmaisten ja taiteisiin perustuvassa toiminnassa, jossa oleellista on lasten oma osallisuus. (Opetushallitus 2014, 16.) Nämä asiat ovat toimintatapoina myös työpajassa sekä jatkotyöskentelyssä, joiden näemme näin ollen tukevan kokonaisvaltaisen oppimisen periaatteita.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) määritellään, että lapsella on oikeus ja tarve kuulua vertaisryhmään, jossa hän oppii vuorovaikutustaitoja.

Osana ryhmää hän oppii ymmärtämään ja tunnistamaan eri näkemyksiä ja pääsee pohtimaan omia arvojaan ja asenteitaan. Varhaiskasvatuksen yksi tehtävistä on auttaa lasta ymmärtämään monimuotoisuutta ja oppia toimimaan suhteessa erilaisuuteen. (Opetushallitus 2016, 19–22.) Työpajassa lapset ovat osana vertaisryhmää, jossa he harjaannuttavat vuorovaikutustaitoja ja pohtivat erilaisuutta eri näkökulmista. Lasten erilaiset näkemykset ja mielipiteet tulevat työpajassa esille ja niistä on tarkoitus keskustella vapaasti. Lisäksi työpajassa toimiminen tapahtuu vuorovaikutuksellisesti toisten lasten, opettajien ja SPR:n ohjaajan kanssa. Vuorovaikutuksellisuus on yksi esiopetuksen oppimiskäsityksen perusteista (Opetushallitus 2014, 16).

Työpaja on suunnattu esikouluikäisille lapsille ja on tilanteena aina sosiaalinen. Tilanteessa harjoitellaan aikuisen ohjauksessa vuorovaikutustaitoja, kuten vastavuoroista keskustelua, kuuntelua ja vuoron odottamista. Jotta lapsi pystyy työpajassa vastavuoroisuuteen ja jotta hän oivaltaa työpajassa käsiteltyjä asioita, vaatii se häneltä sosiaalisia taitoja, kuten esimerkiksi kykyä ymmärtää syy-seuraussuhteita, empatiakykyä ja tunnistaa eri tunteita. (Koivunen & Lehtinen 2016, 175.) Työpajatilanteessa erilaiset sosiaaliset taidot tulevat esille ja vaikuttavat vuorovaikutustilanteeseen. Lasten sosiaaliset roolit ja taidot sekä vireystila vaikuttavat yleiseen ilmapiiriin sekä siihen mitä lapsi juuri sillä hetkellä vastaa. Hän saattaa esimerkiksi ottaa sellainen roolin, että on tarkoituksella aina kaikesta eri mieltä.

Työpajan aikana ei ole tarkoitus sinänsä oppia uutta, vaan lisätä mielenkiintoa ja motivaatiota käsitellä aihetta lisää ja syvemmän käsittelyn kautta oppia aiheesta enemmän. Aikaisemmin määrittelimmekin työpajan tavoitteeksi herättää keskustelua ja ajattelua erilaisuuteen liittyen, mikä onnistui työpajakokeiluissa hyvin. Syvällistä keskustelua syntyi ja tärkeintä siinä oli, ettei ollut oikeaa tai väärää vastausta. Eerola-Pennasen (2016, 247) mukaan onkin tärkeää, että asioita lähestytään useista näkökulmista lapsen kokemusmaailmasta käsin.

Vaikka keskustelua tilanteissa syntyi, on vaikeaa tietää, mitä lapset todella aiheesta ajattelevat. Myöskin erilaisuuteen liittyvät väittämät työpajassa ovat aikuisen määrittelemiä, jolloin emme voi tietää kokeeko lapsi ne erilaisuutena. Emme

voi aikuisina tietää, mitkä asiat lapsi lopulta kokee erilaisuutena. Työpajassa käytyjen yhteisten keskustelujen kautta, ohjaaja voi kuitenkin tehdä havaintoja, mitkä lapset nostavat esiin erilaisuutena.

Mielestämme huomionarvoista Tauriaisen ja Valtasen (2017) tutkimuksessa, jossa käsiteltiin esikouluikäisten lasten käsityksiä erilaisuudesta, on, että positiivinen erilaisuus oli tutkimustuloksissa pienin kategoria ja että tarinoita lukeutui eniten neutraalin erilaisuuden, eli normaaliuden kategoriaan. Lasten tarinoissa samanlaisuus nähtiin positiivisena asiana ja erilaisuuteen suhtauduttiin osittain hyvin negatiivisestikin. (Tauriainen & Valtanen 2017, 63–65.) Mielestämme tämä tutkielma osoittaa, että positiiviselle erilaisuuden käsittelylle on tarvetta.

Mielestämme on tärkeää, että työpajaan luodaan turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri, jossa kaikki saavat sanoa oman mielipiteensä ja kysellä mieltä askarruttavista asioista. Tauriaisen ja Valtasen (2017) tutkimuksen mukaan lasten tulisi antaa esittää kysymyksiä ja saada niihin vastauksia, sillä erilaisuutta pitäisi voida käsitellä avoimesti (Tauriainen ja Valtanen 2017, 67). Toista kunnioittavan ilmapiirin luominen niin, että jokaisen läsnäolo on yhtä tärkeä ja toisen sanomisia kuunnellaan, on työpajassamme avainasemassa.

Työpajan ohjaajalla on tärkeä rooli, jotta hän osaa kiinnittää huomiota kielenkäyttöön ja tunnistaa omia asenteitaan. Ohjaajan persoona vaikuttaa paljon siihen millaiseksi työpajan vuorovaikutustilanne muodostuu ja kuinka hän osaa ohjata tilannetta eteenpäin. Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 30) todetaan, että varhaiskasvattajan tulee nähdä monimuotoisuus voimavarana, mikä edellyttää taitoa nähdä asioita eri näkökulmista ja asettua toisen asemaan. Mielestämme tämä asia on työpajan ohjaajan oleellista tiedostaa, jotta työpajassa syntyisi hedelmällistä keskustelua sekä pohdintaa erilaisuuteen liittyen.

10.2 Positiivinen näkökulma

Opinnäytetyömme lähestymistapana toimi positiivinen pedagogiikka. Positiivinen pedagogiikka perustuu ajatukseen, että jokaisella on omia vahvuuksia ja hyveitä (Positiivinen pedagogiikka 2016). Halusimme kehittää työpajan sellaiseksi, että toiminta liitetään lapsen omaan kokemusmaailmaan ja sisältää myönteisiä ajatuksia ja hetkiä. Nämä ovat myös positiivisen pedagogiikan periaatteita (Positiivinen pedagogiikka 2016). Halusimme käsitellä vaikeuksia ja vastoinkäymisiä sekä erilaisuutta positiivisessa näkökulmassa koko työpajan ajan. Sadun hahmojen erilaisuudet nähdään sadussa ensin hieman outoina asioina, mutta niistä muotoutuu sadun edetessä ainutlaatuisia vahvuuksia, joka tekee hahmoista oman korvaamattoman, erilaisen itsensä.

Työpajassa positiivinen lähestymistapa näkyy sadussa olevien hahmojen erilaisissa vahvuuksissa ja itse työpajatilanteessa, jossa pyritään positiiviseen vuorovaikutukseen muiden kanssa. Työpajamme kokonaisuudessaan linkittyy ihmisten väliseen toimintaan sekä vuorovaikutukseen, ja positiivisessa pedagogiikassa pidetäänkin tärkeänä sitä, millaisissa yhteisöissä yksilö on mukana ja miten hän niissä toimii (Kumpulainen ym. 2014, 227).

Työpajan aika on rajallinen, joten jatkotyöskentely on vähintäänkin yhtä tärkeää aiheeseen syventymisen kannalta. Sen kautta satua palautellaan mieliin, pohditaan hahmojen vahvuuksia ja sitä kautta siirrytään omiin vahvuuksiin. Vahvuuksien tunnistaminen edistää lasta luottamaan omiin kykyihinsä ja vahvistaa myönteistä itsetuntemusta (Kumpulainen ym. 2014, 229). Samalla voidaan keskustella siitä mitä eri vahvuudet tarkoittavat ja näin syventää positiivisen pedagogiikan käyttöä. Kun erilaisuus muutetaankin vahvuudeksi, ollaan myös lähempänä positiivisen vuorovaikutuksen kehää (kuvio 1). Lapsi, joka ajattelee itsestään positiivisesti, suhtautuu ympäristöönsäkin positiivisemmin (Repo 2015, 152).

Positiivisen pedagogiikan yksi peruselementeistä on dokumentointi (Kumpulainen ym. 2014, 232). Emme saaneet mahdutettua työpajaan rajallisten resurssien vuoksi lasten kanssa piirtämistä, mutta se olisi jatkotyöskentelyssä erinomaisen tärkeää saada mukaan työskentelyyn. Dokumentointia käytetään muun muassa

sen vuoksi, että lapsen elämän tärkeät asiat saadaan jaettua yhteisesti ja samalla voidaan tarkastella lapsen tapaa hahmottaa itseään. Lapsen osallisuus korostuu, kun hän saa itse valita, mitä haluaa elämästään kertoa. (Kumpulainen ym. 2014, 231–232.)

Piirtäminen jatkotyöskentelyssä on hyvä valinta senkin takia, että visuaalinen dokumentointi ja sen tuoma symbolinen etäisyys mahdollistavat monenlaisten tunteiden, asioiden ja kokemusten tarkastelun (Kaljunen 2011, Kumpulaisen ym. 2014, 232 mukaan). Jatkotyöskentelyssä lasten olisi tärkeää saada jakaa tuotoksensa, sillä keskustellessa asiat selkiintyvät ja päiväkotiryhmä voi tuntea yhteisöllisyyden tunteita. Näin voidaan myös huomata yhteiset kiinnostuksen kohteet. Kuvien esille laittaminen mahdollistaa myös niiden tutkimisen myöhemmin. (Kumpulainen ym. 2014, 233.)

10.3 Satu työmenetelmänä

Työpajan menetelmäksi valitsimme sadun, joka on mielestämme yksi varhaiskasvatuksen merkittävimpiä työmenetelmiä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaan varhaiskasvatuksen yksi tehtävistä on opettaa lapsille, kuinka kohdata ja suhtautua erilaisuuteen. Toteutustapa voi olla toiminnallinen ja teemaa voidaan lähestyä esimerkiksi vierailijoiden kautta. (Opetushallitus 2016, 43.) Työpajamme rakentuu ajatukseen, että vapaaehtoinen vierailee päiväkodilla ja erilaisuuden hyväksymistä lähdetään käsittelemään sadun kautta.

Satu oli suuressa roolissa myös kaikissa opinnäytetöissä, joihin tutustuimme ja sen käyttö oli perusteltua ensinnäkin siksi, että esikouluikäinen lapsi on hyvin kiinnostunut erilaisista saduista ja pystyy seuraamaan pitkiäkin juonellisia satuja. Omassa työpajassamme saman asian kuin Rosenqvistkin (2015) eli syvällistä keskustelua esikouluikäisten lasten kanssa syntyi hyvin ja eri tunteiden tunnistaminen onnistui. Työpajakokeiluissa huomasimme kuitenkin saman asian, kuin Jama & Hämäläinen (2015) eli, että tilanteeseen vaikuttaa muun muassa käy-

tössä oleva tila, paikallaan olon määrä ja uudet aikuiset. Hakopuro (2014) puolestaan toteaa, että sadut antavat mahdollisuuden harjoitella kuinka toisia ihmisiä kohtaan käyttäytytään ja sadut saattavat jäädä elämään ryhmän sisällä. Myös meidän satumme tavoite on, että se jää lasten mieliin ja että sen sisältää arvo-maailmaa käsiteltäisiin jatkossakin. Satuun ja sen hahmoihin on aina mahdollisuus palata.

Heleniuksen ym. (2000, 31) ja Heikkilä-Halttusen (2015, 100–101) mukaan satu antaa mahdollisuuden käsitellä vaikeita aiheita turvallisesti ja sadut tukevat tunne-elämän sekä sosiaalisten taitojen kehittymistä. Työpajan sadussa kohdetaan muun muassa yksinäisyyttä, hämmennystä, surua ja iloa. Työpajan tavoitteena on, että aihetta käsitellään turvallisesti yhdessä keskustellen ja miettien syitä eri tuntemuksille. Lapset tunnistavat samoja tunteita itsessään, mutta työpajassa niistä saa puhua ikään kuin ulkopuolisena ja niin, että kaikki kuuntelevat ja saavat kommentoida vapaasti. Näin opetellaan myös sosiaalisia taitoja. Sadussa on onnellinen loppu eli se päättyy ilon tunteeseen, mikä on myös tärkeää lapsen turvallisuuden tunteen takia (Helenius ym. 2000, 31).

Satumme sijoittuu lähes jokaiselle lapselle tuttuun leikkipuistoympäristöön, jonka kautta lapsi voi samaistua satuun. Uskomme, että jokainen lapsi voi myös samaistua tilanteeseen, jossa jää leikkien ulkopuolelle ja tuntee itsensä erilaiseksi. Sadun lähtökohdat tukevat mielestämme hyvin samaistumista ja ne herättävät mielenkiintoa. Työpajan kokeilussa huomasimme, että tunnetyöskentely esikouluikäisten lasten kanssa onnistui hyvin, sillä he pystyivät tunnistamaan eri tilanteissa heränneitä tunteita. Sadun juonellinen seuraaminen onnistui esikouluikäisiltä lapsilta, ja heillä oli havaintojemme mukaan edellytyksiä pohtia moraalikysymyksiä ja miettiä eri toimintatapojen seurauksia.

Toiminnallisuutta ja eri aisteja hyödyntäen lapset oppivat paremmin (Opetushallitus 2014, 28). Tämän vuoksi halusimme sekä toiminnallisen osuuksien että sadun ja kuvien kautta konkreettisesti osoittaa millaista erilaisuutta on olemassa ja mitä se tarkoittaa. Satu ja sen erilaiset hahmot tukivat mielestämme hyvin erilaisuuden teemaa. Olimme erittäin tyytyväisiä hahmo- ja still-kuviin, ja ne palvelivat

todella hyvin tarkoitustaan sadun elävöittäjinä. Hahmojen eri ominaisuudet saivat aikaan keskustelua ja niihin palattiin myös työpajan loppupuolella. Olemme sitä mieltä, että tulostetut hahmot ja still-kuvat autoivat ehkä lapsia hahmottamaan satua paremmin niin, että sen tapahtumat saattoivat jäädä lasten mieleen pidemmäksi aikaa. Heikkilä-Halttusen (2015, 99) mukaan satu, joka jää lasten mieleen voi parhaimmillaan antaa eväitä moraaliin, elämäntutkimukseen ja tunne-elämään.

11 Pohdinta

11.1 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessi kesti noin vuoden ja oli prosessina vivahteikas. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi oli hyvin kasvattava kokemus. Aluksi meillä oli selkeä forumteatteriin perustuva työpajarakenne, jota lähdimme muokkaamaan varhaiskasvatukseen sopivaksi. Melko pian kuitenkin totesimme, että forumteatteri on menetelmänä liian vaativa ja olimme tilanteessa, jossa jouduimme miettimään koko työpajan rakenteen ja sisällön uudelleen. Aloimme näin ollen suunnittelemaan helpommin toteutettavaa ja lyhytkestoisempaa työpajaa, jonka sisältö hioutui pikkuhiljaa nykyiseen muotoonsa.

Työpajan muuttuminen radikaalisti tarkoitti myös, että viitekehuksemme muuttui matkan varrella moneen kertaan. Koimme viitekehuksen rakentamisen ja rajaamisen yhä uudelleen työlääksi mutta samalla opettavaiseksi kokemukseksi. Opimme paljon uutta tietoa myös sellaisista asioista, joita ei tähän lopulliseen raporttiin päätynyt. Yksi näistä asioista oli draamakasvatus, josta jätimme kuitenkin pienen osion viitekehukseen, sillä sen avulla saimme idean käyttää satua työpajassa. Draamakasvatus oli myös merkittävässä osassa alkuperäistä suunnitelmaa, joten katsoimme sen olevan oleellinen osa koko prosessia.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen ja valitsimme prosessia ohjaavaksi menetelmäksi toimintatutkimuksen syklin, joka tuki prosessimme etenemistä. Syklien koaminen loogiseksi kokonaisuudeksi osoittautui vaativaksi raportointivaiheessa ja koimme tiivistämisen hankalaksi, sillä aukikirjoitettua materiaalia oli niin paljon. Tiedontuotannon menetelmät osoittautuivat toimiviksi ja saimme teemahaastattelusta ja havainnointien kautta perustan työpajamateriaalin kehittelyyn.

Toimeksiantajamme oli koko prosessissa vahvasti mukana ja antoi matkan varrella paljon palautetta, jonka avulla jatkoimme eteenpäin. Toimeksiantajan kannustus ja toisaalta se, että työpaja suunniteltiin todelliseen tarpeeseen, motivoi meitä eteenpäin. Yhteistyö päiväkodin kanssa oli tärkeää, koska saimme sen kautta työpajasta käytännön kokemusta sekä palautetta, jota ilman työpajan suunnittelu lopulliseen muotoonsa olisi ollut huomattavasti vaikeampaa. Koimme kuitenkin yhteistyön kahden eri tahon kanssa osin haastavaksi, koska se tarkoitti myös eri toiveiden huomioimista, aikataulujen yhteensovittamista ja palautteen keräämistä molemmilta.

11.2 Eettisyys

Noudatimme hyvän tutkimuskäytännön periaatteita niin, että osallistujat olivat mukana opinnäytetyöprosessissamme vapaaehtoisesti ja saimme heiltä siihen suostumuksen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 26–27). Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että kysyimme lasten huoltajilta luvan lasten työpajaan osallistumisesta ja mahdollisesta työpajan videoinnista ja lapset saivat vapaaehtoisesti osallistua toimintaan. Kerroimme lupakirjeessämme (liite 3) mitä teemme, milloin ja millä tavalla sekä annoimme omat yhteystietomme mahdollisia lisäkysymyksiä varten.

Lasten kanssa toimiessa on aina muistettava kysyä lupa lasten huoltajalta, varmistettava anonymiteetti ja mahdollisten kuvaus- ja tutkimuslupien on oltava kunnossa. Varsinaista tutkimuslupaa ei meidän tarvinnut hakea, sillä yhteistyöpäivä-

kodille riitti suullinen sopimus haastattelun ja havainnoinnin toteutuksesta. Opinnäytetyössämme lasten henkilöllisyyttä ei mainita eivätkä he ole tunnistettavissa. Kaikki työpajasta saatu aineisto ja työpäiväkirja säilytettiin sähköisesti tiedostoissa, joihin vain meillä oli mahdollisuus päästä käsiksi.

Opinnäytetyömme suunnittelu ja toteutus dokumentoitiin hyvin, koska tällä on luotettavuuden kannalta merkittävä rooli. Käytimme työpäiväkirjaa, johon dokumentoimme kaikki opinnäytetyöhön liittyvän toiminnan. Perehdyimme etukäteen käytettyihin menetelmiin, jotta osasimme hyödyntää niitä mahdollisimman hyvin työpajamateriaalin suunnittelussa. Opinnäytetyömme viitekehys ja menetelmäkirjallisuus perustuvat ajankohtaiseen, pääsääntöisesti 2010-luvulla painettuun kirjallisuuteen sekä internetlähteisiin. Pyrimme lähdekriittisyyteen lähdekirjallisuuden valinnassa. Opinnäytetyömme luotettavuutta lisää myös se, että tekijöitä on kaksi, sillä pystyimme keskenämme peilaamaan ja refleктоimaan havaintojamme koko opinnäytetyöprosessin ajan. Luotettavuutta pyrimme lisäämään myös sillä, että aineistosta tehtäviä johtopäätöksiä tekivät meidän lisäksemme varhaiskasvatushenkilökunta sekä SPR:n yhteyshenkilöt.

Työpajan suunnittelussa pyrimme ottamaan eettisyyden huomioon muun muassa niin, että materiaalikansio sisältää ohjeita lasten kanssa toimimisesta lapsen ehdoilla sekä kootusti eettisiä periaatteita lasten kanssa toimiessa. Mielestämme on eettisesti oikein, että ohjaaja on mahdollisimman hyvin perillä siitä, miten hänen tulee toimia lasten kanssa. Havainnointiin osallistuneet lapset osallistuivat ja antoivat palautetta nimettömänä. Lisäksi mukana työpajassa on aina oltava varhaiskasvatus vastuullinen henkilö, mikä on kirjattu myös materiaalikansioon. Havainnointitilanteessa otimme huomioon sen, että vieraiden aikuisten läsnäolo vaikutti työpajatilanteeseen ja siten myös havainnointituloksiin.

Työpajan satu ja hahmot luotiin huomioiden, ettei se saa olla liian pelottava tai muutoin vahingollinen lapselle. Vaikka työpajassa käydään läpi erilaisia tunteita, eivät ne kohdistu kehenkään lapseen vaan tarinan hahmoihin ja tunteet käydään läpi keskustelemalla.

11.3 Ammatillinen kasvu ja jatkotutkimusaiheet

Saimme opinnäytetyöprosessin myötä paljon uutta tietoa ja kokemuksia. Opinnäytetyömme aihe oli meille molemmille uusi ja tutustuttuamme teoriaan ja muihin opinnäytetöihin opimme paljon siitä, miten erilaisuutta voidaan päiväkodeissa käsitellä ja itse menetelmistä kuten satujen hyödyntämisestä. Tätä kerättyä tietoa pystymme varmasti hyödyntämään tulevaisuudessa lastentarhanopettajan työssä. Syvensimme tietoa lapsen sosiaalisten taitojen kehityksestä ja positiivisesta pedagogiikasta. Tiedontuotannon menetelmät olivat meille molemmille tuttuja, mutta opinnäytetyömme kautta etsimme teoriaa menetelmien tueksi, mikä syvensi menetelmien hallintaa.

SPR oli molemmille toimijana tuttu, mutta opinnäytetyömme kautta tutustuimme lähemmin SPR:n rasismiin vastaiseen toimintaan ja saimme kokemuksen toimimisesta yhdessä kolmannen sektorin kanssa. Prosessiin liittyi paljon oman työskentelyn aikatauluttamista ja aikataulujen yhteensovittamista yhteistyötahojen kanssa. Opimme aikatauluttamaan omaa työskentelyämme, mutta myös varaan aikaa sille, että eteen saattaa tulla odottamattomia tilanteita, jolloin aikataulut mahdollisesti viivästyvät. Innostuimme itse aiheesta todella paljon ja jossain vaiheessa tajusimme, että olimme ottaneet itsellemme melko laajan urakan, jota teimme muiden opintojen ja töiden ohessa. Koimme, että työn rajaaminen jo toimeksiantovaiheessa olisi ollut tärkeää.

Ajattelemme, että opinnäytetyömme lopputuotoksella eli materiaalikansiolla on suuri merkitys SPR:lle, koska olemme luoneet heille valmiin materiaalin, jota he voivat markkinoida eteenpäin. Materiaalia käyttämällä SPR tekee työtä tasa-arvon ja erilaisuuden hyväksymisen edistämiseksi uusien yhteistyökumppaneiden eli päiväkotien kanssa. Päiväkodit pystyvät hyödyntämään tarjolla olevaa työpajaa ja tilaamaan itselleen Monenlaista erilaisuutta -työpajan.

Olemme opinnäytetyömme puitteissa luoneet sadun hahmoinen ja kuvineen sekä luoneet aivan uudenlaisen työpajan SPR:lle ja se on saavutuksena sellainen, että ymmärrämme sen varmasti vasta jälkikäteen. SPR lähtee levittämään työpajaa

ympäri Suomen ja materiaalikansio varmasti muokkautuu vielä käyttäjäkokemusten myötä. On kuitenkin hieno tunne, että työmme tulee käyttöön ja on toimeksiantajalle tärkeä.

Monenlaista erilaisuutta -materiaalikansio jää SPR:n käyttöön ja jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia, miten sitä on lähdetty päiväkodeille markkinoimaan, millaisia käyttökokemuksia materiaalista on kertynyt ja onko työpaja ja siihen liittyvä materiaali koettu hyödylliseksi. Työpajaan liittyvää jatkotyöskentelyideaa voisi kehitellä loputtomiin ja olisi todella mukavaa saada tietää, kuinka päiväkodit ovat tätä mahdollisuutta hyödyntäneet. Mielenkiintoista olisi myös tutkia miten SPR:n ja päiväkotien yhteistyötä voisi lisätä ja syventää. Työpajamateriaalia voisi ajatella käytettäväksi myös alakouluikäisten lasten kanssa, jolloin jatkokehittämisideana voisi olla materiaalin muokkaaminen heidän kehitystasoaan ja tarpeitaan vastaavaksi.

Lähteet

- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy.
- Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Juva: WS Bookwell Oy.
- Eerola-Pennanen, P. 2016. Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa. Kirjassa Hujala, E. & Turja, L (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy. 235–247.
- Hakopuro, K. 2014. ”Erilaisuuden kohtaaminen leikki-iässä”. Tietopaketti päivähoidon henkilökunnalle. Satakunnan ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/70152/krista%20hakopuro.pdf?sequence=1>. 10.11.2016.
- Hakulinen, A., Lopperi, M., Rauatmaa, M., Sandelin, K., Suikki, H., Tapio, P., Truelsen, M. & Vidman, K. 2004. Mitä tehtäis? Helsinki: Kirjapaino Art-Print Oy.
- Heikkilä-Halttunen, P. 2015. Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Helenius, A., Jääliñoja, P. & Sormunen, H. 2000. Sesam! Avaimia esiopetuksen draamapedagogiikkaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004: Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Jama, M., Hämäläinen, K. 2015. Kasvetaan suvaitsevaisiksi: Suvaitsevaisuuskasvatusta esikoululaisille. Laurea ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/70301/ONT_Jama.Hamalainen.pdf?sequence=1. 10.11.2016.
- Joensuun kaupunki. 2016. Penttilän päiväkotii. <http://www.joensuu.fi/penttilan-paivakoti>. 26.3.2017.
- Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona - Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.
- Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2001. Taiteen ja leikin lumous: 4-8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Finn lectura.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Juva: Bookwell Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WS Bookwell Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. EU: WSOY.
- Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2016. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Juva: Bookwell Oy.
- Kotka, R. 2011. Tarinat tunteiden tulkkina. Toiminnallisia ideoita satujen ja draaman maailmasta. Juva: Bookwell Oy.

- Kronqvist, E. & Pulkkinen, M. 2007. Kehityopsykologia: Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.
- Kumpulainen, K., Mikkola, A., Rajala, A., Hilppö, J. & Lipponen, L. 2014. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, L. (toim.). Positiivisen psykologian voima. Juva: Bookwell Oy. 224–242.
- Lastentarhanopettajaliitto 2004. Lastentarhanopettajan ammattietikka. <file:///C:/Users/1401227/AppData/Local/Temp/Lastentarhanopettajan+ammattietikka0.pdf>. 27.4.2017.
- Liuska, K. & Turunen, T. 2015. Häjyherneitä ja lempeyslientä. Opas lasten ristiriitatilanteiden ehkäisyyn. Juva: Bookwell Oy.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2016. Persoonallisuuden ja tunne-elämän kehitys. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ ja_ kehitys/5_6-vuotias/persoonallisuus_ ja_ tunne-elama/. 14.9.2016.
- Martinez-Abarca, T. & Nurmi, R. 2015. Loikaten leikkiin - Rohkeasti rooliin! Draamakasvatusta 1-7-vuotiaille. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Oja-Koski, R. 1999. Yhteisö ja erilaisuus. Kirjassa Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. Ulos umpikujasta. Miten autan tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY – Kirjapainoyksikkö.
- Opetushallitus. 2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf. 18.9.2016.
- Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf. 28.11.2016.
- Poikkeus, A, Aro, T & Adenius-Jokivuori, M. 2014. Sosiaaliset taidot. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva: Bookwell Oy. 286–310.
- Perusopetuslaki 1136/2003.
- Positiivinen pedagogiikka. 2016. <http://positiivinenpedagogiikka.fi/>. 12.1.2017.
- Rastas, A. 2002. Katseilla merkityt, silminnähdyn erilaiset: Lasten ja nuorten kokemuksia rodullistavista katseista. Nuorisotutkimus, 20 (2002): 3. <https://www15.uta.fi/kirjasto/nelli/verkkoaineistot/yht/rastas.pdf>. 18.4.2017.
- Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rosenqvist, H. 2015. Esikouluikäisten lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen toiminnallisilla menetelmillä. Satakunnan ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/94155/Rosenqvist_Hennariikka.pdf?sequence=1. 10.11.2016.
- Ruokonen, I., Rusanen, S., & Välimäki, A. (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa -opas. Iloa ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Ryhmähaastattelu. Kvali-MOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_4.html. 26.9.2016.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. Teemahaastattelu. Kvali-MOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html. 26.9.2017.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön Turun ammattikorkeakoulu, opintomateriaali. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>. 13.9.2016.
- Suomen Punainen Risti. 2012. Ei rasismille! -hanke. <http://eirasismille.fi/sialto/mik%C3%A4-hanke>. 4.9.2016.
- Suomen Punainen Risti. 2016a. Tutustu Punaiseen Ristiin. <https://www.punainenristi.fi/tutustu-punaiseen-ristiin>. 4.9.2016.
- Suomen Punainen Risti. 2016b. Rasismiin puuttumisen treenikehä –työpajan ohjaajakansio.
- Tauriainen, E. & Valtanen, M. 2017. “Mutta miks tällä yhellä on näin isot korvat?” – Erilaisuus esikouluikäisten lasten kertomissa saduissa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. <http://julkika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201703141340.pdf>. 18.4.2017.
- Varhaiskasvatuslaki 580/2015.
- Vienola, V. 2016. Varhaisvuosien eettinen kasvatus. Kirjassa Hujala, E. & Turja, L (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy. 162–178.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Yhdenvertaisen Kulttuurin Puolesta ry. 2017. http://www.kulttuuriakaikille.fi/moninaisuus_mita_on_moninaisuus. 23.4.2017.

Teemahaastattelurunko

Erilaisuuden hyväksymisen huomiointi ja kokemuksia

- millaisia erilaisuuden teemaan liittyviä kysymyksiä on noussut esille
- miten niitä on käsitelty
- suvaitsevaisuuskasvatus päiväkodissa
- miten lapset käsittävät erilaisuuden
- erilaisuus ja kiusaaminen, miten puututtu
- kiusaamisen ennaltaehkäiseminen

Draaman käyttö ja tunnetyöskentely

- draama menetelmänä päiväkodissa
- mitä hyötyä draamasta lapsille
- miten lapset yleensä heittäytyvät mukaan
- vinkkejä tunnetyöskentelyn käsittelyyn

Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa

- yhteistyö SPR:n ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden kanssa
- millaisia kokemuksia yhteistyöstä

Työpaja

- onko työpaja teistä tarpeellinen
- odotuksia
- onko työpajan tavoite realistinen
- huomioon otettavaa
- innostamiskeinoja draamaan
- ohjaajan merkitys
- sopiva ryhmäkoko

Lasten kanssa toimiessa huomioitavaa

- esikouluikäisen edellytyksen työpajaan osallistumiselle
- millaisia ajatuksia työpajan menetelmistä
- vapaaehtoisen ohjaajan varhaiskasvatustietämys
- vuoropuhelu SPR:n kanssa ennen työpajan toteuttamista
- vapaa sana alustavasta työpajasta

Suora havainnointi

Pyrimme turvalliseen ja sallivaan ilmapiiriin -> toteutuiko, uskalsivatko lapset puhua ja osallistua?

Saivatko kaikki äänensä kuuluville?

Onnistuiko keskustelun herättäminen?

Työpajan sujuvuus -> oliko kompastuskohtia?

Mistä johtui? Miten päästiin eteenpäin?

Mitä olisi voinut tehdä toisin?

Mitä tulee ottaa huomioon työpajan kehittämisessä?

Huomioita toiminnasta

Esittely:

Alkuleikki:

Tarina:

Loppuleikki

Osallistava havainnointi/vapaaehtoisen palautelomake

Miltä tuntui ohjata työpajaa?

Mikä oli helppoa ja mikä vaikeaa?

Miten koit työpajan ohjaamisen?

Kuinka ohjeistusta tulisi tarkentaa työpajamateriaaliin?

Tulisiko materiaalia vielä muokata, miten?

Esittely:

Alkuleikki:

Tarina:

Loppuleikki:

Jatkotyöskentely:

Mitä tulisi ottaa materiaalikansion kehittämisessä huomioon?

Lupakirje lapsen havainnointiin

8.11.2016

Hei, eskarilaisten vanhemmat!

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Karelia-ammattikorkeakoulusta ja teemme Penttilän päiväkodin ja Suomen Punaisen Ristin (SPR) kanssa yhteistyössä opinnäytetyötä aiheesta erilaisuuden hyväksyminen. Tarkoituksemme on kehittää draamaan perustuva työpajamalli, jonka avulla voidaan käsitellä erilaisuuden hyväksymisen teemaa. Tarkoituksemme on kokeilla työpajaa esikouluikäisten lasten kanssa päiväkodilla yhteensä neljä kertaa joulukuun 2016 ja tammikuun 2017 aikana (päiväkotitiedottaa lähempänä tarkemmasta ajankohdasta). Työpajan ohjaajina toimimme me sekä kaksi SPR:n vapaaehtoista ohjaajaa. Työpajakokeiluihin liittyy havainnointia, jotta voimme kehittää työpajaa eteenpäin.

Teemme havainnointia kirjoittamalla huomioitamme ylös, kysymällä lasten ja päiväkotihenkilökunnan mielipiteitä työpajan jälkeen sekä videoimalla osan työpajakerroista, jotta voimme palata niihin myöhemmin SPR:n yhteistyöhenkilömme kanssa ja jotta voimme muokata työpajaa toimivammaksi. Kukin lapsi osallistuu vain yhteen työpajaan ja yhdessä työpajassa on noin seitsemän lasta kerrallaan. Työpajatoiminta kuuluu päiväkodissa tehtävään toimintaan eikä vaadi erityisjärjestelyjä.

Kysymme lupaa teiltä eskareiden vanhemmilta, saako lapsenne osallistua työpajaan ja siihen liittyvään havainnointiin. Työpajassa kerätty havainnointiaineisto on luottamuksellista ja säilytetään niin, ettei lapsia voi nimetä tai tunnistaa. Aineisto tuhoetaan heti opinnäytetyön raportoinnin jälkeen.

Ystävällisin terveisin,
sosionomiopiskelijat
Katja Puhula ja Heidi Reinikainen

Mikäli teillä on kysyttävää työpajaan tai havainnointiin liittyen, meidät saa kiinni sähköpostitse katja.puhula@edu.karelia.fi tai heidi.h.reinikainen@edu.karelia.fi

-----

Lapsen nimi _____

Lapseni saa osallistua työpajaan

Lapseni saa osallistua videoituun työpajaan

Lapseni ei saa osallistua työpajaan

Huoltajan allekirjoitus _____

Pyydämme teitä ystävällisesti palauttamaan tämän lupakirjeen päiväkodille allekirjoitettuna 1.12.2016 mennessä, kiitos!

Työpajan alustava runko

Esittely

- Mikä työpajassa on tarkoituksena?
- Kuka ohjaaja on ja mistä tulossa?
- Säännöt

Alkuleikki

- Lyhyt jäänsärkijä-leikki, jonka tarkoituksena on vapauttaa ilmapiiriä

Orientoiva leikki

- liittyy erilaisuuden hyväksymiseen
- Ehdotuksena Vain minä -leikki, jossa lapset huomaavat, että kaikki ovat erilaisia mutta toisaalta löytyy myös samankaltaisuuksia

Tarina ja hahmojen esittely

- Tarinan pituus noin 5 minuuttia
- Aiheena erilaisuus
- Tarinassa kolme hahmoa
- Tarina jää kesken, jonka jälkeen lapset saavat piirtää tarinalle jatkon piirtämällä

Piirroksista syntyneiden jatkokertomusten läpikäynti

- Kuva kerrallaan
- Valitaan yhdessä yksi kuva, jota lähdetään käsittelemään draaman avulla

Näytellään tilanne rekvisiitan avulla

- Kuvan piirtäjä on yksi esiintyjistä ja kaksi muuta vapaaehtoista toimivat avustajina

Näytelmästä keskusteleminen

- Näytelmän jälkeen keskustellaan siitä, miten tilanne voi edetä ja miltä hahmoista tuntuu eri tilanteissa
- Miten tilanteessa olisi voinut toimia eri tavalla, jotta toiselle ei olisi tullut paha mieli?
- Rooleista poistuminen
- Rooleissa olleilta kysytään, miltä tuntui olla kyseisessä roolissa ja miltä tuntui
- Edellisen keskustelun kautta päädytään positiiviseen lopputulokseen, jonka jälkeen pohditaan yleisesti erilaisuuden teemaan liittyviä asioita

Loppuleikki

- Tarkoituksena keventää tunnelmaa ja päästä rooleista lopullisesti irti

Monenlaista erilaisuutta -työpajan järjestäminen

Työpajan tausta: Monenlaista erilaisuutta -työpaja on kehitelty Karelia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden opinnäytetyönä Suomen Punaiselle Ristille ja työpajan ohjaajina toimivat Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoistyöntekijät.

Työpajan vapaaehtoisten yhteyshenkilönä toimii Piia Jounila (Suomen Punainen Risti, Savo-Karjalan piiri): 040 -737 2179 tai piia.jounila@redcross.fi.

Työpajan kohderyhmä: Varhaiskasvatuspalveluiden piirissä olevat esikouluikäiset lapset (päiväkodit, perhepäivähoito, koulu ja niin edelleen)

Työpajan tavoite

- ✓ Positiivisen keskustelun herättäminen liittyen erilaisuuteen
- ✓ Kannustaminen aiheen käsittelyn jatkamiseen lasten kanssa (tästä ehdotuksia myöhemmin tässä kansiossa)

Ryhmän kesto: noin 50 minuuttia

Ryhmän koko: Suositeltu koko on 5-8 osallistujaa. Vapaaehtoinen ei saa toimia ryhmän kanssa yksin, vaan mukana on aina oltava henkilökunnan edustaja. Jos työpajaan osallistuu lapsia, joilla on erityisiä tarpeita (esimerkiksi sairaus tai vamma), tulee hänellä olla mukana hänet tunteva aikuinen.

Työpajan sisältö: Katso erillinen ohjelmarunko

Tilavaatimukset: Esteetön tila, jossa mahtuu liikkumaan ja jossa ohjaajalla ja lapsilla on mahdollisuus istua mukavasti lattialla.

Materiaalia osallistujille: Toimita tämä työpaja-info päiväkodille/tilaavalle taholle hyvissä ajoin ennen työpajan toteutusta. Työpajassa käytetty materiaali ja suositukset jatkotyöskentelyä varten jäävät päiväkodille/tilaavalle taholle.

Ohjaajan muistilista

Ennen työpajaa

- ✓ Lähetä päiväkodille ohjeistus etukäteen.
- ✓ Varmista puhelimitse, että kaikki on valmista päiväkodilla työpajaa varten. Samalla saat esiteltyä itsesi.
- ✓ Tutustu materiaaliin huolella etukäteen!
- ✓ Mieti valmiiksi argumentteja väittämiin.
- ✓ Paikalle on hyvä mennä 20–30 minuuttia ennen työpajan alkua.

Työpajan aikana

- ✓ Ole fyysisesti lapsen tasolla esim. lattialla istuen ja niin, että kaikki näkevät sinut ja kuvat yhtä aikaa.
- ✓ Tee nimilaput lapsille esimerkiksi maalarinteipistä tai kirjoita heidän nimet itsellesi ylös paperille.
- ✓ Pyri kohtaamaan jokainen lapsi kunnioittavasti ja osoita hänelle, että hän on tervetullut työpajaan.
- ✓ Muista kertoa lapsille työpajan säännöt.
- ✓ On hyvä miettiä etukäteen, miten toimit tilanteessa, jossa joku lapsista on levoton tai häiritsee muita. Monesti auttaa se, ettei asiaan kiinnitä huomiota ja jatkaa tarinaa, tai esittää kysymyksen lapselle, jolloin luontainen mielenkiinto aiheetta kohtaan voi palata.
- ✓ Muista aina reagoida ja vastata omiin tai lasten esittämiin kysymyksiin.
- ✓ Muista kerätä lapsilta peukalopalautetta työpajan jälkeen.

Lasten kanssa huomioitavaa

- ✓ Lapsille on luontaista vähän liikehtiä paikallaan, anna heille se mahdollisuus, kunhan se ei häiritse muita.
- ✓ Anna jokaisen lapsen osallistua itselleen luontaisella tavalla, myös sivustaseuraaminen on hyväksyttävää.
- ✓ Tarinan aikana mielenkiintoa voi pitää yllä yksinkertaisilla lausahduksilla, kuten esimerkiksi *seuraavaksi tuleeekin jännittävä kohta tai mitähän seuraavaksi tapahtuu?*
- ✓ Omalla innostuksella ja heittäytymisellä pääsee pitkälle. Kiinnitä huomiota omaan kerrontatyylisi ja miten sitä elävöität.

Työpajan ohjauksessa on hyvä ottaa huomioon, että esikouluikäinen lapsi...

- ✓ on yleensä kiinnostunut keskustelemaan asioista, kun ne liitetään hänen omaan kokemusmaailmaansa
- ✓ kykenee erottamaan oikean ja väärän
- ✓ pohtii paljon asioita ja hakee aikuiselta vastauksia
- ✓ osaa odottaa vuoroaan ja hyväksyy muiden mielipiteitä
- ✓ osaa neuvotella
- ✓ esittää helposti kärkeviä mielipiteitä
- ✓ osaa olla kriittinen itseään ja muita kohtaan

Muista kuitenkin, että jokainen lapsi on yksilö!

Työpajassa jokaisella lapsella on oikeus...

- ✓ kokea itsensä arvokkaaksi
- ✓ koskemattomuuteen
- ✓ tulla kuulluksi
- ✓ tulla kohdatuksi tasa-arvoisesti ja kunnioittaen
- ✓ avoimuuteen ja hienotunteisuuteen

Monenlaista erilaisuutta -työpajarunko

Ennen työpajaa: Tutustu materiaaliin hyvin etukäteen ja lähetä päiväkodille (tai muulle tilaavalle taholle) työpajan järjestämistä koskeva info ja työpajan runko. Voit vielä soittaa päiväkodille/tilaavalle taholle muutama päivä ennen toteutusta, esitellä itsesi ja varmistaa, että kaikki on kunnossa työpajaa varten.

Paikalle kannattaa mennä hyvissä ajoin ennen työpajan toteutusta!

Työpaja 6-8 osallistujalle, kesto noin 50 min.

Lasten on hyvä asettua istumaan puolikaareen lattialle niin, että kaikki lapset näkevät edessä istuvan ohjaajan.

- 1. Esittely:** Esittele itsesi (myös järjestävä taho on hyvä mainita), aiheesi ja kerro kuinka työpaja toteutetaan sekä työpajan säännöt:

Jokainen saa osallistua omalla tavallaan ja omaehtoisesti, kaikkia kuunnellaan, ei puhuta yhtä aikaa ja kaikkien mielipide on yhtä tärkeä – ei ole oikeaa tai väärää vastausta.

Tämän jälkeen lapset kertovat omat nimensä (voitte tarvittaessa tehdä nimi-laput tai voit kirjoittaa itseäsi varten paperille osallistujien nimet).

Tavoitteena on tulla tutuiksi ja luoda turvallista ilmapiiriä.

2. Lämmittelyleikki: Janatyöskentely – olen samanlainen, olen erilainen.

Kuvitteellisessa janassa eli viivassa on kaksi pistettä: toinen samaa mieltä ja toinen eri mieltä. Ohjaaja kertoo väittämiä ja lapset siirtyvät viivalle siihen kohtaan mitä mieltä he ovat. Mahdollista on jäädä mihin kohtaa viivaa tahansa, jos on vaikka osittain samaa mieltä tai ei osaa sanoa. Tärkeää olisi painottaa lapsille, että menee juuri siihen kohtaan, mikä vastaa omaa mielihäilyä, eikä aina siihen mihin kaverikin menee. Kun jokainen on valinnut oman paikkansa viivalta, kysytään muutamalta lapselta satunnaisesti miksi on valinnut juuri sen paikan. Ohjaajan on hyvä itse olla mukana janatyöskentelyssä ja tätä kautta näyttää lapsille osallistumisen esimerkkiä. *

Esimerkki väittämiä: *minulla on siniset silmät, minä käyn esikoulua, minä pidän leikkimisestä, minulla on mustat sukat, minulla on pitkät hiukset, minä pidän laulamisesta, minä pidän jalkapallosta, minä olen lapsi, minä olen erilainen...*

Ohjaaja ja lapset voivat myös keksiä omia, tilanteeseen sopivia väittämiä, jotka eivät kuitenkaan alleviivaa jotakuta tiettyä lasta ryhmästä.

Tavoitteena on orientoitua aiheeseen ja huomata, että kaikissa ihmisissä on jotain samaa ja jotain erilaista.

*Jos tilaa on vähän, voidaan janatyöskentely toteuttaa peukalokyselyllä. Samoihin väittämiin vastataan peukalolla, niin että samaa mieltä = peukalo ylös, eri mieltä = peukalo alas ja en osaa sanoa = peukalo vaakaan.

Lämmittelyleikin lopuksi pohditaan yhdessä mitä erilaisuus lasten mielestä tarkoittaa. Voit kysyä esimerkiksi:

Voiko erilaisuus olla jotain mikä ei näy ulospäin?

Mitä hyvää erilaisuudessa on?

Miten erilaisuus näkyy päiväkodin arjessa tai kotona?

3. Varsinainen työskentely: Satu erilaisuudesta, hahmot ja still-kuvat

Varsinainen työskentely perustuu satuun erilaisuudesta, johon liittyy kolme erilaista hahmoa ja still-kuvia sekä kysymyksiä tarinassa esiintyviin tapahtumiin liittyen. Kysymykset on tarkoitettu keskustelun herättäjiksi ja niitä voi soveltaa tilanteen mukaan. Ohjaajan on hyvä harjoitella sadun kertomista etukäteen, sillä eläytyminen tarinankerrontaan lisää lasten mielenkiintoa. Lapsille on hyvä antaa hieman aikaa katsoa hahmo- tai still-kuvaa ennen kysymysten esittämistä, mutta kuvaa ei välttämättä kannata antaa lapsille käteen, sillä siitä saattaa aiheutua ylimääräistä kahnausta. Ohjaajan on kätevintä pitää kuvat itsellään ja näyttää aina kyseessä olevaa kuvaa lapsille niin, että kaikki näkevät sen samanaikaisesti.

Esitettyihin kysymyksiin on hyvä miettiä etukäteen omia argumentteja perusteluineen. Lapsilta saattaa tulla yllättäviäkin kommentteja ja mielipiteitä, joihin on hyvä varautua ja kysyä perusteluja. Älä kuitenkaan osoita lapselle, että hänen mielipiteensä on omasta mielestäsi oikea tai väärä, sillä kaikki mielipiteet ovat tervetulleita. Kun olet kiinnostunut kaikkien lasten mielipiteistä, kannustaa se hiljaisempiakin lapsia osallistumaan keskusteluun. Kysymykset/omat argumentit on helpointa kirjoittaa tai tulostaa ja kiinnittää still-kuvan taakse.

Mönni, Tito ja Nuu – Monenlaista erilaisuutta

Haluan esitellä sinulle Mönnin. Mönni on tosi taitava kiipeilemään, luvuissa ja kirjaimissa. Hän pitää kaikenlaisista kauniista asioista, satujen ja tarinoiden lukemisesta ja kuuntelemisesta. Hän on hyvin taitava kiipeilemään puissa ja lisäksi hän on innostunut myös tanssimisesta. Mönni innostuu uusista asioista helposti. Mönni on kuitenkin kovin yksinäinen.

Tässä taas on Tito. Tito on tosi taitava lautapelien pelaaja. Hän pitää myös paljon ulkona leikkimisestä ja tutkii mielellään kaikenlaisia kiviä, sammalia ja muita pihalta löytyviä asioita. Tito on utelias ja tykkää etsiä tietoa uusista asioista. Tito nauttii myös uimisesta ja musiikin kuuntelemisesta. Tito on kuitenkin kovin yksinäinen.

Ja viimeisenä esittelen sinulle Nuun. Nuu on kiinnostunut urheilemisesta ja piirtämisestä. Hänellä on suuret silmät, joiden avulla hän näkee paljon tarkemmin kuin muut. Nuun lempipuuhaa on tähtien katselu ja pallopelien pelaaminen. Nuu osaa kertoa hauskoja vitsejä ja hän on hyvin huumorintajuinen. Nuu on kuitenkin kovin yksinäinen.

Mönni, Tito ja Nuu asuvat kaupungissa nimeltä Kupperiskeikkaa. Siellä on paljon taloja, autoja, ääniä, mutta vain yksi pieni leikkipuisto ja kovin vähän ystäviä. Tai siltä ainakin Mönnistä, Titosta ja Nuusta usein tuntui, sillä aina, kun he menivät leikkipuistoon leikkimään, he leikkivät yksin. Ja kuten hyvin tiedät, yksin leikkiminen ei ole aina kivaa. Mönni, Tito ja Nuu katselivat aina toisiaan uteliaina, mutta tuumivat:

-Minä en voi leikkiä Mönnin kanssa, koska se näyttää kummalliselta. Sillä on rillit ja kuusi kättä. Ja jos näyttää kummalliselta, se tarkoittaa, että se ON kummallinen, eikä se voi leikkiä sellaisia leikkejä mitä minä haluan, tuumi Nuu.

-Minä en voi leikkiä Nuun kanssa, koska se käyttäytyy aina niin hassusti ja tiirailee taivaalle. Ja kaiken lisäksi se on vihreä ja puhuu hassusti. Ja jos kuulostaa kummalliselta, se tarkoittaa, että ON kummallinen, eikä voi leikkiä sellaisia leikkejä mitä minä haluan, tuumaili Tito.

-Minä en voi leikkiä Titon kanssa, koska se vaikuttaa kummalliselta: se on kovin pieni ja se liikkuu hitaasti. Ja jos vaikuttaa kummalliselta, se tarkoittaa, että ON kummallinen, eikä voi leikkiä sellaisia leikkejä mitä minä haluan, tuumaili Nuu.

Niinpä jokainen leikki leikkipuistossa yksikseen milloin mitäkin. Aina silloin tällöin, he varovasti he vilkuilivat toinen toisiaan ja miettivät, kuinka mukavaa olisikaan leikkiä kaverin kanssa. Mutta koska toinen oli niin kummallinen, ei se vain ollut mahdollista.

STILL 1: Pysähdytään katsomaan kuvaa, jossa kaikki hahmot ovat omissa oloissaan.

- *Miltä hahmot vaikuttavat?* (käydä yksitellen hahmot läpi)
- *Miten hahmot eroavat toisistaan?*
- *Miksi hahmot eivät halunneet leikkiä keskenään?*
- *Miltä tuntuu, jos kaveri ei halua leikkiä sinun kanssa?*
- *Kaverin kanssa on kiva leikkiä* (näytetään peukalolla - keskustelua)
- *Välillä on kiva leikkiä myös yksin* (näytetään peukalolla - keskustelua)

Näin kului kesä, kunnes syksyllä Kupperiskeikkaa-kaupunkiin tuli syysmyrsky. Huh sitä myrskyä: tuuli vinkui ja pauhasi, vettä satoi niin ettei eteensä nähnyt ja eikä sellaista myrskyä oltu aikaisemmin Kupperiskeikkaa-kaupungissa nähty. Mönni, Tito ja Nuu eivät uskaltaneet ulos ollenkaan, vaan katselivat ikkunasta kuinka pormestari piteli tiukasti hatustaan kiinni kävellessään kotiin ja naapurin rouvan nenä oli tuulessa muuttunut punaiseksi. Niin kylmä viima puhalsi kaupungissa!

Lopulta, kun myrsky laantui, lähtivät Mönni, Tito ja Nuu ulos ja he muistivat leikkipuiston. Voi kauhistus, miten leikkipuiston on käynyt myrskyssä! huudahtivat Mönni, Tito ja Nuu yhtä aikaa ja juoksivat minkä jaloistaan pääsivät leikkipuistoon.

Ja voi sitä näkyä: kiikut olivat lehtien peitossa, hiekkalaatikon sangot ja lapiot olivat hujan hajan maassa ja mikä kauheinta - kiipeilyteline oli mennyt rikki. Kiipeilyteline oli juuri se paras paikka, josta näki koko Kupperiskeikkaa-kaupungin ylle ja saattoi kuvitella olevansa vaikka taivaan lintu. Mutta nyt se ei ollut entisensä: tikapuut olivat poikki, kiipeilyverkko hujan hajan solmussa ja lippu kiipeilytelineen huipulta oli pudonnut maahan ja kastunut. Voi sitä surkua!

-Minä korjaan kiipeilytelineen! huusivat Mönni, Tito ja Nuu yhtä aikaa ja katsoivat toisiaan hämmästyneinä. He olivat toiveikkaita, mutta samaan aikaan epäily kaihersi mieltä.

-Et sinä kuitenkaan osaa mitään, kun olet noin kummallinen, sanoivat he toisilleen ja menivät jokainen omaan nurkkaansa miettimään mitä tehdä seuraavaksi.

STILL 2: Sekainen leikkipuisto

- Mitä pitäisi tehdä seuraavaksi?

- Mitä toiveikkuus tarkoittaa?

- Miksi hahmot eivät tehneet yhteistyötä?

- Miltä tuntuu, kun yhteinen/oma lelu menee rikki?

Hetken mietittyään, Mönni päätti korjata rikkinäiset tikapuut ja koska hänellä on kuusi kättä, kävi työ ripeästi. Tito päätti korjata hujan hajan solmussa olevan kiipeilyverkon, koska hänellä oli niin taitavat pikkuruiset kädet, solmut syntyivät käden käänteessä. Nuu päätti puolestaan korjata maahan tippuneen lipun, koska se vain tykkäsi lipusta ja halusi nähdä sen taas liehuvan kiipeilytelineen huipulla.

Ja kas, pian oli tikkaat ja kiipeilyverkko korjattu ja lippukin kuivunut, kun Nuu oli laittanut sen korkealle pänsä päälle kuivumaan. Kylläpä kaikki olivat väsyneitä urakastaan!

Mönni huokaisi:

- Sain kyllä tikkaat korjatuksi, mutta en saa nostetuksi niitä takaisin paikalleen, kun en näe mihin kohtaan tikkaat kiinnitetään.

Siihen Nuu uskaltautui rohkeana sanomaan:

-Minä en kyllä olisi osannut korjata tikkaita, mutta minä kyllä näen pitkillä silmilläni mihin tikkaat kiinnitetään. Niinpä Mönni nosti tikkaat ylös ja Nuun neuvojen avulla hän sai kun saikin tikkaat takaisin paikalleen.

Sen jälkeen Tito huokaisi:

-Sain kyllä kiipeilyverkon korjatuksi, mutta en pysty kantamaan sitä sotkeutumatta siihen.

Siihen Mönni uskaltautui puolestaan sanomaan:

-Minä en kyllä olisi osannut korjata verkkoa, mutta voin kyllä kantaa verkkoa kuu-della kädelläni, niin ettei se meni solmuun.

Ja minä voin näyttää mihin kohtaan verkko kiinnitetään, koska minulla on pitkät ja tarkat silmät!, huudahti Nuu.

Ja niin he saivat kuin saivatkin sinnikkyytensä ansiosta sekä tikapuut että kiipeilyverkon paikalleen.

STILL 3: Hahmot työn touhussa

- *Mitkä olivat kunkin hahmon vahvuudet? (käydään hahmot läpi)*
- *Miten teline saatiin korjatuksi?*
- *Mitä sinnikkyys tarkoittaa?*
- *Minusta on mukavaa auttaa toisia. (näytetään peukalolla)*

Kaikki katselivat toisiaan kummissaan ja tuumivat, että olipa onni, että heillä kaikilla oli erilaisia vahvuuksia ja ominaisuuksia. Kukaan ei olisi saanut korjattua kiipeilytelinettä yksin, vaan tarvittiin yhteistyötä ja ryhmätyötaitoja. Yhdessä tekeminen oli ollut oikeastaan huippu-, super-, hypermukavaa! Hyvä mielikin siitä tuli, kun toista auttoi. Ja kun vähän toiseen tutustui, ei mikään enää tuntunutkaan niin kummalliselta!

Kaikki kolme katsoivat tyytyväisenä kiipeilytelinettä ja sitten toisiaan:

-Minä luulen, ettet sinä ole ollenkaan kummallinen vaan oikeastaan oikein ihana juuri tuollaisen kun olet, tuumasivat kaikki kolme yhtä aikaa.

Ja siitä päivästä lähtien kaikki kolme leikkivät aina toistensa kanssa, eikä mikään enää tuntunut kovin kummalliselta. Ja kiipeilytelineen lippukin saatiin paikoilleen yhteistuumiin.

STILL 4: Kaverukset ovat päällekkäin suurimmasta pienimpään ja ylin laittaa lippua paikalleen.

- *Miltä hahmoista mahtaa nyt tuntua?*

- *Miten tunne eroaa kuvasta 1? (näytä ensimmäistä still-kuvaa)*

- *Tuliko heistä kavereita/leikkivätkö he jatkossa yhdessä?*

- *Mitä tarkoittaa ryhmätyötaidot?*

4. Lopetus: Janatyöskentely – olen samaa mieltä, olen eri mieltä

Lapsille esitetään väittämiä erilaisuudesta ja lapset asettuvat tiettyyn kohtaan viivalle jos ovat samaa mieltä tai eri mieltä. Ohjaaja voi mennä työskentelyyn mukaan ja kertoa miksi on juuri sitä mieltä. Viimeiseksi väittämäksi kannattaa esittää, oliko lapsista mukavaa osallistua työpajatoimintaan, sillä sen avulla voi kätevästi saada selville lasten palautetta ja mietteitä työpajasta.*

Jokaisen väittämän kohdalla muutama lapsi voi kertoa, miksi valinnut juuri sen kohdan. Esimerkkiväittämiä:

On hyvä asia, että Mönni, Tito ja Nuu olivat erilaisia.

Vain pojat pelaavat jalkapalloa.

On hyvä, että kaikki lapset ovat erilaisia.

Vain tytöt leikkivät nukeilla.

On hyvä, että lapset puhuvat eri kieliä.

Minulla on erilaisia kavereita.

Minusta oli mukava osallistua tähän työpajaan.

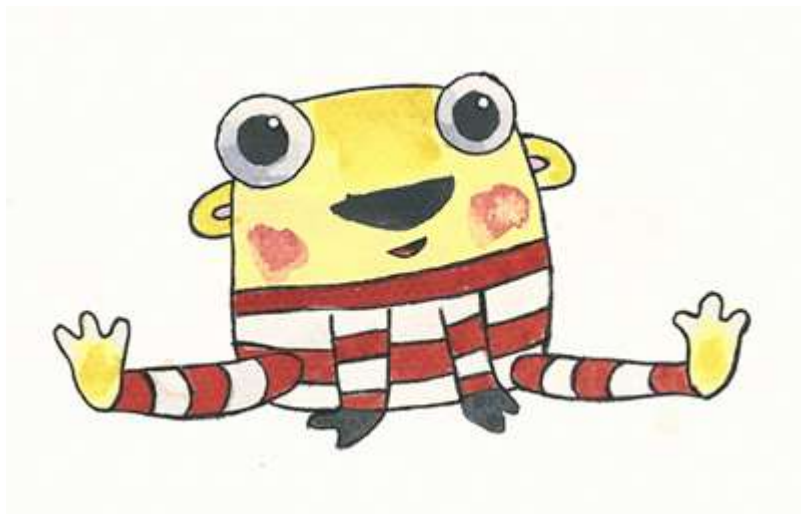
Ohjaaja ja lapset voivat myös keksiä omia, tilanteeseen sopivia väittämiä, jotka eivät kuitenkaan alleviivaa jotakuta tiettyä lasta ryhmästä.

*Jos tilaa on vähän, voidaan janatyöskentely korvata peukalokyselyllä. Samoihin väittämiin vastataan peukalolla, niin että samaa mieltä = peukalo ylös, eri mieltä = peukalo alas ja en osaa sanoa = peukalo vaakaan.

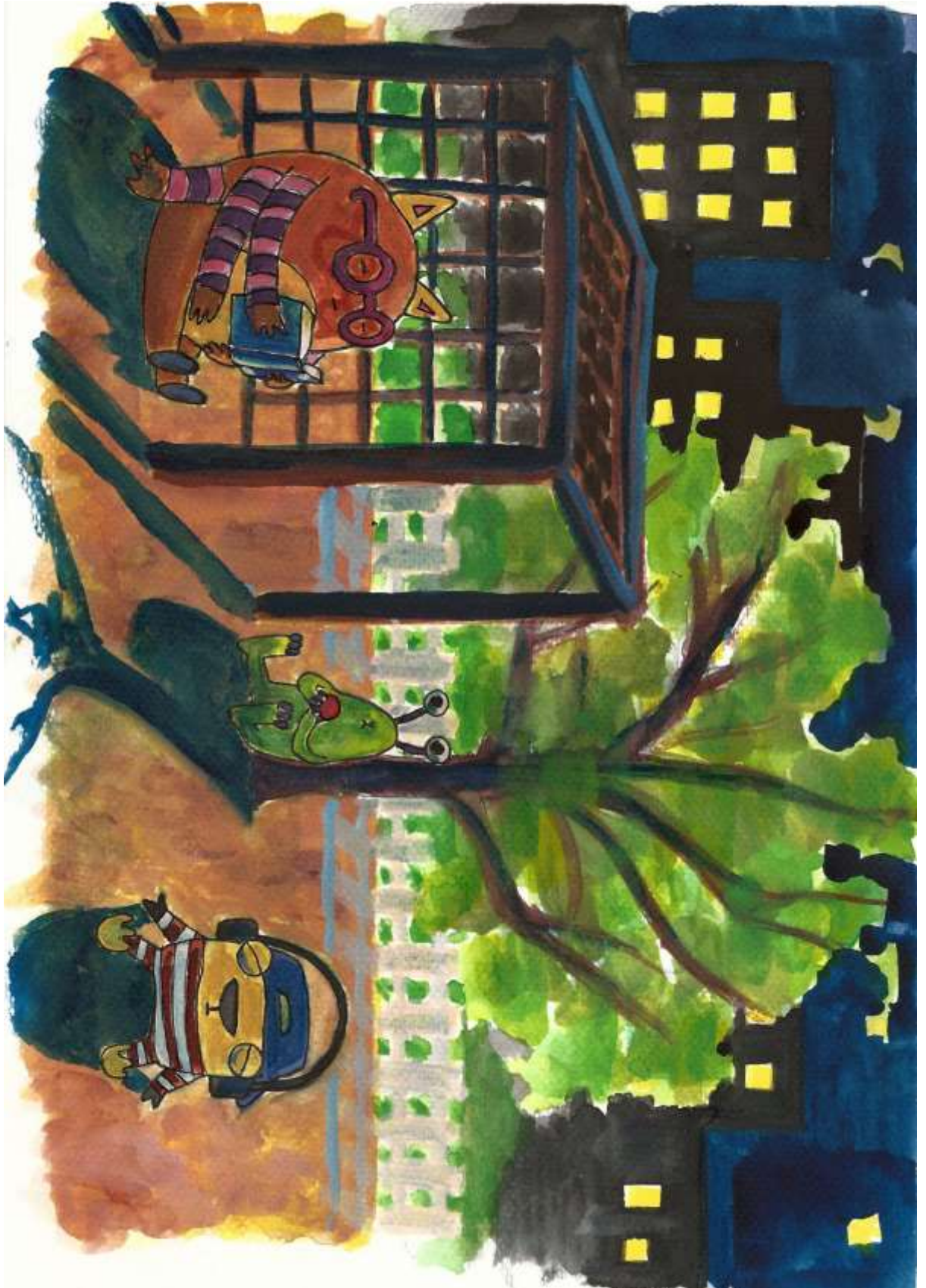
Lopuksi kiitetään osallistujia ja kerätään peukalopalautetta työpajasta!

5. Jatkotyöskentely päiväkodilla työpajan jälkeen

Päiväkodin seinälle laitetaan kuvat Mönnistä, Titosta ja Nuusta, joihin liitetään heidän ominaisuuksiaan ja vahvuuksiaan. Jokainen lapsi tekee samanlaisen itsestään niin, että ensin piirretään oma kuva ja kuvaan liitetään omia vahvuuksia, mielenkiinnon kohteita ynnä muuta sellaista. Kuvista, vahvuustauluista, muodostuu seinälle vahvuuksien seinä, johon voidaan lisätä vahvuuksia aina sitä mukaan, kun niitä huomataan. Lapset voivat esitellä oman ominaisuustaulun toisille lapsille tai aikuisille. Mikäli päiväkotiki noudattaa positiivista pedagogiikkaa, voidaan vahvuustauluun lisätä Huomaa hyvä -luonteenvahvuuksia.

Still 1

Still 2

Still 3

Still 4

Työpajan jälkeen täytettävä palautelomake ohjaajalle

Tilaisuuden nimi: Monenlaista erilaisuutta -työpaja

Ohjaaja:

Aika ja paikka (organisaatio):

Kuinka monta henkilöä osallistui:

Ohjaajan kommentit toteutuneesta työpajasta:

Lasten antama peukalopalaute ja/tai kommentit:

Merkitse kpl symbolin alle

Kirjallisuusvinkkejä päiväkoteihin

Kuvakirjoja lapsille

- ✓ Aakeson, Kim Fupz: Tyttö ja ihmeelliset korvat
(oman erilaisuuden hyväksyminen)
- ✓ Bergström, Gunilla: Mikko Mallikas ja sisukas muurahainen
(erilaiset taustat, sota)
- ✓ Harainen, Pirkko: Empo ja oikea ystävä
(omana itsenä oleminen, omien vahvuuksien löytäminen, moniarvoisuus)
- ✓ Härmälä, Anna: Sinä et kuulu tänne, Beiron
(omana itsenä oleminen, oman paikan löytäminen, monikulttuurisuus, suvaitsevaisuus)
- ✓ Kirkkopelto, Katri: Piki
(kiusaaminen, itsetunnon vahvistaminen, tunteet ja ystävyys)
- ✓ Kontio, Tomi: Koira nimeltään Kissa
(yksinäisyys, itsensä arvostaminen, ystävyys)
- ✓ Kunnas, Kirsi: Punni
(erilaisuus, ystävyys, runot)
- ✓ Lehtonen, Ulla: Metsän outo vieras
(ennakkoluulot, erilaisuuden kohtaaminen, suvaitsevaisuus)
- ✓ Merino, Gemma: Krokotiili, joka inhosi vettä
(omien vahvuuksien löytäminen)
- ✓ Pelliccioni, Sanna: Onni-poika saa uuden ystävän
(monikulttuurisuus, erilaiset tavat, tutustuminen)
- ✓ Rönns, Christel: Perin erikoinen muna
(erilaisuuden hyväksyminen, perhe, tunteet)
- ✓ Teckentrup, Britta: Rähmäräpylä
(omien vahvuuksien löytäminen)
- ✓ Velthuijs, Max: Sammakko ja muukalainen
(ennakkoluulot, syrjintä, erilaiset tavat)

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	SPR Savo-Karjalan piiri
Toimeksiantajan edustaja:	Piia Jounila
Osoite:	Kauppakatu 35, 80100 Joensuu
Puhelinnumero:	0407372179
Sähköposti:	Piia.jounila@redcross.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaali-alan koulutusohjelma
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1401227 Katja Pauhula ja 1401253 Heidi Reinikainen
Puhelinnumero:	
Sähköposti:	

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Materiaalikansion kehittäminen varhaiskasvatukseen aiheena erilaisuuden hyväksyminen
Toteutusmuoto	Toiminnallinen opinnäytetyö
Aikataulu	Suunniteltu valmistumisajankohta maaliskuun 2017 loppuun mennessä
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	100€ taiteilijapalkkio, jonka maksaa SPR

Toimeksiantajan sitoumukset	
Toimeksiantaja maksaa 100€ taiteilijapalkkion materiaalikansion hahmojen suunnittelijalle. Vapaaehtoisten haastateltavien yhteydenotto. Kirjallisen materiaalin tulostus.	

Opiskelijan sitoumukset	
Opinnäytetyön aikataulussa pysyminen, eettisten ohjeiden ja periaatteiden noudattaminen ja tiivis yhteistyö toimeksiantajan kanssa. Valmiin kansion tekijänoikeuden siirtäminen SPR:lle.	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Miia Pasanen ja Heli Makkonen

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys 4.11.2016	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys <i>Katja Pauhula</i> KATJA PAUHULA <i>Heidi Reinikainen</i> Heidi Reinikainen
Päiväys 2.11.2016	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys <i>Piia Jounila</i> PIIA JOUNILA
Päiväys 4.11.2016	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys <i>Miia Pasanen</i> MIIA PASANEN